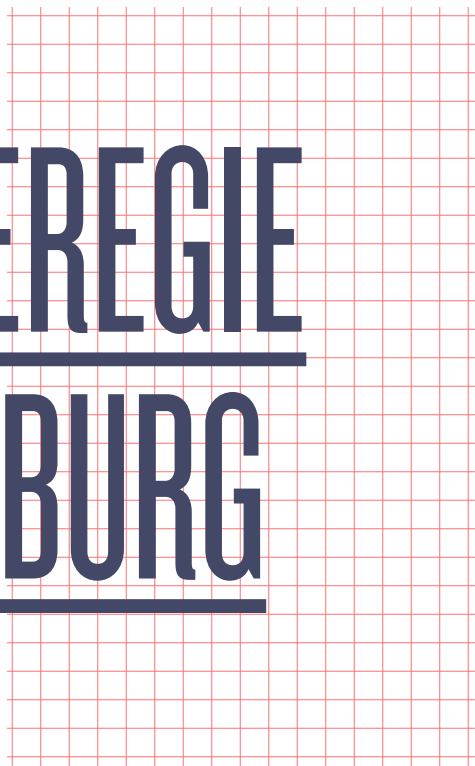

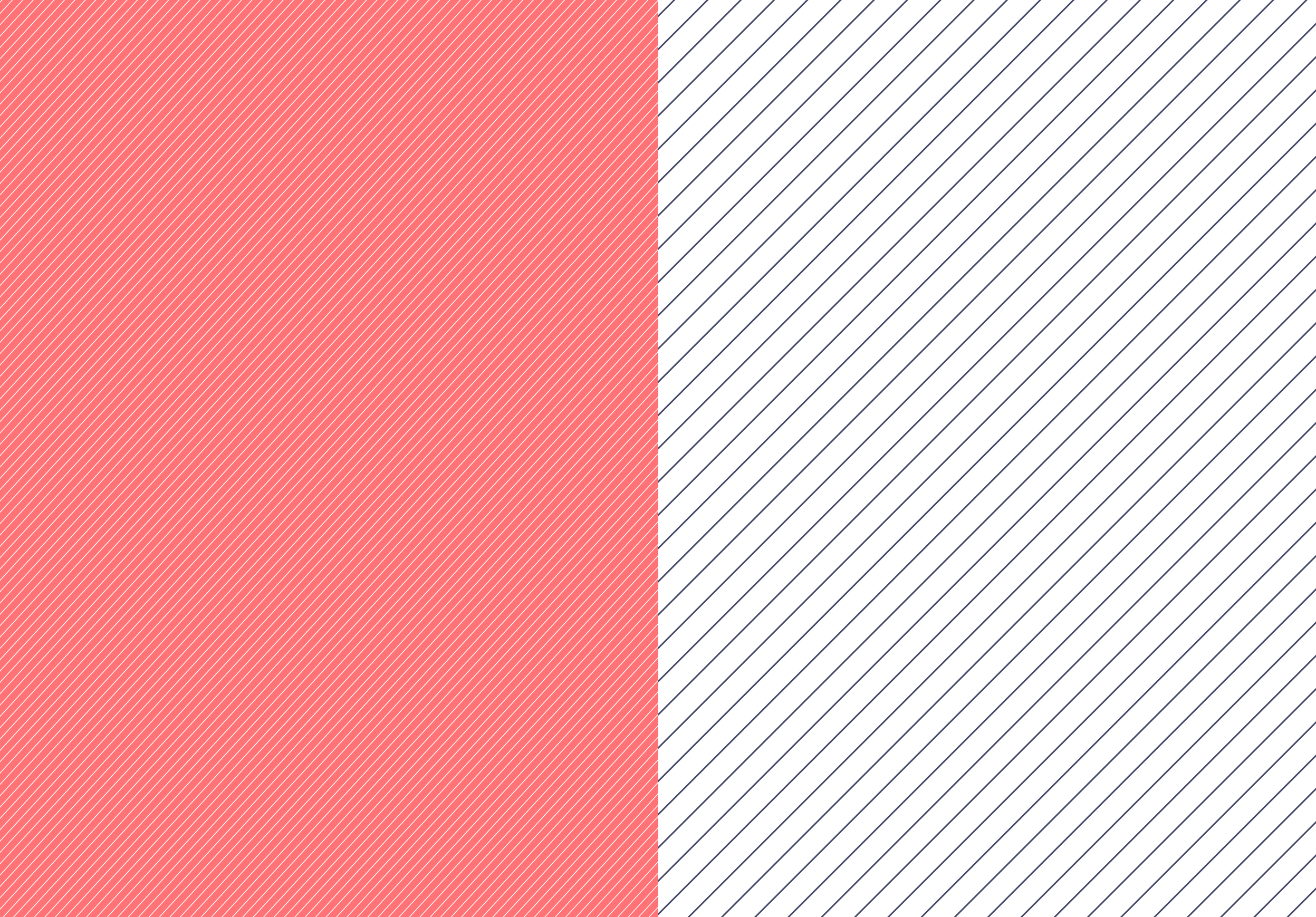
Atelier Limburg Europa

RUIMTEREGIE IN LIMBURG

Architectuurwijzer × BAVO

VOORWOORD	5
WAT IS RUIMTEREGIE	8
ATELIER ALBERTHAVEN	
Quadruple or nothing	16
Ambitieverhoging Albertkanaal gaat niet hoog genoeg	18
Bouwen aan de Alberthaven	20
Vergeten ruimte van het Albertkanaal	24
ATELIER SINT BARBARA	
Zet de deuren van Sint Barbara wijd open	28
Huis van de kerkgemeenschap	32
Sint Barbara tussen domus ecclesiae en domus Dei	34
La Grand-Place van Eisden	36
ATELIER BLONDESWINNING	
Geef Blondeswinning terug aan de natuur	40
Orpheus leidt Eurydice weg uit Blondeswinning	42
ATELIER N75/N702	
Tussenzone wordt attractieve groenzone	46
Arcade Arcadia	50
350 kamers: de voorhoede verzameld	53
Eervolle vermeldingen	54
Weerhouden voorstellen	56
ATELIER REIGERSVLIET	
Gevangenis van de nabijheid	60
Penitentiaire ruimtestructuur voor Reigersvliet	65
REFERENTIEPROJECTEN EN HUN PUBLIEK	82
BEVRAGING PROVINCIAAL BOUWMEESTER LIMBURG	
Steden en gemeenten bekennen kleur	90
Open Oproep aan kandidaat-Bouwmeesters	92
Zonder Bouwmeester geen Stad Limburg	94
MISSION STATEMENT	
Colofon	96
	98

VOORWOORD

'Ruimteregie' is een nieuw woord dat past bij de ambitie van Limburg. Gezamenlijke uitdagingen worden bovenlokaal aangepakt, om zo te komen tot duurzame ruimtelijke winst. Deze werkbundel legt verslag neer van het eerste werkjaar van Atelier Limburg Europa. Vanuit concrete ontwerpuitdagingen werd onderzocht wat ruimteregie is. Hoe werkt het? Wat zijn de spelregels? Wie werkt er aan mee? En om wat te doen?

De ontwerpuitdagingen die de voorbije maanden in een aantal ateliers op tafel lagen zijn lokaal en klein. Grote beleidsthema's en generieke krachttermen werden genegeerd. Ook de methode lag niet vast, maar diende zich aan vanuit de situatie die we aantreffen. De inzet was om vanuit het geval zelf te denken en te ontwerpen. Op die manier schetsen we vanuit Stad Limburg een handvest voor toekomstige stadsregio's in Europa.

Tenslotte biedt deze werkbundel geen pasklare antwoorden aan. Ruimteregie daagt iedereen uit om werk te maken van een sterke leefomgeving. Het schept nieuwe perspectieven waar nodig. Het neemt desnoods iedereen bij de hand in de zoektocht naar een scherpe vraagstelling. Maar verder dan deze drempel naar een sterke leefomgeving kan een cultureel initiatief niet gaan.

PREFACE

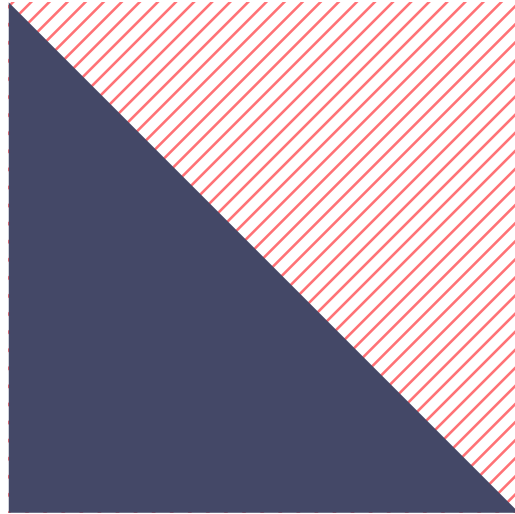
'Spatial Management' is a new word that fits Limburg's ambition. Mutual challenges are approached supralocally in order to gain space in a sustainable fashion. This document reports the first operational year of the Limburg Europe Workshop. Based on concrete design challenges, the concept of spatial management was explored. How does it work? What are the rules? Who is a part of it? And to what end?

The design challenges that were discussed in several workshops during the past months are local and small. Large policy themes and generic power terms were ignored. Rather than being static, the method itself was shaped by the situation at hand. The idea was to use the situation as a starting point for both the thought process and the design. This way we can offer future urban regions in Europe a charter based on Limburg City.

Finally, this document does not offer any ready-made answers. Spatial management challenges everyone to contribute to a strong living environment. It provides new perspectives where necessary. And it ultimately takes everyone by the hand and helps them, if necessary, find the right questions to ask. However, a cultural initiative cannot go any further than providing this nudge towards a stronger living environment.

WAT IS
RUIMTE
REGIE

WAT IS RUIMTEREGIE

In 2012 beschreef Architectuurwijzer het takenpakket van de Provinciaal Bouwmeester Limburg. De drie taken betroffen in grote lijnen het uitvoeren van 1) ontwerpoverleg en bemiddeling, 2) ruimteregie en 3) PR, sensibilisatie, kennisopbouw. De inzet was bij alle drie dezelfde: een kwaliteitsimpuls geven aan de leefomgeving in Limburg en zo mee bouwen aan een sterk merk.

Een opvallende term in de reeks was 'ruimteregie'. Het was een nieuw woord, een neologisme, ooit geopperd door een enkeling binnen de stuurgroep van Architectuurwijzer. De term 'ruimteregie' werd al snel deel van het dagelijks woordgebruik en een onmisbare term in het lexicon van het Limburgse architectuurlandschap. Dat is begrijpelijk, want de term past bij de ambitie van Limburg om in gezamenlijke initiatief werk te maken van een sterke leefomgeving. Ruimtelijke kwesties en uitdagingen worden niet langer op hun beloop te laten, maar worden gekaderd in een bovenlokaal perspectief.

De positieve affirmatie van de term ruimteregie ging uiteraard gepaard met vraagtekens. Sommigen stelden zich de vraag of ruimteregie niet beter thuishoort binnen de regionale

Vlaamse bevoegdheden op vlak van wonen, steden, ruimtelijke ordening, milieu en mobiliteit. De bevoegdheidsverdeling valt niet te ontkennen, maar het ontslaat een lokale overheid niet van de verantwoordelijkheid - of ten minste de mogelijkheid - om ook een eigen visie te vormen. Dat is vooral nodig omdat Vlaamse bevoegdheden niet noodzakelijk garant staan voor ruimtelijke kwaliteit. Soms is kwaliteitsovervolg niet gegarandeerd (bijvoorbeeld binnen de werking van de Vlaams Bouwmeester), in andere gevallen is architecturale en ruimtelijke kwaliteit niet eens aan de orde (bijvoorbeeld binnen Welzijn).

De vraag naar het juiste niveau van de ruimteregisseur is een achterhoedegevecht. Het actieterrain van ruimteregie ligt juist in het horizontaal én verticaal verbinden van diverse sectoren, actoren en niveaus. In dit licht waren andere vragen fundamenteeler van aard. Hoe werkt ruimteregie? Wat zijn de spelregels? Wie werkt er aan mee? Wat moet het eigenlijk doen? En eerst en vooral: wat is dat eigenlijk, ruimteregie? Een definitie van ruimteregie drong zich op vooraleer de vraag kan gesteld worden naar wie het initiatief zal nemen en welk mandaat ervoor het meest geschikt is.

In antwoord op het spervuur aan vragen rondom de definitie van ruimteregie nam Architectuurwijzer in 2013 de vlucht vooruit met de nota Stad Limburg. Een bestuurlijk voorstel van Gouverneur Herman Reynders werd ongevraagd uitgewerkt binnen een alternatieve visie op de leefomgeving in Limburg. Het architecturale en ruimtelijke discours bleek opnieuw instrumenteel. Stad Limburg appelleerde immers aan een ruimtelijke reflex die elke architect, stedenbouwkundig ontwerper of ruimtelijke planner aangeleerd krijgt. In deze disciplines is het evident om de vormgeving van de leefomgeving niet te laten beperken door bestuurlijke grenzen die uiteindelijk artificieel blijken ten opzichte van natuurlijke elementen. De vormgeving van stedelijke netwerken, landschappen of waterlopen dwingt tot transversale samenwerking.

De adoptie van de term Stad Limburg was niet louter intuïtief - maar werd ook gedreven vanuit een overtuiging over productieve ruimte. Spreken over Limburg als een stad is een antwoord op het toenemende belang van stedelijkheid in de hedendaagse samenleving. De fabriek heeft eeuwenlang de ontwikkeling van de stad bepaald. Een blik op het stadsweefsel van Genk toont hoe eerst de mijnen en later de automobiellindustrie de structuur, het ritme en het leven in de stad bepaalden. De dominante rol van de fabriek in de stedelijke ruimte is vandaag verdwenen - ook al blijft de industrie een belangrijke factor in tewerkstelling. Het is vandaag de stad zelf die de dominante productieve eenheid is geworden. De stad als geheel produceert welvaart, gemeenschappen en ook conflicten - net als de fabriek dat vroeger deed.

De term Stad Limburg benadrukt ook dat stedelijkheid niet zo maar generiek is, maar geografisch gebonden is. Het is gemakkelijk spreken over 'de stad' vanuit inwisselbare woonvormen, abstracte typologieën en herhaalbare activiteiten. Maar de stedelijkheid in Limburg is niet dezelfde als bijvoorbeeld de stedelijkheid in de provincie Antwerpen - waar de grootstad de omliggende regio reduceert tot hinterland. Vanuit dergelijk traditioneel oogpunt op stedelijke ontwikkeling valt er in Limburg inderdaad weinig stedelijkheid

WHAT IS SPATIAL MANAGEMENT

In 2012 the Architectuurwijzer described the tasks of the Limburg Government Architect. The three main tasks entailed the execution of 1) design mediation and mediation, 2) spatial management and 3) PR, awareness, knowledge accumulation. The underlying idea was the same for all three: give a quality impulse to the living environment in Limburg and thereby help create a strong brand.

A striking term in the series was 'spatial management'. It was a new word, a neologism, once suggested by a single member of the Architectuurwijzer's steering committee. The term 'spatial management' quickly became part of daily vocabulary and a key term in the lexicon of the architectural landscape in Limburg. Understandably so, as the term fits Limburg's ambition to work together in joint initiatives to create a strong living environment. Spatial issues and challenges are no longer ignored, but are framed in a supralocal perspective instead.

The positive affirmation of the term spatial management did bring about some question marks. Some were wondering if spatial management would not be a better fit for the regional Flemish authorities associated with dwelling, cities, spatial design, environment and mobility. The distribution of authority cannot be denied, but it does not relieve a local government of the responsibility - or at least the possibility - of shaping its own vision. This is especially important because Flemish authorities do not necessarily ensure spatial quality. Sometimes quality management is not guaranteed (like in the operations of the Flemish Government Architect), in other cases architectural and spatial quality is not even a point of discussion (for example in Healthcare).

The demand for a spatial manager with the right level remains a rearward action. The action radius of spatial management remains in connecting various industries, players and levels both horizontally AND vertically. In this view, other questions were more fundamental in nature. How does spatial management work? What are the ground rules? Who partakes? What is it supposed to do? And first and foremost: what is spatial management really? A definition of spatial management had to be determined before one could answer the question of who should take the initiative and which mandate is best suited for it.

te bekennen. De afwezigheid van een echte grootstad wil echter niet zeggen dat Limburg niet-stedelijk is. Stad Limburg wordt gekenmerkt door een uitgebreid ruimtelijk netwerk van 44 steden en gemeenten met een uitermate groen en landelijk karakter en naadloze verbindingen met voorzieningskernen buiten de provincie, zoals Luik en Maastricht.

Stad Limburg wordt tenslotte gevrijwaard van vrijblijvendheid door de urgentie die zich aandienende in de relance van Limburg. In het publieke debat rondom het Strategisch Actieplan voor Limburg in het Kwadraat (SALK) ging veel aandacht naar de zogenaamde quick-win's op vlak van tewerkstelling - vaak ruimtelijke projecten met een grote impact op de leefomgeving. Het principiële luik van SALK is echter zonneklaar als het stelt dat een economische relance op lange termijn enkel mogelijk is doorheen 'interregionale samenwerking' én 'gemeenschapsvorming'. Met het oog op een duurzame relance reageerde professor Herman Daems, auteur van het actieplan, dan ook bijzonder opgetogen op Stad Limburg. De 44 steden en gemeenten vormen één stedelijk geheel, waar de samenstellende delen elkaar niet langer beconcurreren maar over de grenzen heen samenwerken en met elkaar ruimte delen.

De vragen rond ruimteregie bleven hangen. De visie van een Stad Limburg voedde het debat, maar bleek niet in staat om direct een andere manier van ruimtelijk denken en handelen te provoceren. Allemaal goed en wel, zei Gouverneur Reynders, maar toon eens hoe dat werkt 'ruimteregie'? Ook Deputé Inge Moors vroeg naar een andere invulling van de term 'ruimtelijke ordening'? Precies om deze vragen te beantwoorden, startte Architectuurwijzer het Atelier Limburg-Europa. Het is een experimenteerruimte waarin verder ongevraagd nagedacht wordt over ruimtelijke uitdagingen in Stad Limburg.

In deze bundel worden de eerste resultaten van Atelier Limburg Europa gepresenteerd. Zes ateliers werden opgezet waarbinnen telkens een andere methode van ruimteregie uitgetest werd. De ateliers richtten zich met opzet op

In response to a myriad of questions concerning the definition of spatial management, Architectuurwijzer took a leap forward in 2013 with the Limburg City brief. An administrative proposal by Governor Herman Reynders was elaborated unsolicited, founded on an alternative vision on the living environment in Limburg. The architectural and spatial discourse once again turned out to be instrumental. Limburg City appealed to a spatial reflex taught to any architect, urban designer or spatial planner. In these disciplines it is vital not to let the design of the living environment be restricted by administrative limitations, which turn out to be artificial when compared to natural elements. Designing urban networks, landscapes or watercourses require transversal collaboration.

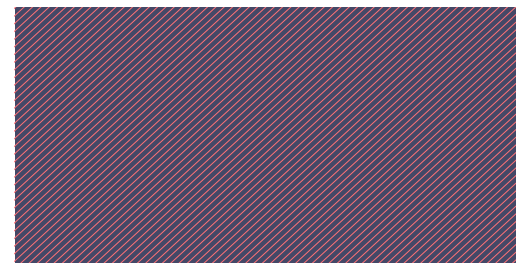
Adoption of the term Limburg City was not just intuitive - it was also driven by a vision on productive space. Speaking of Limburg as a city is an answer to the increasing urban importance in contemporary society. For many centuries, factories have determined the development of cities. One look at the urban fabric of Genk shows how the first mines and later the automotive industry used to determine the urban structure, rhythm and life. The dominant role of the factory in urban space has disappeared - although the industry sector remains an important factor in employment. Today it is the city itself that has become the dominant productive unit. The city produces prosperity, communities and conflicts as a whole - just like the factory used to.

The term Limburg City underlines the fact that urbanity is not just generic, but is actually geographically determined. It is easy to speak of 'the city' in terms of interchangeable housing structures, abstract typologies and repeatable activities. But urbanity in Limburg is not the same as urbanity in the province of Antwerp - where the metropolis reduces its surrounding region to hinterland. Based on such traditional perspectives of urban development, Limburg has little urbanity to offer. However, the absence of a real metropolis does not exclude Limburg from being urban. Limburg City features an extensive spatial network of 44 cities and municipalities with an extremely green and rural character and seamless connections with hubs outside of the province such as Liege and Maastricht.

Finally, Limburg City is pushed by the urgency created by Limburg's economic recovery, and therefore cannot afford any leniency with regards to the subject. In the public debate about the Strategische Actieplan voor Limburg in het Kwadraat (SALK) [Strategic Action Plan for Limburg Squared] a great deal of attention was given to so-called quick wins in terms of employment - often spatial projects

kleine projecten die niettemin een complexiteit in zich dragen om algemeen relevante uitspraken te doen. De lijst van ateliers kon gemakkelijk langer zijn - maar werd beperkt in de mate van het haalbare voor een kleine culturele vzw. De methoden waren niet vooraf gegeven - er was geen opdracht - maar dienden zich aan afhankelijk van het gekozen onderwerp en de lokale omstandigheden. De opzet en inzet van de ateliers veranderden dan ook vanzelfsprekend in de loop van het proces. Belangrijk: sommige ateliers zijn onafgewerkt gebleven - om diverse redenen en toevalligheden. Maar het onafgewerkte karakter van de ateliers is misschien maar goed ook: het verhaal van ruimteregie is nooit ten einde en we gaan er vanuit dat de bevoegde partijen uiteindelijk hun verantwoordelijkheid nemen.

Atelier Limburg Europa wou de architecturale en ruimtelijke ontwerppraktijk toepassen voorbij de gebruikelijke (schijnzelfstandige) dienstverlening en haar opentrekken naar een experimentele, culturele praktijk. Elk atelier werd opgezet als een oefening in een andere methode van ruimteregie. De ateliers hadden gemeen dat ze telkens ongevraagd van start gingen, met het nodige lef om aan te kloppen bij elke deur die ze onderweg tegenkwamen. In deze belichaming vormde Atelier Limburg Europa een voorafbeelding van datgene wat bepleit wordt in het activisme. We zijn ons goed bewust dat de voorafbeelding amateuristisch gebeurt, met beperkt budget en zonder de macht om daadwerkelijk in te grijpen. De samenwerking met bevoegde en betrokken partijen is belangrijk, maar maakt ruimteregie ook kwetsbaar. We geven dan ook ruiterslijk toe dat de beperkte resultaten niet stroken met de initieel vooropgestelde ambities. Als culturele praktijk is het resultaat echter niet zo belangrijk - aangezien het resultaat ligt in het proces zelf.

with a large impact on the living environment. However, the basic principle of SALK is crystal clear as it poses that long-term economic recovery is only possible through 'interregional collaboration' AND 'community creation'. In view of sustainable recovery, professor Herman Daems, author of the action plan, responded to Limburg City with great optimism. The 44 cities and municipalities form one urban entity together, where the individual parts no longer compete but collaborate across borders and share their space.

The questions about spatial management remained. The vision of Limburg City fuelled the debate, but proved unable to provoke a different mode of spatial thought and action directly. All well and good, Governor Reynders said, but why don't you demonstrate how this 'spatial management' actually works? Deputy Inge Moors also requested a different interpretation of the term 'spatial planning'. To address these questions, Architectuurwijzer founded the Limburg Europe Workshop. It is an experimental environment where spatial challenges in Limburg City are discussed on an unsolicited basis.

This document presents the first results of the Limburg Europe Workshop. Six workshops were created each testing a different method of spatial management. The workshops deliberately focused on small-scale yet complex projects so relevant conclusions could be drawn. The list of workshops could easily have been longer - but it was deliberately limited to what is achievable for a small cultural non-profit organisation. The methods were not predetermined - there was no assignment - but they presented themselves depending on the subject at hand and local circumstances. This means that the composition and deployment of the workshops changed during the course of the process. Important: some workshops remained unfinished - for various reasons and circumstances. But the unfinished character of the workshop may be for the best: the story of spatial management never ends and we are assuming that the authorities will eventually take their responsibility.

The Limburg Europe Workshop wanted to apply the architectural and spatial design practice beyond the usual (independent appearing) service providing job and open it up towards an experimental, cultural practice. Each Workshop was created as an exercise in a different method of spatial management. The workshops all began on an unsolicited basis and all required the necessary audacity to knock on each door that we encountered on our way. In this light, the Limburg Europe Workshop constituted a preliminary depiction of that which it actively propagates.

Voor het uitwerken van de cultuuromslag kijkt Architectuurwijzer ook naar de eigen achterban. Ruimteregie vraagt een andere ruimtelijke discipline – een andere vorm van denken en handelen. De beroepsuitoefening vandaag is veelal gelegitimeerd in Naam van de Architect. De primauteit ligt in dat geval bij de indrukwekkende portfolio van de ene of de andere architect, niet bij het hoofd bieden aan een maatschappelijke urgentie of het aanbieden van een gedragen oplossing. Ruimteregie zal onvermijdelijk aspecten van medegebruik, medebeheer en medeontwerp aanraken. Architecturale en ruimtelijke kwaliteit wordt zo niet louter een esthetische bezigheid, maar het vormgeven van samenwerkingsverbanden en het in gang zetten van stedelijke katalysatoren.

Een andere ruimtelijke discipline betekent ook een andere verhouding van ontwerpers tot opdrachtgevers. Architecten treden traditioneel op als dienstverlener die trouw de opdrachtdefinitie uitvoert. In de context van Stad Limburg wordt dergelijke beroepsuitoefening bijzonder moeilijk. Wim Dries, Burgemeester van Genk, waarschuwde dat een ruimtelijke, economische en menselijke verbondenheid tussen de delen van Stad Limburg onvermijdelijk botst op gemeentegrenzen. Terwijl bevoegdheden van opdrachtgevers begrensd zijn, zetten ruimtelijke uitdagingen zich juist op deze grenzen onverminderd door. In dat verband antwoordt hij zelf: “Waar de logica eindigt, daar begint de politiek!”

Maar politiek staat niet alleen in het strijdtoneel. Ook cultuur schuwt het open en kritisch debat niet. Architecten zijn behalve dienstverleners eerst en vooral culturele actoren – een rol die alleen maar groter wordt voor zover zij actief worden binnen maatschappelijke uitdagingen. De culturele ambitie van architecten is doorgaans om elk probleem om te vormen tot een prikkelende ontwerpuitdaging. De cultuur construeert zo een nieuw verhaal dat een brug bouwt tussen alles en iedereen – locatie, objecten, publieke en private actoren, burgers, etc. In die zin geldt dan ook: ‘Waar de politiek eindigt, komt de cultuur ter hulp’.

We are well aware that this preliminary depiction is amateurish, has limited budget and lacks the power to actually intervene. The collaboration with authorised and involved parties is important but also makes spatial management vulnerable. We openly admit that the limited results do not match the initial ambitions. As a cultural practice however, the result is not that important - seeing as the result lies in the process itself.

For elaboration of the cultural shift, Architectuurwijzer also relies on its own supporters. Spatial management requires a different spatial discipline – a different way of thinking and acting. These days, the professional practice is mostly legitimised in Name of the Architect. The priority remains with the impressive portfolio of some architect, rather than with addressing social urgency or offering a supported solution. Spatial management will inevitably touch on aspects of co-use, co-maintenance and co-design. As a result, architectural and spatial quality will cease to be purely aesthetic concepts, and instead will include the shaping of collaborations and mobilisation of urban catalysts.

A different spatial discipline requires a different relationship between designers and their clients. Architects traditionally function as service providers that faithfully execute their project definition. In the context of Limburg City, such practice becomes especially difficult. Wim Dries, Mayor of Genk, warned that spatial, economic and human connectivity between Limburg City's various sections will be limited by municipal borders. While the client's authorities are limited, it is these borders where spatial challenges remain. In this light, the Mayor provides an answer as well: “Politics come in where logic ends!” And rightfully so! When science can no longer provide an answer to urgent challenges, we can only hope for an open dialogue and a critical debate.

But politics are not alone in the battlefield. Culture too does not fear an open and critical debate. Architects are not just service providers; first and foremost they constitute cultural actors - a role that is on the rise as they are becoming increasingly more active in the realm of social challenges. The cultural ambition of architects is usually to transform any problem into a stimulating design challenge. This way culture constructs a new story that bridges the gap between everyone and everything - location, objects, public and private players, citizens, etc. One could say: ‘Culture comes in where politics end’.

RUIMTEREGIE =

Ruimteregie snelt ter hulp daar waar het verhaal van de logica en het open debat eindigt.

Toevallige ontwerpproducten krijgen samenhang en betekenis vanuit een voorbereidende gedachte (pre-productie).

Het ontwerpproduct krijgt een betekenis voorbij de loutere esthetica (postproductie).

Nieuwe perspectieven ontstaan binnen de structuren van de toelatingsplanologie.

Ruimtelijke rechtvaardigheid wordt bewaakt binnen de ontwikkelingsplanologie.

Lokale stake-holders krijgen een stem in de ruimtelijke ontwikkeling.

Vanuit het locatie-specifieke wordt gewerkt naar het globaal-generieke, niet omgekeerd.

Generieke krachttermen en inwisselbare voorbeeldprojecten zijn even onhandig als plannen met kleurtjes.

Quick-win's worden omgezet in duurzame ruimtelijke winst.

Cultureel activisme vereist een hoge mate van diplomatie.

Ruimteregie bouwt niet, maar verhoogt de ambities.

Ruimteregie haalt winst uit het niet-bouwen.

De constructie van een collectief subject overstijgt de naam van de Architect.

Transversale verbindingen doorkruisen afgebakende thema's en geïsoleerde onderwerpen.

In de relationele esthetiek vormen mensen de verf én het canvas.

Actoren, instrumenten en functies worden geschikt in een bijzondere configuratie.

Niemand vraagt om ruimteregie, ruimteregie stelt haar eigen vragen.

In ruimteregie is kritiek en ethiek één.

SPATIAL MANAGEMENT =

Spatial management comes in where the story of science and politics ends.

The creativity of spatial management lies in the preparatory thought/narrative where random design products are given coherence and meaning (pre-production).

Spatial management guarantees that a design product is given meaning that transcends pure aesthetics (post-production).

Spatial management does not test any predetermined structures (permission planning), but creates new perspectives within these structures.

Spatial management safeguards spatial justice in development planning.

Spatial management prevents local governments from alienating within imposed development plans.

Spatial management shapes design mediation, awareness and the pillars of a strong living environment.

Spatial management departs from the location-specific and works towards the global-generic - not the other way around.

Spatial management does not need any colourful plans.

Spatial management also does not require any generic power terms or interchangeable example projects.

Spatial management transforms quick wins into sustainable (spatial) gains (productive city).

Spatial management combines cultural activism and a high level of diplomacy.

Spatial management does not build but increases ambitions.

Spatial management does not proceed in name of the Architect.

Spatial management construes a collective subject.

Spatial management does not think in themes but rather builds transversal connections.

Spatial management is a relational aesthetic.

Spatial management creates a network (order) of players, instruments and functions.

Nobody is asking for spatial management, it asks its own questions.

In spatial management, criticism and ethics are one.

ATELIER

ALBERT

HAVEN

QUADRUPLE OR NOTHING

De 75-jarige geschiedenis van het Albertkanaal spreekt tot de verbeelding. De waterbouwkundige werken getuigen van een tijdperk waarin een infrastructuurproject nooit groot genoeg was. Het kanaal boort zich een weg tot 60 meter diep in het Plateau van Caestert en was sinds haar opening onderwerp van permanente modernisering – ook onder invloed van de oorlog.

Het Albertkanaal afstemmen op de noden en ambities van de tijd lijkt vandaag plots onmogelijk. Zestien bruggen over het kanaal worden verhoogd – dat is een hele verdienste, maar gaat lang niet ver genoeg. Nochtans zijn de uitdagingen waarmee het Albertkanaal vandaag geconfronteerd wordt, verwaarloosbaar in vergelijking met de moeilijkheden waar ingenieurs en arbeiders 75 jaar geleden voor stonden.

The 75 year history of the Albertkanaal appeals to the imagination. The hydraulic works bare testimony to a time where an infrastructure project could not be large enough. The canal penetrates the Caestert Plateau up to a depth of 60 meters and has been modernised continuously since its opening - including under the influence of the war.

Suddenly adapting the Albertkanaal to the needs and ambitions of this day and age proves impossible. Sixteen bridges across the canal are elevated - quite an accomplishment, but nowhere near enough. Still, the challenges facing the Albertkanaal today are child's play compared to the problems tackled by engineers and workers 75 years ago.

AMBITIEVERHOOGING

ALBERTKANAAL

GAAT NIET

HOOG GENOEG

Meer dan ooit is de bedrijfszekerheid van en vlotte doorstroming op het Albertkanaal een vereiste. Niet minder dan 16 bruggen worden vandaag verhoogd (ontwerp Ney+Partners) om grotere schepen toe te laten. De hoogteverschillen blijven een obstakel. Tussen Hasselt en Genk liggen enkele sluiscomplexen met een verval van 10 meter elk.

De brugverhoging is belangrijk, maar beperkt de functie van het Albertkanaal tot een logistiek vraagstuk. Doorheen de jaren heeft de waterbouwkundige infrastructuur verschillende nevenfuncties ontwikkeld. Het Albertkanaal is vandaag een belangrijke schakel binnen ecologische netwerken, recreatief waterverkeer en fietsroutes. De vraag is of de brugverhogingen recht doen aan deze multifunctionaliteit van het Albertkanaal?

De toekomstvisie voor het Albertkanaal is niet gebaat bij de evenwichtsoefening tussen hard economisch nut en een reeks zachte waarden. Veel belangrijker is om ook de zachte waarden te zien als even belangrijke motoren van waardeontwikkeling in de provincie. De vraag is of een gelijktijdige inzet op distributie van goederen, recreatie en natuurontwikkeling mogelijk is? Wat is de toekomst voor blauwgroene koppeling op het Albertkanaal?

Hasselt verzilvert momenteel in ieder geval de 'blauwrode' koppeling. De nabijheid van water wordt benut binnen nieuw woon- en winkelgebieden (o.a. de Blauwe Boulevard) en creatieve zones (o.a. Ciap). In Genk is de koppeling minder voor de hand liggend. Het Albertkanaal vormt de zuidgrens van de Genkse agglomeratie en de nabijheid van het Fordterrein zorgt voor een eenzijdig focus op industrie, energie en logistiek. De vraag is hoe de meerwaarde en kwaliteit van het Albertkanaal kan benut worden in de herontwikkeling van het Fordterrein?

Op de koop toe is de afstand - over het Albertkanaal gemeten - tussen de Hasseltse kanaalkom en die van Genk minder dan 12 kilometer. Het structuurplan Vlaanderen zag ooit veel synergievoordelen in twee centrumsteden waarvan het grondgebied elkaar raakt. Vandaag is de realiteit dat beide steden nog steeds met de rug naar elkaar staan. De vraag is hoe het Albertkanaal een verbindende factor kan vormen op de mentale kaart van de bipool Hasselt-Genk.

75 jaar na opening hervindt het Albertkanaal haar tweede adem. Het Albertkanaal was in 1928 bedoeld om het industriële centrum in Luik te verbinden met de haven van Antwerpen. Ertsen en staal zorgde voor een drukke trafiek over en weer. Vanuit Limburg werd onophoudelijk kolen getransporteerd ter bevoorrading van de staalindustrie. Vandaag dient de transportader zich aan als alternatief voor het vrachtverkeer op de dichtslibbende snelwegen. Het Albertkanaal vervoert meer en meer containers met diverse consumptiegoederen.

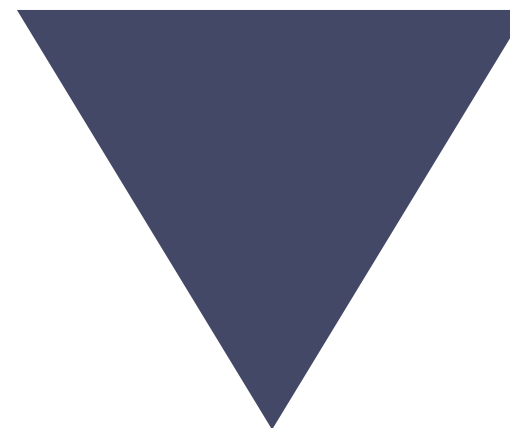
Behalve de aard van producten is ook de rol van het Albertkanaal flink gewijzigd. Het zwaartepunt van de binnenvaart verschuift van loutere transit naar laad- en losplaatsen. Nieuwe watergebonden bedrijventerreinen nestelen zich op de oevers van het kanaal en creëren direct en indirect nieuwe tewerkstelling. Op die manier is het Albertkanaal uitgegroeid tot een zelfstandige economische groeipool voor de provincies die het doorkruist.

ALBERTKANAAL AMBITION INCREASE IS NOT HIGH ENOUGH

75 years after opening, the Albertkanaal finds its second wind. In 1928 the Albertkanaal was meant to connect the industrial centre of Liège with the port of Antwerp. Ore and steel production guaranteed a lot of traffic back and forth. Coal shipments from Limburg were supplying the steel industry non-stop. Today the transportation route functions more as an alternative to freight traffic on the nearest roads. The Albertkanaal is transporting an increasing amount of containers with various consumer goods.

Not only has the nature of the products changed, but the role of the Albertkanaal as well. The accent of inland waterway shipping shifts from pure transit to (un)loading. New water bound industrial sites are nestling along the banks of the canal and are creating new jobs both directly and indirectly. As a result, the Albertkanaal has grown to become an independent economic growth axis for the provinces that it crosses.

More than ever before the Albertkanaal's continuity of operation is a requirement. No less than 16 bridges are being elevated today (design Ney+Partners) in order to allow larger vessels to pass. The height differences remain an obstacle.

Several lock complexes are located between Hasselt and Genk with a descent of 10 metres each.

Elevating the bridges is important, but it limits the function of the Albertkanaal to that of logistics. Throughout the years the hydraulic infrastructure has obtained various secondary functions. The Albertkanaal has become an important link between ecological networks, leisure water traffic and cycling routes. The question is whether elevation of the bridges still accommodates this multi-functionality of the Albertkanaal.

Balancing between economic purpose on the one hand and values on the other, does not benefit the future vision for the Albertkanaal. It is much more constructive to see soft values as being just as important for creating added value in the province. The question is whether it is possible to focus on distribution of goods, recreation and nature development simultaneously. What is the future for the blue-green link on the Albertkanaal?

Hasselt is currently taking care of the 'blue-red' link. The vicinity of water is utilised by new residential and shopping areas (e.g. the Blauwe Boulevard) and creative zones (e.g. CIAP). In Genk, the link is less obvious. The Albertkanaal constitutes the southern border of the greater Genk area and the vicinity of the Ford grounds pushes towards a one-sided focus on industry, energy and logistics. The question is how to best utilise the added value and quality of the Albertkanaal in re-developing the former Ford grounds?

The Albertkanaal connects the Hasselt and Genk canals with 12 km of waterway. The Flemish Spatial Structure Plan once saw many synergy benefits in having two city centres touching each other's borders. However, the reality of the so-called Bi-Pole is that there is still no integration between the two cities whatsoever. The question is how the Albertkanaal can become a connecting factor on the mental map of the Hasselt-Genk bi-pole.

BOUWEN AAN DE ALBERTHAVEN

De kleurcodes van de structuurplannen tonen hoe maatschappelijke activiteiten doorgaans strikt gescheiden worden in de ruimtelijke ordening. Overlap bestaat er weinig tussen rood, groen, blauw, oranje, enzovoorts. Architectuur is daarentegen een discipline die verbindend werkt. Architectuur bekommert zich niet alleen over de vormgeving van wonen, werken of transport, maar over de gepaste verknoping van deze maatschappelijke activiteiten.

Internationale praktijkvoorbeelden tonen hoe het geïntegreerd denken in de architectuur bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving. Creatieve koppelingen tussen maatschappelijke programma's zorgen voor architecturale en ruimtelijke meerwaarde. Geen wonder dat in de werking van de Vlaams Bouwmeester het 'geïntegreerde architectuurproject' tot maxime verheven werd.

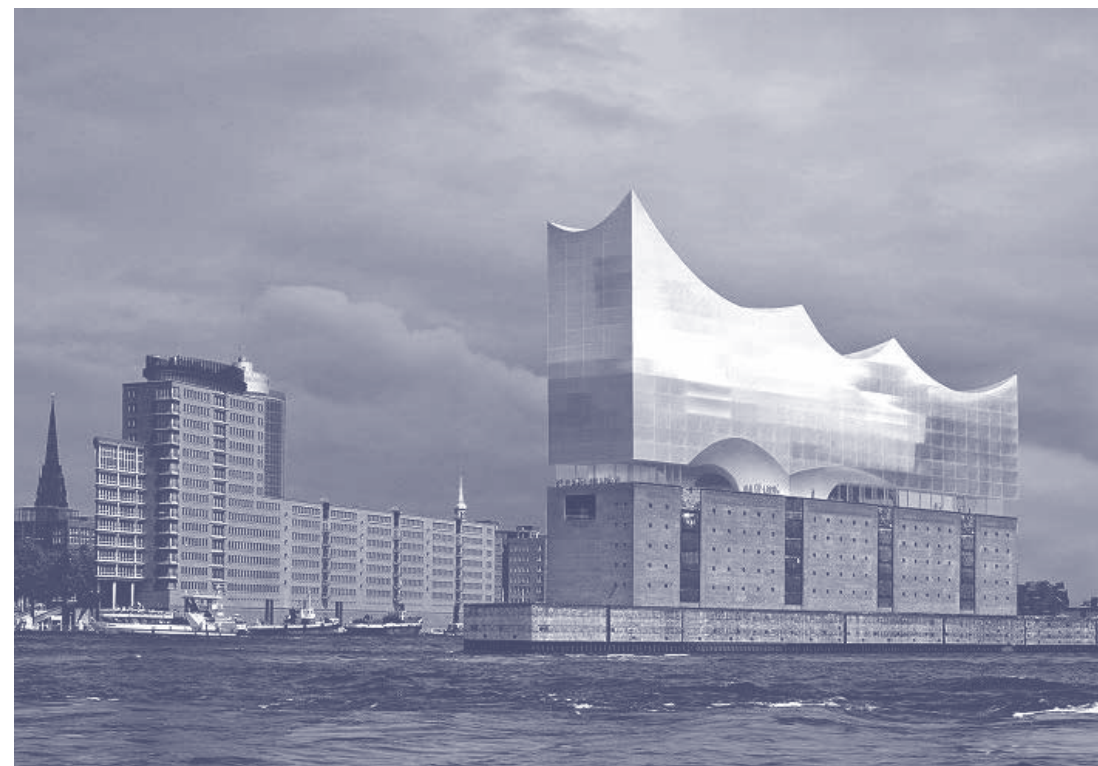
In het Atelier Alberthaven vormen zeven praktijkvoorbeelden de functionele precedenten voor Limburg. Ze dagen ons uit om het Albertkanaal niet langer te behandelen als een natuurlijk (een waterloop) of functioneel gegeven (een vaarroute), maar om de diverse zijswijzen van één en hetzelfde element op elkaar af te stemmen in een totaalontwerp voor de leefomgeving.

BUILDING THE ALBERTHAVEN

The structure plans' colour codes show how social activities are usually strictly separated in spatial planning. There is little overlap between red, green, blue, orange, etc. However, architecture is a discipline with a binding effect. Architecture does not concern itself with just the design of housing, office spaces or transport routes, but also the necessary integration of these social activities.

International best practices demonstrate how integrated thought in architecture contributes to the quality of the living environment. Creative links between social programmes ensure architectural and spatial added value. No wonder that the Flemish Government Architect elevated the 'integrated architecture project' to greatest good.

In the Alberthaven Workshop, seven practical examples shape the functional precedents for Limburg. They challenge us to stop treating the Albertkanaal as a natural (waterway) or functional (shipping route) element, and to align the different views on the same element in a complete design of the living environment.

Elbphilharmonie (Herzog & De Meuron)
Meelfabriek Leiden (Peter Zumthor)

Waternet Rotterdam (Drost Van Veen)
Havnebadet Kopenhagen (BIG + JDS)
Loopgraafbrug (RO&AD Architecten)

Melkwegbrug (Next Architects)
Kalvebod Bølge Kopenhagen (Klar Arkitekter + JDS)
Bunker 599 (RAAAF)

VERGETEN RUIMTE VAN HET ALBERTKANAAL

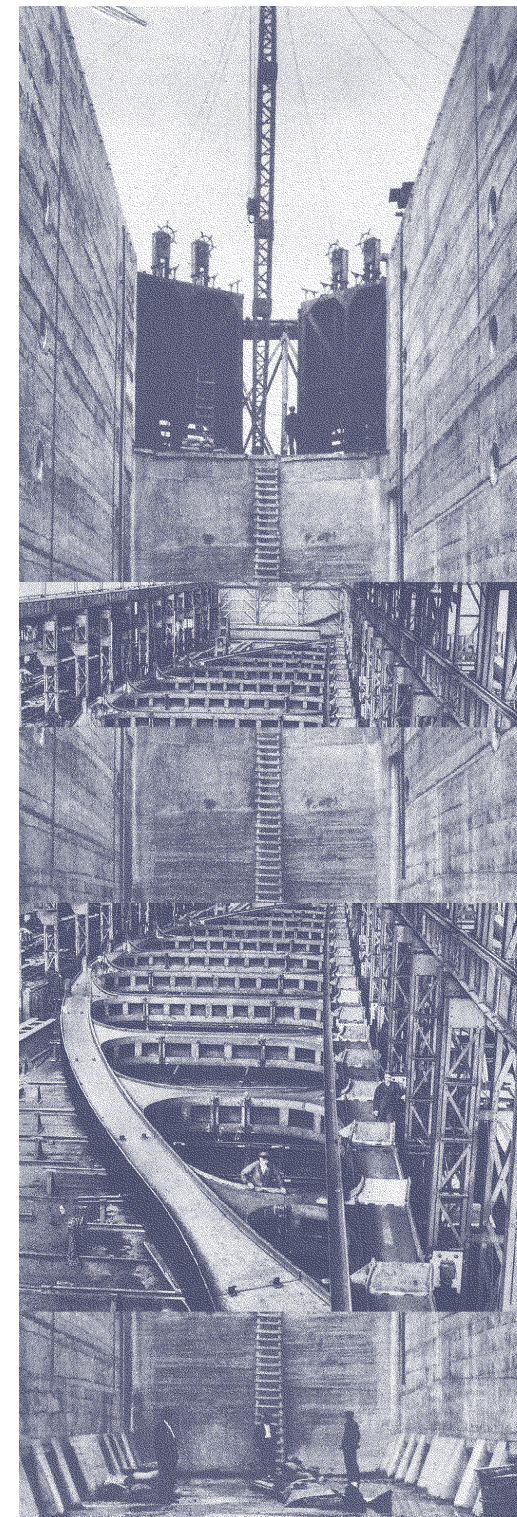
De infrastructuur, bruggen en de vaargeul van het Albertkanaal verbergen een vergeten ruimte. De passanten, zowel op als naast het water, kunnen haar bestaan niet vermoeden. Een haastige blik op het Albertkanaal ziet slechts een voor de hand liggend architecturaal gegeven in de vorm van een vaargeul en brugstructuren. De imposante ruimtelijkheid van het Albertkanaal en de ondersteunende kunstwerken verdwijnen letterlijk in de plooiën van de geschiedenis. Het schaarse historische fotomateriaal zorgt voor een blijvende herinnering aan de lege ruimtelijkheid, maar verdwijnt zoals steeds in archieven.

De tijd en de economische werkelijkheid hebben de vergeten ruimte in en rond het Albertkanaal ingehaald. De teloorgang van de zware kool- en staalindustrie en de hoge vlucht van het vrachtverkeer op de weg hebben ervoor gezorgd dat het Albertkanaal nooit ten volle benut is. In de alledaagse realiteit vormt het vooral een toeristische attractie. Omwonenden gebruiken de jaagpaden voor een zondagse fietstocht, om te vissen en te watersporten.

Vandaag wordt erover nagedacht hoe de relevantie van het Albertkanaal kan toenemen. Het vergroten van de bevaarbaarheid van het kanaal voor steeds groter wordende schepen, is echter een eenzijdige benadering van de mogelijkheden. Als we rekening houden met onzichtbare, vergeten ruimte vormt het Albertkanaal een infrastructuur met ongekend potentieel voor zowel economie als recreatie en ander menselijk gebruik.

Door het herdenken en hertekenen van de vergeten ruimte van het Albertkanaal ontstaan originele denkplaatjes voor het vernieuwd gebruik van de volledige infrastructuur. De beeldenreeks brengt op speelse wijze alle elementen uit het vocabularium van het Albertkanaal samen: vergeten ruimte op en in bruggen, jaagpaden, lossingen, dijken, sluisen, enzovoorts. Tussen de elementen van het kanaal ontstaat een nieuwe architecturale synergie die zicht biedt op een zinvol hergebruik van de bestaande infrastructuur van het Albertkanaal.

ATELIER

SINT

BARBARA

ZET DE DEUREN VAN SINT BARBARA WIJD OPEN

Het mijnnerfgoed wordt genoemd als unieke troef in de relance van Limburg. De mijnzetels zijn gegeerd goed voor de meest uiteenlopende programma's. En toch is commercieel succes niet direct een garantie op geslaagd erfgoedbehoud. De unieke reconversie van C-mine blijkt moeilijk herhaalbaar. En bovendien valt het religieus mijnpatrimonium buiten de reconversieplannen.

De uitdaging is om ook het religieuze aspect van het mijnverleden deel te maken van het leven vandaag. De vraag is: welk verleden zullen we vandaag leven?

De parochiekerk Sint Barbara spreekt tot de verbeelding. De mijnkathedraal torent hoog boven de tuinwijk. Het gigantische gebouw bracht een bont gezelschap van arbeiders en ingenieurs samen onder God. De mijnmaatschappij wist indertijd heel goed dat een vlotte productie alle baat heeft bij een sterke gemeenschap.

Vandaag is veel veranderd in de Eisdense tuinwijk. Het doek is niet alleen gevallen over de mijnactiviteit, maar ook over de flankerende

activiteiten. Op een doordeweekse dag staat Sint Barbara er verlaten bij en de bijgebouwen bruisen allerminst. Het zwaartepunt van de dynamiek ligt vandaag in het winkelcentrum.

Daar bovenop komt dat Sint Barbara sinds 2002 een beschermd monument is. Dit betekent dat de instandhouding handen vol geld kost aan de lokale kerkfabriek en het gemeentebestuur. De herbesteding van het religieus patrimonium ligt niet voor de hand. De symbolische waarde van de vele parochiekerken is groot, maar de nuttige vloeroppervlakte beperkt en de ligging is perifeer.

Sint Barbara is geen alleenstaand geval. 40% van de parochiekerken in Vlaanderen zijn gedeeltelijk of geheel geklasseerd als monument.

De toekomst van het mijnnerfgoed is niet alleen een kwestie van marktinteresse. In Maasmechelen Leisure Valley is authenticiteit in ieder geval ver te zoeken. Het enige voordeel van de mercantiele eenzijdigheid in de Valley is dat de tuinwijk ongemoeid gelaten is. De mijnkathedraal en de omliggende gebouwen zijn hierdoor gevrijwaard van goedkoop spektakel en slechte smaak.

Sint Barbara biedt vandaag kansen voor een andere vorm van herbesteding. In de eerste plaats komt de inhoud. Zinnvolle nevenbesteding is het sleutelwoord. De kerk kan terug het centrum worden van een levende gemeenschap op voorwaarde dat de kerk niet dient als 'graf en grafzerk van God' - zoals Nietzsche ooit neerschreef.

De kerkrenovatie die vandaag uitgevoerd wordt, vraagt een ambitieus herbestedingsprogramma. Laat de kerk de plaats zijn voor het vieren van het leven en de dood, voor spirituele en materiële bediening, voor een uitwisseling van culturen en voor nog veel meer. Waarom worden de deuren van Sint Barbara niet wijd opengezet voor de activiteiten van de lokale gemeenschap?

Uiteindelijk is de moderne gedachte van de tuinwijk altijd een dagdroom gebleven. Waar is de kleinschalige handel, het postkantoor, de kindercrèche, de kiosk en het casino gebleven? Het openluchtzwembad werd inmiddels gesloopt. Behalve het sportveld van Patro Eisden zijn weinig voorzieningen gerealiseerd. De mijnkathedraal kan de geschiedenis tegemoet

komen als ze weer een centrale plaats opeist in het hart van de lokale gemeenschap.

In de tweede plaats is er de manier waarop - het 'hoe'. Minister-President Geert Bourgeois, ook in de vorige regering als Minister Binnenlands Bestuur bevoegd voor onroerend erfgoed, ijvert voor de oprichting van een national trust voor het behoud van de vele monumenten die Vlaanderen rijk is. Het betreft een Engels model van monumentenzorg waarin de overheid beroep doet op individuele ledenbijdragen en de inzet van vrijwilligers.

Om de trust op Vlaams niveau te realiseren is een hele cultuuromslag nodig - Vlaanderen kent een sterke traditie in erfgoedbehoud, maar niet op vlak van vrijgevigheid. Het grote voordeel is dat Geert Bourgeois in zijn functie van Minister van Binnenlands Bestuur ook bevoegd was voor Erediensten. Hij maakte de financiële tussenkomst van de lokale overheid in kerkfabrieken afhankelijk van een lokaal geformuleerde toekomstvisie voor het religieuze patrimonium.

Het trustmodel gaat niet alleen om geldinzameling, maar vooral om het draagvlak dat nodig is voor het behoud van religieus patrimonium. Een Community Land Trust heeft daarom wellicht de beste kans op slagen. In dat geval wordt het beheer van Sint Barbara overgedragen aan een lokale, coöperatieve trust speciaal daartoe opgericht. De trust staat open voor iedereen en verzamelt alle betrokken partijen. In overleg wordt gezocht naar activiteiten die aansluiten op de lokale noden en verlangens.

Een gemeenschapstrust voor Sint Barbara past goed binnen de visie rond de nevenbesteding van kerken, zoals geformuleerd door het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (CRKC). Binnen een trust kan de gemeenschap zelf bepalen wat ze nodig heeft en zelf bepalen waarvoor Sint Barbara zal dienen.

OPEN THE DOORS OF SINT BARBARA

The mining heritage is often mentioned as a unique asset for the recovery of Limburg. The mining settlements are very popular for a broad range of programmes. And yet commercial success does not guarantee successful heritage management. The unique re-development of C-mine proves difficult to achieve in other places. And also the religious mining heritage is not included in the re-development plans.

The challenge is to make the religious aspect of the mining history, part of present day life. The fundamental question is: which past will we be living today?

The parish church Sint Barbara appeals to the imagination. The so-called mine cathedral stands tall over the garden district. The gigantic building brought a colourful mix of workers and engineers together before God. The mining company was very well aware of the fact that a strong community helps swift production.

Today a lot has changed in the garden city of Eisden. The mining industry, and everything that came with it, has perished. On a weekday, the Sint-Barbara and its outbuildings are not exactly teaming with life. The dynamics have shifted to the nearby shopping centre known as Maasmechelen Leisure Valley.

In addition, the Sint Barbara has become a national monument in 2002. This means that its maintenance costs local church wardens and municipalities a lot of money. Converting the religious heritage is no easy decision. The symbolic value of the vast number of parish churches is great, but the useful square footage is limited and they are situated on the periphery.

Sint Barbara is not an isolated case. 40% of parish churches in Flanders are partially or completely classified as monuments.

The future of the mining heritage is not just a matter of market interest. In Maasmechelen Leisure Valley authenticity has gone out the window. The only advantage of the mercantile one-sidedness in the Valley is that the garden city has been left untouched. The mining cathedral and the surrounding buildings have been safeguarded from cheap spectacle and bad taste.

Today Sint Barbara offers opportunities for a different type of re-development. Substance comes first. Meaningful secondary purpose is the key. The church can once again become the home of a vibrant community, provided that it does not serve as a 'grave and tombstone of God' - like Nietzsche once wrote.

Renovation of the church requires an ambitious re-development programme. Let the church be a place to celebrate life and death, for spiritual and material offerings, for an exchange of cultures and much more. Why are the doors of Sint Barbara not opened to welcome the activities of the local community?

Eventually the modern concept of the garden city has always remained a pipe dream. Where is the small-scale trade, the post office, the daycare centre, the kiosk and the casino? The public swimming pool has been demolished. Apart from the sports field of Patro Eisden, little facilities have been realised.

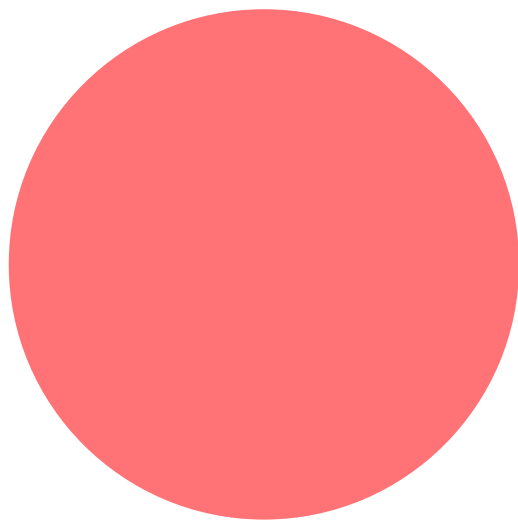
The mining cathedral can take step towards the future by demanding a central role in the heart of the local community.

Secondly, we must address the 'how'. Minister-President Geert Bourgeois, who was also Minister of Internal Affairs with immovable property heritage authority in the last government, is championing the foundation of a national trust for maintaining the myriad of monuments currently boasting in Flanders. It involves an English model of heritage conservation where the government relies on individual member contributions and volunteers.

In order to realise the trust Flanders-wide, an entire culture-shift is required - Flanders has a strong history of heritage conservation but not when it comes to generosity. The great advantage is that as Minister of Internal Affairs, Geert Bourgeois was also responsible for religion. He made the financial involvement of the local government in church wardens dependent on a locally formulated future vision for the religious heritage.

The trust model is not just about collecting funds, but mainly about generating the support necessary for maintenance of the religious heritage. A Community Land Trust is therefore perhaps the best option. In this case maintenance of the Sint Barbara is transferred to a local, cooperative trust that was created for that end specifically. The trust is open to everyone and brings all stakeholders together. Together activities are sought that fit the local needs and wishes.

A community trust for Sint Barbara fits the vision on secondary purpose as formulated by the Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur (Centre for Religious Art and Culture) well. A trust gives the community self-determination when it comes to both what they need and how the Sint Barbara will be utilised.

Ruben Janssens: Huis van de kerkgemeenschap

SINT BARBARA TUSSEN DOMUS ECCLESIAE EN DOMUS DEI

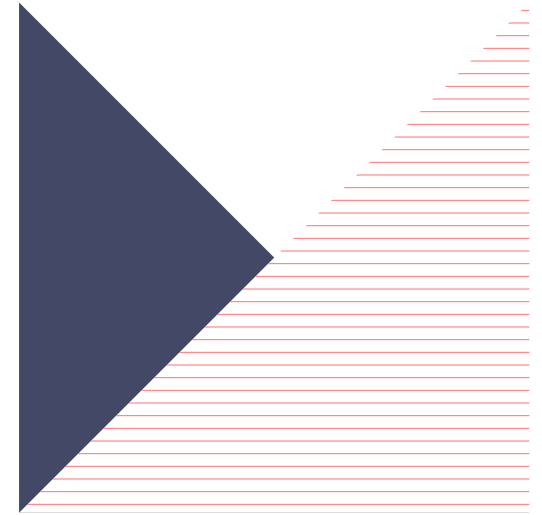
In 1968 schrijft theoloog J.G. Davies het boek *The Secular Use of Church Buildings* dat tot vandaag stof biedt aan diegenen die in het huidige debat over de parochiekerken argumenteren dat het kerkgebouw altijd al plaats bood aan nevengebruiken, ook in de niet-kerkelijke sfeer (119). Davies geeft een historisch overzicht, opgedeeld in perioden, van gebruik van het kerkgebouw dat op het eerste gezicht kerkvreemd lijkt. Zo behandelt hij het kerkgebouw als 'sanctuary' (in de zin van asiel of toevluchtsoord), 'incubator' (waar zieken beter worden), en onderdak voor reizigers onder de noemer 'wonen en slapen'. Kerkgebouwen in de Patristische periode en in de middeleeuwen werden ook gebruikt voor feestmalen (agapes), er werd gedanst, er vonden allerhande ontmoetingsmomenten plaats, mensen verkochten er goederen, spraken er recht, maakten er nieuws kenbaar, gebruikten het gebouw voor onderwijs en als bibliotheek. De hoofdreden, aldus Davies, voor al dat seculier gebruik is het eenvoudige feit dat het kerkgebouw vaak het enige grote en stevige gebouw was in het dorp of zelfs de stad, daarenboven vaak gebouwd, betaald en onderhouden door de gemeenschap zelf, waar zulk gebruik kon plaatsvinden (ibid.: 37). Een duidelijk onderscheid tussen koor en schip versterkte het seculier gebruik alleen maar: de geestelijkheid zorgde voor het koor, de gemeenschap voor het schip. Het installeren van kerkbanken in de middeleeuwen maakte het andere gebruik van kerkgebouwen dan weer moeilijk.

(119) Zie bijvoorbeeld de bijdrage van John Martens (2009) aan de feestviering rond 75 jaar Sint-Laurentiuskerk in Antwerpen. Davies behandelt in *The Secular Use of Church Buildings* katholieke, protestantse en anglicaanse gebouwen; het grootste deel van de studie gaat over de periode voor de reformatie

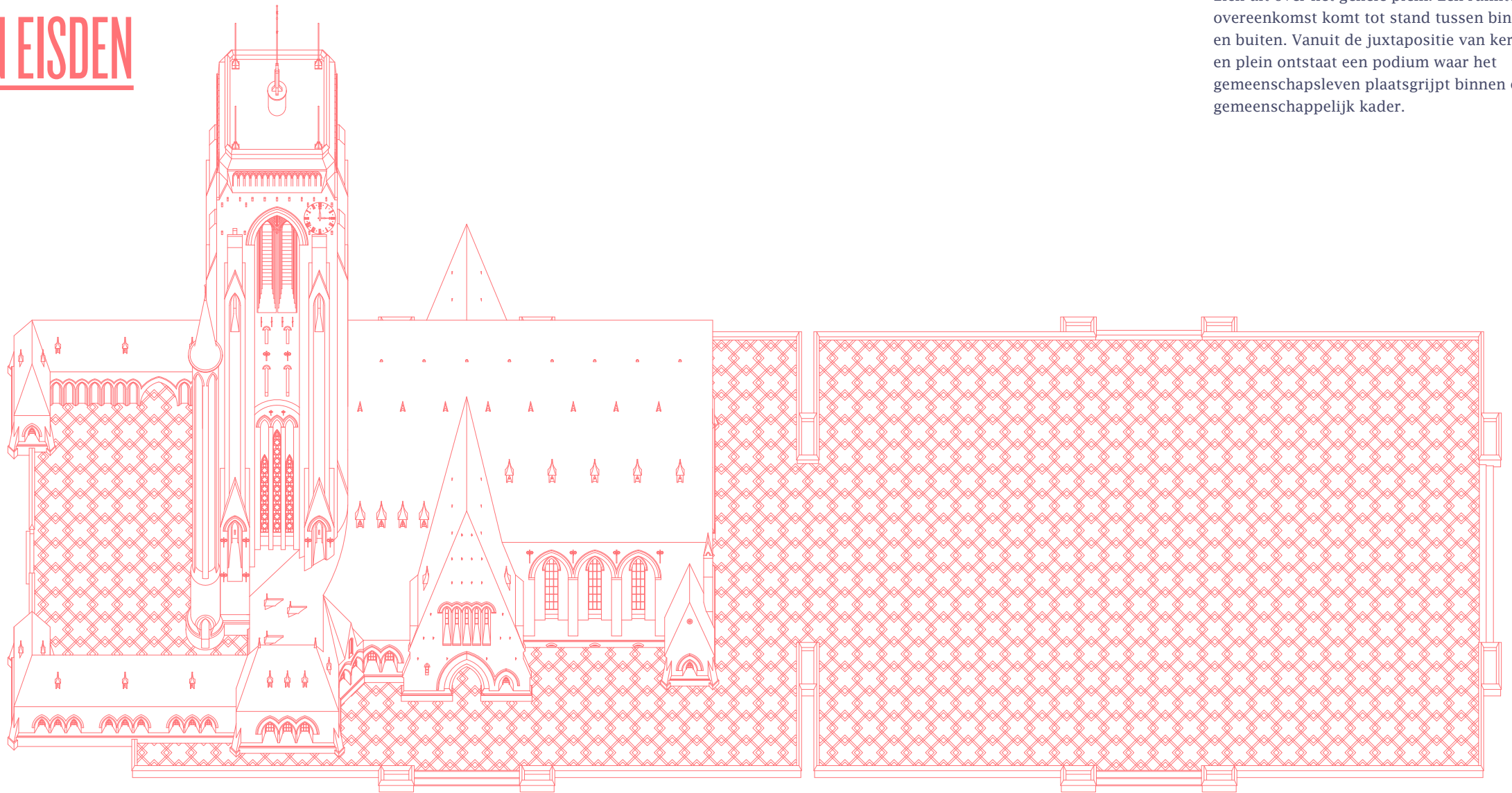
Moderne kerken, ook al hebben zij het uitzicht van moderne woningen, zijn zodanig gericht op het liturgische centrum dat ook zij (minstens gedeeltelijk) het karakter van een domus Dei hebben (Rouwhorst 2009). Middeleeuwse kerken en kerken in neostijl, duidelijk ontworpen als huizen van God, getuigen dan weer van meer hybriditeit dan moderne kerken — al hebben die laatste vaak nevenruimten voor gemeenschapsgebruik. In het middeleeuwse domus Dei gebeurden verschillende dingen tegelijkertijd; het geestelijke koor was bovendien duidelijk onderscheiden van het wereldlijke kerkschip — het sacrale en het profane ontmoetten elkaar in hetzelfde gebouw. Dat maakt dat moderne (huis)kerken zich minder gemakkelijk laten herinrichten of herbestemmen (ibid.) dan meer traditionele kerkgebouwen (10). Het is dus bijzonder moeilijk om — met het oog op toekomstige ingrepen — kerkgebouwen in te delen volgens heldere categorieën, bijvoorbeeld volgens een hiërarchie van sacraliteit.

(10) Naast Koerner (2005) wijst Davies' (1968) *The secular use of church buildings* op de verschillende vormen van gebruik die in het verleden plaatsvonden in de kerken. Volgens Davies leende het (middeleeuwse) kerkgebouw zich daartoe door de strikte scheiding tussen koor en schip. Het koor stond volledig in het teken van het sacrale en het schip had een meer profaan karakter. Een kerkgebouw met een duidelijke scheiding tussen koor en schip laat zich dus, en dat is ook Rouwhorsts (2009) argument, gemakkelijker herbestemmen of omvormen in functie van een nevenbestemming.

Uit: Roel De Ridder, *Kerkgebouw genereert publiek: een actuele strategie voor de architectuurtheoretische herdefiniëring en de toegepaste herwaardering van de Vlaamse parochiekerk*, UHasselt 2013, pp. 83-84 en p. 184.

LA GRAND-PLACE VAN EISDEN

Sint-Barbara stelt zichzelf tentoon: haar lichaam staat centraal op een platte sokkel en overschouwt het kerkplein. Het plein en de kerk bevinden zich door de aanwezigheid van de sokkel niet op dezelfde maaiveldhoogte. Hierdoor ontstaat een drempel tussen de mijnkathedraal en de tuinwijk. De drempel vormt het architectonische uitgangspunt voor het volgende ontwerpvoorstel.

Analoog aan het ongerealiseerde plan van architect Auguste Vanden Nieuwenborg voegen we twee vleugels toe aan de noordoostelijke kant van het kerkgebouw. Deze vleugels beschrijven zowel een binnen- als buitenruimte aan weerszijden van de kerktoren.

De sokkel van de kerk wordt in zuidwestelijke richting gespiegeld. Het nieuwe podium strekt zich uit over het gehele plein. Een ruimtelijke overeenkomst komt tot stand tussen binnen en buiten. Vanuit de juxtapositie van kerk en plein ontstaat een podium waar het gemeenschapsleven plaatsgrijpt binnen een gemeenschappelijk kader.

ATELIER
BLONDES
WINNING

GEEF BLONDESWINNING TERUG AAN DE NATUUR

De eerste vraag is: waarom sociale woningen op deze godverlaten plek? Het leven in Grote-Spouwen wordt getekend door haar beperkte voorzieningsgraad en bereikbaarheid met het openbaar vervoer. Stad Bilzen wil het graag zo houden. De pastorale kwaliteiten van Haspengouw zijn een uniek attractiemiddel voor rustzoekende woonconsumenten en weekendtoeristen.

Een meer pertinente vraag is: waarom vasthouden aan een armzalig bouwval? Herbestemming is geen toverwoord. Ontwikkeling is de enige manier om erfgoed te behouden, wordt vaak gezegd. Maar van een leefbaar ontwikkelingsplan blijft weinig overeenind binnen de eisen van monumentenzorg en de al even strenge eisen van sociale huisvesting.

Blondeswinning toont dat er grenzen zijn aan het ongebreidelde ontwikkelingsgeloof in Vlaanderen. Maak alle ruimte productief! De slogan werd getoeterd op een Biënnale in het verre Venetië en in koor herhaald op de Dag van de Architectuur in Vlaanderen. Laat elk landschap bloeien! Maar ontwikkeling door wie, om wat te doen en tegen welke prijs?

Het drama van Blondeswinning ligt niet in de hoeve zelf, maar in de echo van holle slogans in de pastorale context van Grote-Spouwen. Iedereen is eens dat de grootste troef van Haspengouw ligt in haar charmante, vredige en glooiende landschap. De bloeiende fruitbomen zijn beeldbepalend en een sterke industriële poot - heel zeker. Maar voor het overige is vooral de lage ontwikkelingsgraad kenmerkend voor Haspengouw.

Het teruggeven van niet-productieve elementen aan de natuur is een strategie die in de 19de eeuw geen uitleg behoeft. Op het hoogtepunt van de industriële revolutie trokken tal van schilders naar het platteland om het verval des leven te bewonderen en in beeld te brengen. En tegenwoordig beschikt de Anglicaanse Kerk nog steeds over een protocol om overbodige kerkgebouwen over te geven aan de tand des tijds.

Op dezelfde manier past het teruggeven van Blondeswinning aan de natuur naast de ambitieuze actieplannen van Limburg in het kwadraat. Het vredige verval van het platteland is het ideale complement van het stedelijke gebied in Centraal-Limburg. Te midden van

de drukte vormt de bouwvallige Winning een herinnering aan een uiterst vitaal en productief, maar breekbaar boerenverleden.

Blondeswinning staat niet alleen. Overal in Spouwen komen de vierkantshoeven leeg te staan nu de boeren ermee ophouden en hun zonen en dochters wegtrekken. Geruisloos worden de hoeven overgenomen voor verblijffuncties. Maar de nieuwe bewoners en toeristen nemen de sociale crisis op het platteland niet weg. Is het dan niet gerechtvaardigd om ten minste één van de meest karakteristieke hoeven te conserveren in haar verval?

De boer ploegt voort.

Op 26 maart 2014 bericht Het Nieuwsblad over een nieuw plan voor de hoeve. Dit gebeurde daags nadat Het Belang van Limburg het opiniestuk van Gideon Boie en Roel De Ridder over Blondeswinning publiceerde. Het plan van Cordium om 15 sociale woningen onder te brengen in de beschermde hoeve gaat gewoon door zoals gepland. De Vlaamse overheid maakte extra budget vrij voor de restauratie. De opinie wordt hiermee ingehaald door de realiteit, maar tegelijk ook bevestigd.

GIVE BLONDESWINNING BACK TO NATURE

The protracted development plans for Blondeswinning in Grote-Spouwen is a small detail in the spatial recovery of Limburg. But it is meaningful. The remote farm will not remain standing without its impressive support beams. But there is no lack of ambition. Housing company Cordium presented a clean project where the ruin is transformed into a social housing complex.

However, the housing company is proving unable to sell its plans for Blondeswinning to anyone. And with good reason: who can justify that the price of a social housing unit rises to around 300,000 euro? Government subsidies are not meant to support a poorly thought-through development project.

The first question is: why social housing in this godforsaken place? Life in Grote-Spouwen is characterised by limited facilities and public transportation. The city of Bilzen would like to keep it that way. The pastoral qualities of the Haspengouw region are a unique point of attraction for peace seeking housing consumers and weekend tourists.

A more pertinent question is: why maintain a miserable ruin? Adaptive reuse is not a magic word. Development is the only way of maintaining heritage sites, is a phrase often heard. But little remains of a viable development plan when butchered by the requirements of heritage conservation and the equally stringent social housing requirements.

Blondeswinning demonstrates that there are limits to Flanders' unbridled faith in development. Make all the space productive! The slogan was uttered at an Architecture Biennale far away in Venice and repeated in unison on the 2013 Day of Architecture in Flanders. Let each landscape flourish! But development by whom, to do what and at what price?

The drama of Blondeswinning lies not in the farm itself, but in the echo of hollow slogans in the pastoral context of Grote-Spouwen. Everyone agrees that the greatest asset of Haspengouw lies in its charming, peaceful and sloping landscape. The blooming fruit trees are image-defining and constitute a strong industrial pillar - without a doubt. But other than that it is mainly the low degree of development that defines Haspengouw.

Returning non-productive elements to nature is a strategy that did not require any explanation in the 19th century. At the peak of the industrial revolution many painters took for the countryside to admire and depict the decay of life. And today the Anglican church still possesses a protocol for returning redundant church buildings to the capable hands of mother nature.

Similarly, returning Blondeswinning to nature fits the ambitious action plans of Limburg in several ways. The peaceful decay of the countryside constitutes an ideal complement of the urban area in Central-Limburg. The farm ruins will be a reminder amidst all the commotion of a highly vital and productive, yet vulnerable farmers' past.

Blondeswinning is not an isolated case. As farmers are quitting their occupation and their children are moving away, Spouwen is becoming riddled with idle square farms. They are being quietly transformed into residences. But the new residents and tourists are not alleviating the social crisis in the countryside. So would it not be justified to conserve at least one of the most characteristic farms in its decay?

Franky Larouelle: Orpheus leidt Eurydice weg uit
Blondeswinning

ATELIER

N75

N702

TUSSENZONE WORDT ATTRACTIEVE GROENZONE

Voorjaar 2014 lanceerde Architectuurwijzer een open oproep naar architecten, met de vraag naar visionaire ontwerpvoorstellen voor de zone tussen de N75 en N702. Het groengebied verkooft vandaag als tussenland van Hasselt en Genk. Het gebied heeft niettemin de potentie om uit te groeien tot een centrale, groene en attractieve long die eenheid schenkt aan het omliggende en versnipperde stadslandschap.

Op 30 juni kwam de selectiecommissie samen in het gebouw van CIAP in Hasselt voor een beoordeling van de anonieme voorstellen. De commissie bestond uit Ariane Koninckx (Provincie Limburg, Directie Ruimte), Peter Govaerts (Limgrond), Kathleen Van De Werf (BUUR), Jos Lycops (Natuurpunt Vlaanderen) en Ann Vanderheyden (CIAP)

De jury duidde Arcade Arcadia (C.T. Architects) en 350 kamers: de voorhoede verzameld (Princen Vanden Ecker) aan als winnaars van de oproep en vroeg hen hun voorstellen verder uit te werken tot visieontwerpen. Deze ontwerpen werden tentoongesteld in CIAP Hasselt.

Naast de twee winnende teams selecteerde de jury ook drie eervolle vermeldingen en vijf runner-ups. Het vormt waardevol materiaal om mee te nemen in de visieontwikkeling rond de leefomgeving in Limburg.

Eervolle vermeldingen

Kempendijk (CleurenMerken), De Potemkinsche Verkaveling (AE-architectenbureau) en Landscape Position Switch (I² - Inge Bangels / Inge Coelmont)

Weerhouden voorstellen

Met mondjesmaten - lineair bio-park (technische dienst Stad Genk), Sur-urbanism/ Sub-urbanism/processen initiëren (KIS Studio), Een dubbele lus als groene collector (officeU) en Albertland: Een 21e-eeuws Bokrijk (Joep Gosen), Hasselt-Genk: naar een gebiedsgeïntegreerde aanpak (a2o-omgeving).

Ontwerpuitdaging

Het groengebied tussen Hasselt en Genk is symptoom van de verstedelijking in Limburg. Grote infrastructuurprojecten - niet altijd uitgevoerd volgens plan - doorkruisen een lappendeken van monofunctionele zones voor wonen, werken en ontspannen. Absurd is dat het groene tussenland tegelijk onderbenut én overbenut wordt.

Het groengebied is in de eerste plaats een transitzone gedomineerd door voorbijsnellend verkeer. Vanop de N75 (Genkersteenweg - Hasseltweg) of de N702 (Universiteitslaan - Boudewijnlaan) is weinig op te vangen van de aanwezige natuur. Behalve een groene glimp hier en daar domineert de infrastructuur het beeld. Het landschap rondom verschrompelt tot een horizonnegatief met een verzameling wachtkevels en disfunctionele infrastructuurwerken (zoals de Tuikabelbrug in Godsheide).

Wie van Genk naar Hasselt snelt, ziet tegelijk hoe het groengebied overbenut wordt. De lijn Hasselt-Genk vormt een archipel met erg diverse groenzones, zowel qua beeld, intensiteit als functie. De campus van de Universiteit Hasselt, omringd door uitgestrekte parkeervlakten, het Hasseltse golfterrein en evengoed het natuurgebied De Maten staan hoe dan ook in functie van de bestaande kernen - Hasselt en Genk. Het landschap wordt beschouwd als perifeer gebied en als zodanig gereduceerd tot hinterland van de stad.

IN-BETWEEN ZONE BECOMES ATTRACTIVE GREEN ZONE

In spring, Architectuurwijzer launched an open call for architects requesting visionary design proposals for the zone between the N75 and N702. The green zone is currently being wasted as an in-between zone to Hasselt and Genk. However, the area has the potential to grow into a central, green and attractive zone that provides the fragmented surrounding urban landscape with unity.

On 30 June the selection committee met in the CIAP building in Hasselt to assess the anonymous proposals. The committee consisted of: Ariane Koninckx (Provincie Limburg, Directie Ruimte), Peter Govaerts (Limgrond), Kathleen Van De Werf (BUUR), Jos Lycops (Natuurpunt Vlaanderen), Ann Vanderheyden (CIAP)

The jury selected Arcade Arcadia (C.T. Architects) and 350 rooms: the vanguard assembled (Princen Vanden Ecker) as winners and asked them to elaborate their proposal into a vision design. The result was exhibited in CIAP Hasselt starting 5 September.

Apart from the two winning teams, the jury also selected three honourable mentions and five runner ups. It constitutes valuable material to include in the vision development for the living environment in Limburg.

foto's: Pim Jacobs

In Stad Limburg moet en kan het anders. Vandaag functioneren N702 en N75 als de toevallige, maar alles bepalende verbindingen tussen de twee kernen van de bipool Hasselt-Genk. Het infrastructuurnetwerk kan echter ook functioneren als katalysator van een dynamische en sterke leefomgeving. Hiertoe moet eerst het groene tussengebied een eigen waarde krijgen - niet zomaar als toevallige verbinding tussen de twee stedelijke kernen, maar als de centrale long die de twee kernen samenhang verleent.

Het atelier N75/N702 biedt een unieke mogelijkheid om de relatie natuur-cultuur-infrastructuur te herdenken. De vraag is hoe het gebied meer kan zijn dan een mislukt expresswegtracé. Is het mogelijk om ook een openbaar vervoersnetwerk te faciliteren? En ruimte voor traag verkeer? Maar het gaat om meer dan het koppelen van mobiliteitsmodi: de uitdaging ligt in het ontsluiten van het groengebied zonder de onvermijdelijke claim van koning auto. En bovendien: kan het groengebied deel worden van Stad Limburg zonder overgeleverd te worden aan de claim van het bouwen? Wat nu als periferie te boek staat, wordt met het atelier N75/N702 een laboratorium voor ruimtelijke kwaliteit in Stad Limburg.

Kortom: suggereer een interventie die recht doet aan de eigen waarde van de groene zone tussen Hasselt en Genk, meer bepaald de zone tussen de N75 en de N702. De interventie moet niet heel het gebied beslaan, maar kan desgewenst een deelgebied of -aspect uitwerken.

Honourable mentions

The Campines Dike (CleurenMerken), The Potemkin Allotment (AE-architectenbureau) and Landscape Position Switch (P² – Inge Bangels / Inge Coelmont),

Selected proposals

In dribs and drabs – linear biopark (technische dienst Stad Genk), Sur-urbanism/Sub-urbanism/initiate processes (KIS Studio), A double loop as green collector (officeU) and Albertland: A 21st century Bokrijk (Joep Gosen), Hasselt-Genk: towards an integrated regional approach (a2o-omgeving)

Design challenge

The green zone between Hasselt and Genk is a symptom of urbanisation in Limburg. Large infrastructure projects - not always executed according to plan - interfere with a myriad of mono-functional zones for living, working and leisure. It is absurd that the green in-between zone remains both underused and overused.

The green zone is primarily a transit zone dominated by racing traffic. It is hard to notice the natural environment from the N75 (Genkersteenweg – Hasseltweg) or the N702 (Universiteitslaan – Boudewijnlaan). Except for a green glimpse now and then the infrastructure dominates the view. The surrounding landscape is fading into a horizon negative with a collection of idle parcels and dysfunctional infrastructure networks (such as the Tuikabelbrug in Godsheide).

Anyone travelling from Genk to Hasselt is also confronted with how overused the green zone is. The Hasselt-Genk line constitutes an archipelago with very diverse green zones, in terms of image, intensity and function. The campus of Hasselt University, surrounded by vast parking places, the golf course of Hasselt and also the De Maten nature reserve, remain in function of the existing hubs - Hasselt and Genk. The landscape is considered as a peripheral area and therefore remains reduced to hinterland of the city.

Limburg City can and must change this. Currently the N702 and N75 constitute random but decisive connections between the two hubs of the Hasselt-Genk urban area. The infrastructure network can also function as catalyst for a dynamic and strong living environment. This requires the green in-between zone to get its own identity first - not just as random connection between the two urban hubs, but as the central passage that provides the two hubs with consistency.

The N75/N702 Workshop offers a unique opportunity to re-think the nature-culture-infrastructure relationship. The question is how the area could be more than just a failed highway landscape. Is it possible to facilitate a public transit network? Is there room for slow-moving traffic? But it is bigger than just linking mobility modes: The challenge lies in activating the green zone without the inevitable claim of the king of transit: the car. Also: can the green zone become a part of Limburg City without getting lost in construction claims? With the N75/N702 Workshop, what is currently known as peripheral becomes a laboratory for spatial quality in Limburg City.

In short: suggest an intervention that does justice to the valuable green zone between Hasselt and Genk, more specifically the zone between the N75 and the N702. The intervention should not cover the entire area, but could elaborate on a subsection or aspect.

Foto: Pim Jacobs

ARCADE ARCADIA

De archaische schoonheid van het landschap trok in de loop der millennia meer en meer de aandacht van kunstenaars en schrijvers naarmate we meer en meer verstedelijkt zijn geworden. Steeds meer voelen we een gebrek aan iets in ons stedelijk leven.

In zijn film *Arcadia Lost* (2010) vertelt regisseur Phedon Papamichael Jr zijn verhaal in één van de laatst overgebleven, authentieke kustdorpen met traditionele stenen huizen van Griekenland. In deze landelijke omgeving stranden twee tieners na een auto-ongeluk. Als ze rondzwerven over de stoffige wegen en door de duizelingwekkende schoonheid van het landschap, beginnen ze een avontuurlijke reis naar de mystieke wateren op de heilige Parnonas berg. Een reis die hun begeleidt door zowel het oude als moderne landschap terwijl gebeurtenissen hen confronteren met de waarheid uit het verleden als de angstaanjagende maar prachtige realiteit van het heden...

De arcade structuur die we voorstellen is een elementair type. Het zorgt voor een verbinding van tegenstellingen, een harmonie van dualiteiten. Het snijdt en bindt, is zacht en vergevingsgezind, en presenteert een comfortabele en vreugdevolle manier om de stedeling bij de geneugten van de natuur te betrekken. In een context waarin de infrastructuur diep heeft gesneden in het landschap, stellen wij een alternatieve superpositie voor. Een elegante, houten arcade die uiteindelijk de stedelijke kernen van Hasselt, Diepenbeek en Genk verbindt met hun "Arcadia", hun verloren land van eden.

In wezen is de lineaire structuur een fiets- en voetgangerssnelweg die verbinding zoekt met de Vennestraat in het centrum van Genk, het Albertkanaal en het Demer fietsrouten netwerk. Onderweg worden er programmeerbare ruimtes in, onder en rond het zwevende wegdek aangeboden zodat gelijktijdig zowel kleine als grootschalige ingrepen aan het landschap worden toegevoegd. De ingreep als een bemiddelaar van polariteiten, zoals: stad/land, hi-tech/low-tech, lichaam/geest, rationeel/romantisch, micro/macro, binnen/buiten.

We stellen ons de 7,25km lange structuur voor als een eenvoudige architectonische bogenstructuur die herkenbare referentiepunten creëert in dienst van het verborgen landschap wanneer belangrijke infrastructuren (zoals het Albertkanaal, N75 en de N702) worden gekruist. De fauna en flora blijven onaangeroerd en kunnen nog worden versterkt tot een waterrijk veenlandschap. In dit concept is de inherente kracht van het landschap zélf de levenskracht van het project.

Natuurlijk is er geen project van deze omvang mogelijk zonder verder intensief onderzoek en creativiteit. Maar we kunnen nu al voorstellen dat de publieke skywalk (bovendek voor zonnige dagen, begane grond, waar mogelijk, als een beschutte schuilplaats) vergelijkbare kwaliteiten bezit als vele Belgische fietssporen (zoals Aarschot-Herentals, Tienen-Diest, ...), terwijl het eveneens verwijst naar de hedendaagse structuren zoals de Luchtsingel in Rotterdam door ZUS (de mogelijke financiële regeling, het tijdelijke karakter), de Highline in New York door James Corner Field Operations (een programmeerbaar, verhoogd voetpad), de boomkruinpaden in Kopfing (AU), Thüringen (DE), Lipno (CZ) of Telok Blangah (SG), maar ook structuren zoals de creatieve invullingen van de spoorbogen in Londen en Parijs, de houtinstallaties van Tadashi Kawamata, alsook oude aquaducten en bruggen.

We leven in een tijdperk van ecologisch doemdenken, mobiliteitsoverbelasting, lifestyle variatie en steeds meer sedentaire leefpatronen. We leven in een tijd van oppositionele agenda's met tegenstrijdige

aanbiedingen die onze verlangens verwateren, en tweedelingen die onze intenties verwarren. We worden meer en meer verscheurd en leven in een tijd van dualiteiten. Zou het niet fantastisch zijn als we Arcadia konden vinden in onze achtertuin?

ARCADE ARCADIA

Arcade Arcadia 2014 The ancient wilderness of the landscape has, over the millennia, attracted the attention of artists and writers as we have become more and more urbanised and sense a lack of something within us in urban life.

In his film Arcadia Lost (2010), director Phedon Papamichael Jr. set his story in one of the last remaining, tranquil coastal villages with traditional stone houses of Greece. In this pastoral environment two teenagers are left stranded after a car accident. As they wander the dusty roads and staggering beauty of the landscape, they begin an adventurous journey toward the mystic waters on the sacred Mount Parnonas. A journey that takes them through a landscape both ancient and modern while events force them to confront the truth of their past and the frightening, beautiful reality of their present...

The arcade structure we propose is an elemental type. It allows for a connection of opposites, a harmony of dualities, it cuts and binds, is gentle and forgiving, and presents a comfortable and joyous way to engage the city dweller with the delights of natural landscape. In a context where infrastructure has cut deep into the landscape, we propose an alternative superposition. An elegant timber arcade that ultimately connects the urban cores of Hasselt, Diepenbeek and Genk through their „Arcadia“, their lost land of eden. In essence the linear structure would become a bicycle and pedestrian super highway connecting the Vennestraat in the city centre of Genk to the Albert Canal and Demer bicycle network. Offering programmable spaces in, under and around the horizontal pathway. Simultaneously adding both small- and large-scale interventions to the landscape. It would become a mediator of polarities, including: city/ country, hi-tech/low-tech, body/machine, rational/romantic, micro/macro, inside/outside.

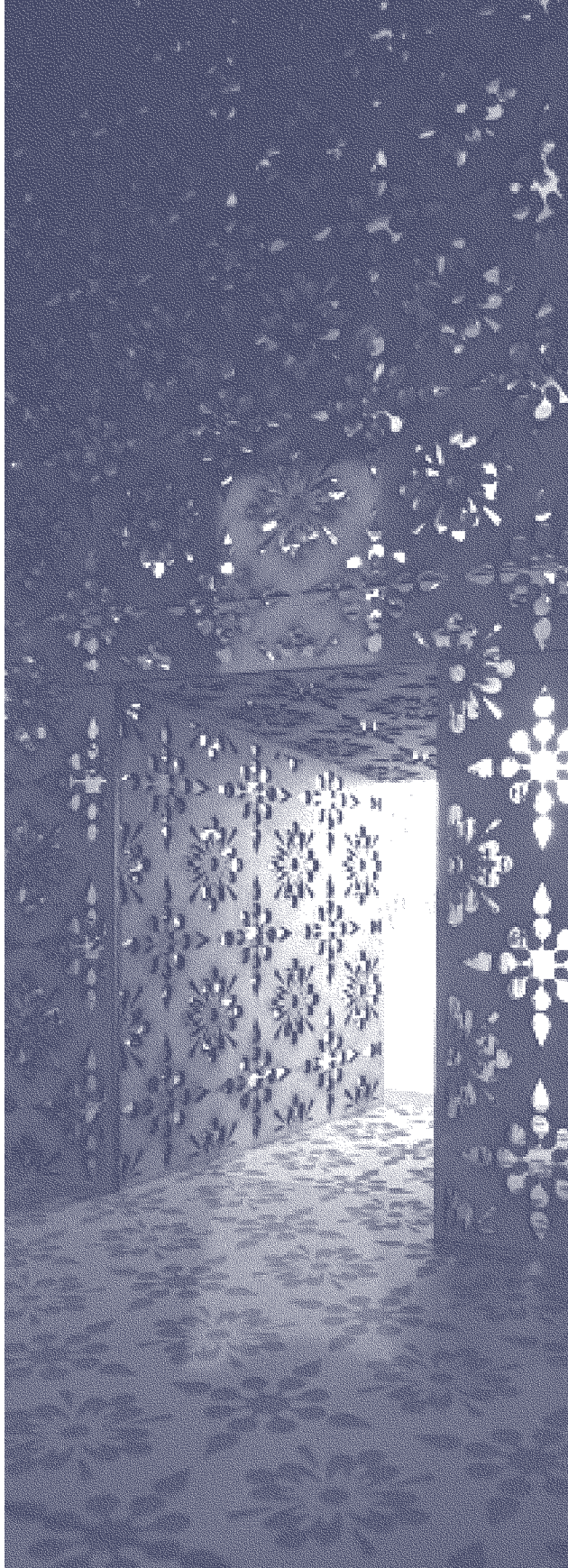

We imagine the 7,25km long structure as simple architectural arches creating recognizable points of reference in service of the hidden landscape when important infrastructures (such as the Albert Canal, N75 and the N702) are crossed. The fauna and flora itself would remain untouched, and could slowly be returned to its former state as a water rich peat landscape. In this concept the inherent power of the landscape itself becomes the life force for the project.

Of course no project of this magnitude can be conceived without further intense research and creativity. But we can already imagine the public skywalk (upper deck for sunny days, ground floor, where possible, as a sheltered passageway) with similar qualities of many Belgian converted railway paths (e.g. Aarschot-Herentals, Tienen-Diest,...) while at the same time also referring to contemporary structures such as the Luchtsingel in Rotterdam by ZUS (financial scheme, temporality), the Highline in New York by James Corner Field Operations (a programmable, raised pedestrian walkway), the treetop pathways in Kopfing (AU), Thüringen (DE), Lipno (CZ) or Telok Blangah (SG), but also structures such as the creatively used railway arches in London and Paris, timber installations by Tadashi Kawamata as well as ancient aqueducts and bridges.

We live in an age of environmental doom-saying, mobility overload, greater lifestyle choices and increasingly sedentary living patterns. We live in a time of conflicting offers that confuse our desires, oppositional agendas and dichotomies that dilute our intentions. We are split and living in a time of dualities. Would it not be amazing if we could find Arcadia in our backyard? en flora blijven onaangeroerd en kunnen nog worden versterkt tot een waterrijk veenlandschap. In dit concept is de inherente kracht van het landschap zélf de levenskracht van het project.

foto: Iwert Bernakiewicz

PRINCEN VANDEN ECKER

350 KAMERS: DE VOORHOEDE VERZAMELD

De contour van de afbakening van het regionaal stedelijk gebied Hasselt-Genk kent tussen de N75 en N702 een schrikwekkende schoonheid. In al haar grilligheid doet ze denken aan de ommuring van een versterkte stad, maar de facto keert ze de traditionele relatie tussen stad en land binnenstebuiten. Voortdurend naar binnen en buiten plooiend, sluit ze zich net niet omheen het buitengebied dat ze omgeeft.

In dit project (her-)interpreteren we wat in essentie een lijn is op een planologisch document als een radicale en concrete architecturale interventie. Wat als deze lijn -letterlijk- een nieuwe (voor-)bouwlijn zou zijn aan het natuurgebied? Wat als deze lijn -letterlijk- een gebouw-dikke muur zou zijn die het contrast tussen binnen- en buitengebied op de spits drijft en daardoor in vraag stelt? Wat als we -letterlijk- vanuit een woonkamer deze grens konden beleven?

Balancerend tussen feit en fictie presenteert Princen Vanden Ecker twee maquettes. De ene maquette (mdf, schaal 1/5000) geeft de totaliteit van de gebouw-dikke muur weer in het gebied tussen de N75 en N702. De andere maquette (mdf, schaal 1/10) verbeeldt een kamer 'ergens' in deze muur: alsof we wel het ingesloten buitengebied zouden kunnen beleven vanuit de intimiteit en huiselijkheid van een woonkamer, maar het ons nooit kunnen toe-eigenen, laat staan privatiseren. Wat tussen beide schaalniveaus ligt, blijft

onuitgesproken. Voor wie woont, werkt en winkelt in het gebied tussen de N75 en N702 zijn de negatieve connotaties die ermee verbonden worden erg relatief. Op de grens van de afbakening van het regionaal stedelijk gebied Hasselt-Genk zijn zowel de geprezen schoonheid van de natuur als de verguisde lelijkheid van de randzones voelbaar. Dit project verzamelt de bewoners van deze grens als voorhoede van een vergeten publiek.

350 ROOMS: THE VANGUARD ASSEMBLED

In between the regional roads N75 and N702, the demarcation contours of the Hasselt-Genk regional urban area have a terrifying beauty. Their whimsicality reminds of the walls of a fortified city. However, these contours turn the traditional relationship between town and country inside out. Whilst constantly folding inward and outward, the line does not quite fit the nature reserve it surrounds.

In this project, we re-interpret what is essentially a line in a planning document as a radical and very concrete architectural intervention. What if this line would literally become a building line at the edge of the nature reserve? What if this line would literally become a thick wall that is a building at the same time, while contrasting and thus questioning the relationship between inside and outside? What if we could literally experience the border from within a living room?

At the edge of fact and fiction, Princen Vanden Ecker present two models. The first model (mdf, scale 1:5000) represents the totality of the wall/building within the area in between the N75 and the N702. The second model (mdf, scale 1:10) represents a room, 'somewhere' in the wall, as if we could experience - from within the intimacy and homeliness of a room - the enclosed outer area, while never appropriating, let alone privatising it. What lies in between both levels of scale remains unexpressed. For those who live, work or shop in the N75-N702 area, the potentially negative connotations of the area are rather relative. On the border of the regional urban area itself, both the praised beauty of the nature reserve and the despised ugliness of the bordering areas are palpable. This project gathers the border-dwellers as the vanguard of a forgotten public.

EERVOLLE VERMELDINGEN

“Kempendijk” (naar ontwerp van CleurenMerken) verdient vermelding omwille van de gedegen lezing van het gebied. Een kunstmatige dijk doorkruist het gebied en wordt aangevuld met opvallende landmarks. De ingreep schept een relatie tussen het groengebied en de gebouwde omgeving. De commissie stelt zich evenwel vragen bij de manier waarop de dijk een landschappelijke breuklijn markeert waarvan de belevingswaarde (fietsroute) niet gerelateerd is aan het nut (geen overstromingsgebied).

“De Potemkinsche Verkaveling” (naar ontwerp van AE-architectenbureau) verdient vermelding omwille van het polemische karakter van het voorstel. Op de grens tussen een stereotiepe verkaveling en het groengebied wordt een spiegelende wand aangebracht. De spiegelende wand sluit het groengebied af en reflecteert de woonwijk naar zichzelf. De commissie apprecieert de kritische omgang van de ontwerper met de gegeven opdracht. De vraag naar het tussengebied wordt omgekeerd naar een vraag over hoe individuele woningen zich presenteren naar de omliggende natuur. De commissie merkt op dat een punctuele interventie met de spiegelwand geen afbreuk doet aan de kritische waarde ervan, maar tegelijk ook kansen laat om het groengebied ook daadwerkelijk te ontsluiten.

“Landscape Position Switch” (naar ontwerp van I²-Inge Bangels/Inge Coelmont) verdient vermelding omwille van het synthetische karakter. Het voorstel organiseert een lus voor wandel- en fietsverkeer in het groengebied en koppelt op die manier verschillende attracties. Zo wordt de dysfunctionele tuikabelbrug ingericht als een ‘kathedraal’ met mobiele eenheden van waaruit de omgeving vanuit de hoogte zichtbaar wordt. De commissie acht het voorstel zeer haalbaar aangezien het aansluit bij bestaande initiatieven voor fietsnetwerken. Het gegarandeerde bestuurlijke draagvlak beperkt enigszins de visionaire kwaliteit van het voorstel. De commissie merkt tenslotte op dat de aandacht voor attracties op de route geen uitspraak doet over het groengebied.

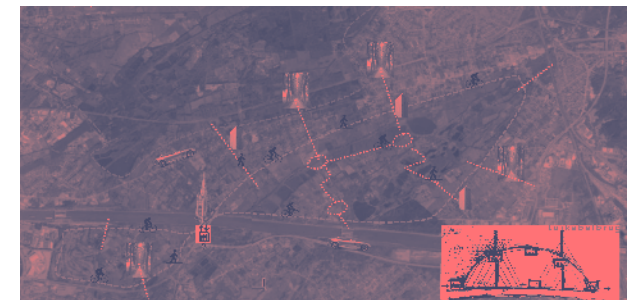
Kempendijk (CleurenMerken)
Potemkinsche verkaveling (AE-architectenbureau)
Landscape Position Switch (I²-Inge Bangels/Inge Coelmont)

Een selectiecommissie is niet onfeilbaar

De Kempendijk van CleurenMerken is niet bedoeld als dam in een overstromingsgebied. Een tweede lezing van de projecttekst maakt duidelijk dat de Kempendijk bedoeld is om de beleving van het landschap te intensifiëren. De analogie met een zeedijk is hiermee meer gepast dan met een overstromingsgebied. De Kempendijk sluit bovendien aan op een bestaande beekvallei.

Het misverstand duidt op de fragiliteit van een open oproep. Zelfs een brede en professionele selectiecommissie dringt niet altijd door tot de finesses van elke inzending. Binnen de microsociologie van een jury krijgt een bepaalde interpretatie soms onbedoeld de bovenhand. Hiermee ontstaan uitspraken die later moeilijk te rechtvaardigen zijn, maar vaak wel geldig blijven.

WEERHOUDEN VOORSTELLEN

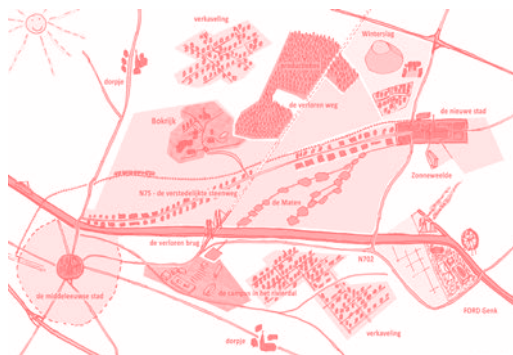

Voorstel “Met mondjesmaten - lineair bio-park” (naar ontwerp van technische dienst Stad Genk) werd gesmaakt, niet in het minst omwille van de gelaagde aanpak van het voorstel. De vraag is in hoeverre een stedelijk fenomeen als volkstuintjes een bijdrage kan leveren aan het leven in een wijk waar iedereen over grote tuinen beschikt.

Voorstel “Sur-urbanism/Sub-urbanism/processen initiëren” (naar ontwerp van KIS Studio) werd geapprecieerd omwille van het wervende karakter en omwille van de kwaliteit van de tekeningen. Het feit dat het Albertkanaal wordt ingezet als drager voor verschillende watergebonden activiteiten kon rekenen op de waardering van de commissie.

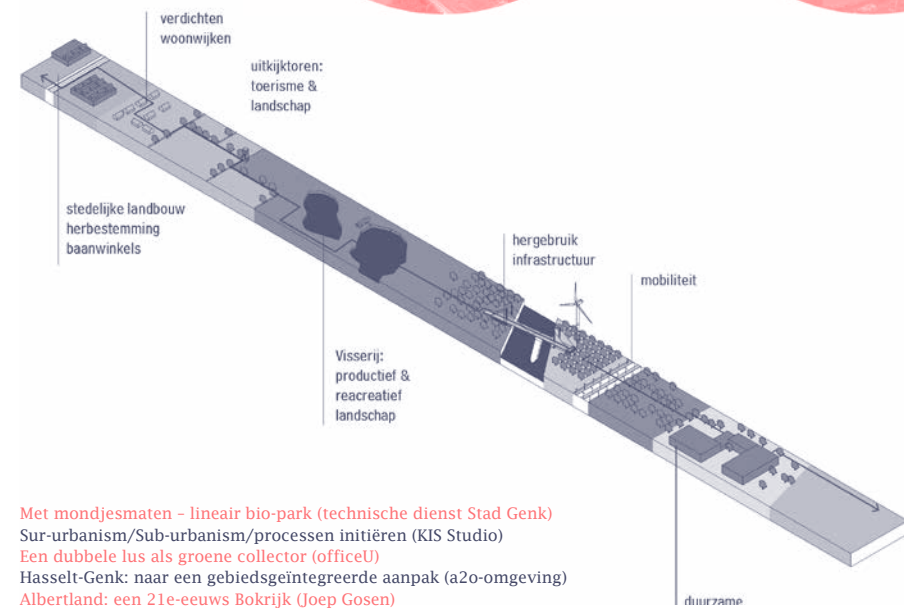
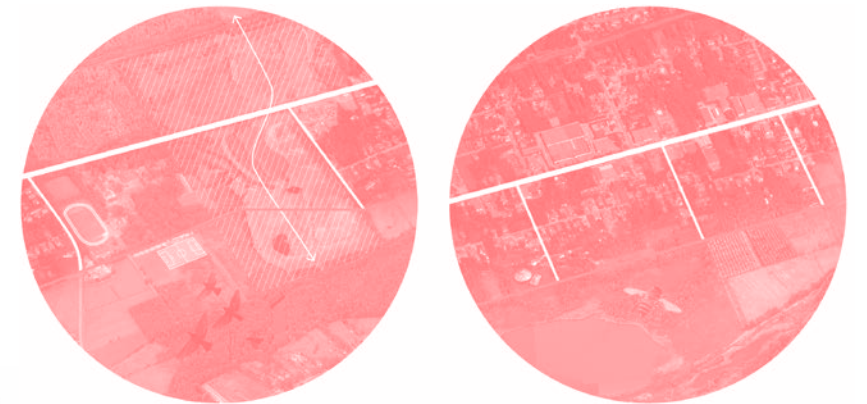
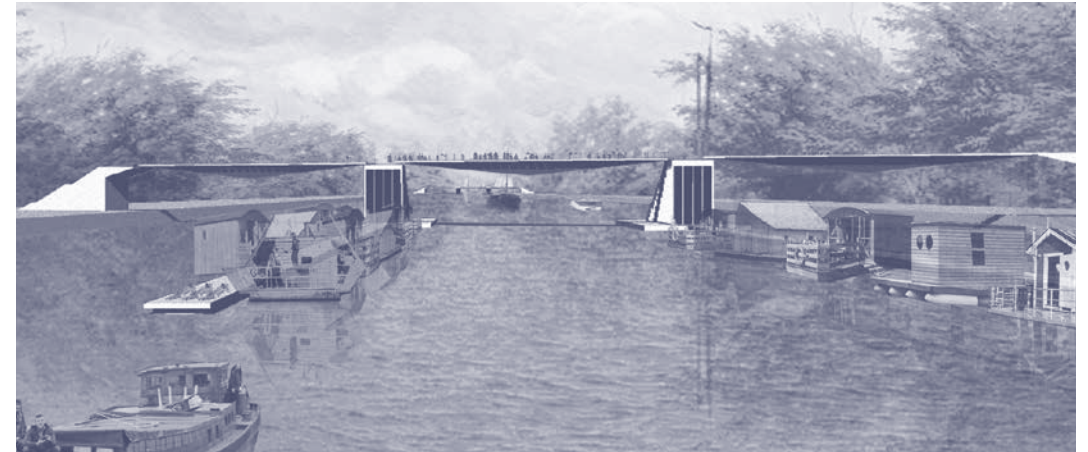
Voorstel “Een dubbele lus als groene collector” (naar ontwerp van officeU) werd ervaren als goed onderbouwd, maar tegelijkertijd ook als weinig vernieuwend. Ook is het vreemd dat het voorstel, een dubbele fietslus met de Tuikabelbrug als knooppunt, weinig rekening houdt met de bestaande infrastructuur en in feite een nieuwe laag van infrastructuur toevoegt aan het gebied.

Voorstel “Albertland: een 21e-eeuws Bokrijk” (naar ontwerp van a2o-omgeving) herinterpreteert het gebied als een nietnostalgisch Bokrijk van de 20ste en de 21ste eeuw. De commissie was positief verrast door de manier waarop het voorstel recht doet aan de ‘grand projets’ (het Albertkanaal voorop) die in de 20ste eeuw nog tot de mogelijkheden behoorden. De commissie waardeert de

uitdagende tekst en de speelse tekening. De commissie betwijfelt echter of verdere uitwerking van het voorstel noodzakelijk is, aangezien de polemische kracht reeds voor zich spreekt.

Voorstel “Hasselt-Genk: naar een gebiedsgeïntegreerde aanpak” (naar ontwerp van Joep Gosen) analyseert het gebied op haast voortreffelijke wijze, met oog voor topografie, bebouwing, enzoverder. De transversale snede spreekt tot de verbeelding omwille van de confrontatie van de erg diverse huidige invullingen van de ruimte. De commissie is minder overtuigd door de voorgestelde ingreep - een nieuw netwerk haaks op de parallelle lijnen van de N75, de Stiemerbeek, het kanaal, ...

Met mondjesmaten - lineair bio-park (technische dienst Stad Genk)
 Sur-urbanism/Sub-urbanism/processen initiëren (KIS Studio)
 Een dubbele lus als groene collector (officeU)
 Hasselt-Genk: naar een gebiedsgeïntegreerde aanpak (a2o-omgeving)
 Albertland: een 21e-eeuws Bokrijk (Joep Gosen)

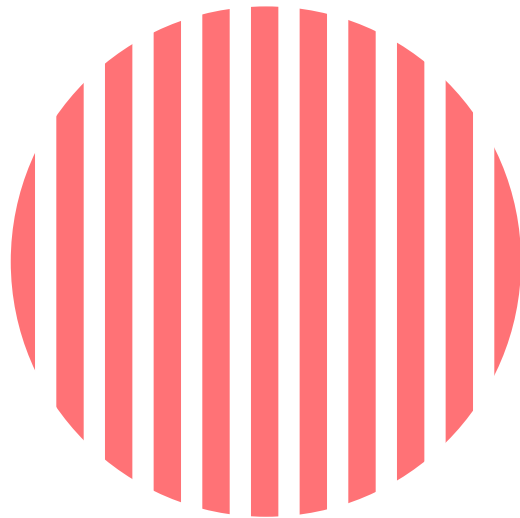

ATELIER

REIGERS

VLIET

GEVANGENIS VAN DE NABIJHEID

Het voormalige militair domein Reigersvliet in Leopoldsburg is aangeduid als locatie voor de eerstvolgende nieuwe gevangenis. De nabijheid van de bouwlocatie tot het stedelijke weefsel is goed nieuws voor buurtbewoners én gedetineerden. Vele scenario's zijn denkbaar. Hopelijk vormen overheid en actiegroepen geen vreemde bedgenoten die samen een humane gevangenisarchitectuur tegenwerken.

Mentale muur

Het is een constante bij de aankondiging van elke nieuwe gevangenis: in geen tijd organiseren buurtcomités zich en werpen allerlei zinnige en onzinnige obstakels op. De publieke opinie wordt bezet met stemmingmakerij ter voorbereiding van een procedureslag - tot wanhoop van de beslissingsnemers. De bouw van de nieuwe gevangenissen van Beveren, vooral Dendermonde en nu ook Haren loopt hierdoor grote vertraging én imagoschade op. De dwangmatige kritiek tegen nieuwe gevangenissen maakt elke hoop op innovatie in de gevangenisarchitectuur bij voorbaat ondenkbaar. Elke alternatieve visie op detentie botst quasi onmiddellijk op een mentale muur bij de bevoegde overheidsdiensten en politiek verantwoordelijken. Men weet heel goed wat de nieuwe visies op vlak van

gevangenisarchitectuur zijn, maar niettemin is het antwoord kort: "de buurt zal het nooit aanvaarden". De angst voor vertraging regeert boven de durf om draagvlak voor vernieuwing op te bouwen.

Bouwen gebeurt sowieso

Het cynisme wil dat de nieuwe gevangenissen er vroeg of laat toch staan - om welke reden dan ook. De politieke tijdsdruk op capaciteitsuitbreiding is een grote drijfveer om NIMBY's te negeren. De nieuwe gevangenis van Beveren moest willens nillens de deuren openen vóór de verkiezingen. Intern circuleerde de boodschap dat slecht nieuws uit den boze is uit angst voor mediaheisa. De druk van de projectontwikkelaars om tot werken over te gaan is ook niet te onderschatten. In de wandelgangen wordt al lang gefluisterd dat de bouw van de nieuwe gevangenis in Dendermonde vroeg of laat gewoon van start gaat.

Het doordrijven van de bouwplannen kent een hoge prijs als we zien dat de innovatiewijzer in de gevangenisarchitectuur al jaren op 0 staat. De nieuwe gevangenissen brengen alle verschillende types delinquentie terug samen op industriezones ver buiten de stad en bedolven onder veiligheidsmaatregelen. Maar het 'verdrongene keert terug' in de vorm van onrustwekkende mediaberichten over zelfmoord in de vrouwenafdeling van nieuw Hasselt, een open brief omtrent willekeur in het regime van Beveren en een euthanasieaanvraag door een geïnterneerde die al 30 jaar zonder gepaste zorg verblijft in de gevangenis.

Geen tijd te verliezen

Zal de geschiedenis zich herhalen in Leopoldsburg? De inzet in post-Ford Limburg is nog vele malen hoger dan in het gemoedelijke Beveren, Dendermonde en Haren. De nieuwe gevangenis in Leopoldsburg is ingeschreven in het SALK-uitvoeringsplan als een quick-win op vlak van tewerkstelling. 300 gedetineerden schept niet minder dan 500 nieuwe arbeidsplaatsen met daar bovenop extra jobs in toeleveringsbedrijven en flankerende activiteiten. Vertraging is in Leopoldsburg simpelweg geen optie.

Een vaak genoemd voordeel is dat in Leopoldsburg de grond reeds in handen ligt van de federale overheid (Defensie). Maar de militaire domeinen moeten hoe dan ook een bestemming krijgen - en kritiek loert dus om de hoek. De gebruikelijke goed nieuws show kan kritiek tijdelijk de kop indrukken, maar zal procedures in de toekomst niet voorkomen. In Haren wordt de kritiek afgekocht met kleine compensaties (speeltuinen, bushalte, ...) maar voorlopig zonder succes.

Veel verstandiger lijkt het om structureel draagvlak te creëren voor de noodzakelijke vernieuwing van de gevangenisarchitectuur. Hierbij is het zaak om de oppositie van 'iedereen tegen de gedetineerden' - wat zich ruimtelijk vertaalt in 'stad tegen gevangenis' - van tafel te werken. Is het echt zo moeilijk om een humaan alternatief gevangenismodel te bedenken dat ten goede komt van zowel

PRISON UP CLOSE

The former military site Reigersvliet in Leopoldsburg is the designated location for the next new prison. The construction site's proximity to the urban fibre spells good news for locals and prisoners alike. Many scenarios are possible. Hopefully the government and action committees do not form any strange bedfellows that could work against a humane prison architecture.

Mental wall

It happens with every announcement of a new prison: in no-time neighbourhood committees organise and pose all kinds of useful and useless obstacles. In preparation of a legal battle, public opinion is hijacked by dissension - to the decision makers' despair. Construction of the new prisons in Beveren, Dendermonde and now Haren as well, is severely delayed and its reputation is damaged.

Compulsive criticism of new prisons destroys all hope of innovation in prison architecture. Any alternative vision on incarceration is immediately confronted with a mental wall with authorised government services and those politically responsible. They are very well aware of new visions associated with prison architecture, but the answer remains brief: "the locals will never accept it." The fear of delays supersedes the courage to generate support for innovation.

Construction is happening anyway

Ironically, the new prisons will be realised sooner or later - for whatever reason. Politicians are confronted with time-pressure for expanding the capacity, which is a great reason to ignore NIMBYs. The new prison of Beveren was forced to open its doors before elections. Internally the message was distributed that bad news was out of the question out of fear of media hypes. And another motivation not to be underestimated is pressure from development companies who want to proceed. It has been said for a long time now that the construction of the new prison in Dendermonde will commence sooner or later.

Pushing through construction plans comes at a high price considering that prison architecture has not been innovating

buurtbewoners, personeel als gedetineerden én ook nog eens politiek te verkopen valt? En is het echt zo moeilijk om hierover een open debat aan te gaan?

Gedeelde belangen

Belangrijk is dat niet enkel buurtbewoners gekant zijn tegen een grootschalig complex in de achtertuin... We mogen niet vergeten dat de grootschaligheid evengoed een veelgehoorde kritiek is onder personeel, bij gedetineerden en zelfs binnen overheidsdiensten! Het personeel klaagt over een moeilijk beheersbare complexen, weinig variatie in dienstroosters en onpersoonlijke onderlinge relaties. De gedetineerden klagen over het uniforme regime waarin iedereen onderworpen wordt aan de veiligheidsmaatregelen voor zwaargestraften. De overheidsdiensten klagen over het in contact brengen van diverse groepen delinquenten met dramatische gevolgen voor recidivisme.

Op dezelfde manier is ook de verstoring door de gevangenis van de pastorale suburbane woonidylle niet enkel nadelig voor buurtbewoners... De verwijdering van de gevangenis uit de stadscentra is net zo min een goede zaak voor de gedetineerden, wiens bezoek en uitgangsmogelijkheden gefrustreerd worden door lange reistijden. Het personeel klaagt op haar beurt over de toename in het woonwerkverkeer. Dit terwijl de advocatuur vreest voor een verstoring van de rechtsgang door de mogelijke fileproblemen op weg naar het Justitiepaleis.

En zo kunnen we nog wel even doorgaan. Het is niet zo dat gedetineerden in verlot of voorwaardelijke invrijheidstelling per definitie een loslopend gevaar betekenen voor de maatschappij. Ook veel gedetineerden smeken om begeleiding bij hun vrijlating - soms om zichzelf te beschermen en even vaak omdat ze op onzichtbare muren botsen in de zoektocht naar arbeid, woonst, opleiding of vriendschap.

Gevangenis als buur

Weinig is nog geweten over de gevangenis in Reigersvliet, maar toch is het geen moment te vroeg dat alle betrokkenen samen rond de tafel gaan om de wederzijdse noden en verlangens af te stemmen in functie van de projectdefinitie. Zo buigen de lokale en provinciale overheden zich vandaag over de vraag hoe het vervoer van personen en goederen naar de gevangenis het leven in Leopoldsburg niet zal verstoren. Ook de milieueffecten worden berekend. De hoop is dat een zuidoostelijke toegangsroute naar de gevangenis op lange termijn een oplossing biedt voor de verkeersdoorstroming die vandaag dwars doorheen het stadscentrum loopt. De gevangenis vormt zo de hefboom voor de reconversie van het voormalige militair domein (met plaats voor wonen, werken en recreatie) én een totale stadsontwikkeling van Leopoldsburg.

We mogen echter niet enkel denken over de vraag hoe de stadsontwikkeling in Leopoldsburg kan profiteren van de nieuwe gevangenis. De logica moeten we ook durven omkeren: hoe kan de nieuwe gevangenis profiteren van Leopoldsburg?! De nabijheid van stad en gevangenis is een grote troef vanuit een penitentiair perspectief. Reigersvliet biedt de unieke mogelijkheid om - voor zover het individueel detentieplan dit toelaat - de gedetineerde toegang te geven tot o.a. opleiding, werk, sportbeoefening en godsdienstbeleving buiten de gevangenis. De gedetineerde kan zo gecontroleerd deelnemen aan de samenleving en zich voorbereiden op een eventuele resocialisatie.

Veilig en dichtbij

Leopoldsburg kan de denkfout van het zogenaamde gevangenisdorp Haren goed maken. De ambitie om een gevangenisdorp uit te bouwen werd in het ontwerp van Buro II op een surrealistische manier gecombineerd met de aloude logica van het totaalinstituut. Het gevangenisdorp van Haren gooit alle soorten van delinquentie samen op één ommuurd domein. Het complex vormt op die manier een dorp naast het bestaande dorp Haren - zonder noemenswaardige interactie behalve

zichtlijnen. Sowieso ligt Haren op grote afstand van Evere, de dichtstbijzijnde woonkern van Brussel.

De nabijheid van het domein Reigersvliet binnen het stedelijke weefsel van Leopoldsburg vormt een unieke uitdaging om te komen tot een duurzaam penitentiair stadsproject. Noem het een 'gevangenisdorp' als je dat wil. Het belangrijkste is dat de gevangenis niet langer alle maatschappelijke voorzieningen in het klein moet nabootsen binnen haar muren. De vraag is welke aanwezige voorzieningen in Leopoldsburg (sportterrein, kerk, werkplaats...) gemakkelijk toegankelijk zijn vanuit de gevangenis. In omgekeerde richting wordt de gevangenisinfrastructuur opgevat als een aanvulling op ontbrekende voorzieningen in Leopoldsburg (bioscoop, theaterzaal, opleidingscentra, ...)

De nabijheid van het domein Reigersvliet binnen het stedelijke weefsel van Leopoldsburg vormt een unieke uitdaging om te komen tot een duurzaam penitentiair stadsproject. Noem het een 'gevangenisdorp' als je wil. Het belangrijkste is dat de gevangenis niet langer alle maatschappelijke voorzieningen in het klein moet nabootsen binnen haar muren. De vraag is welke aanwezige voorzieningen in Leopoldsburg (sportterrein, kerk, werkplaats, bioscoop, ...) gemakkelijk toegankelijk zijn vanuit de gevangenis. In omgekeerde richting wordt de gevangenisinfrastructuur opgevat als een aanvulling op ontbrekende voorzieningen in Leopoldsburg (bioscoop, theaterzaal, opleidingscentra, ...).

Tot slot

Het maatschappelijk draagvlak voor een gevangenisarchitectuur van de nabijheid is onzeker en onstabiel, maar het protest in Beveren, Dendermonde en Haren toont dat het draagvlak voor grootschalige, afgezonderde en zwaar beveiligde complexen even moeilijk ligt. Bovendien kan het juridische draagvlak voor een resocialisatie van de gevangenis niet blijvend genegeerd worden. Behalve differentiatie is nabijheid een vereiste voor een humane gevangenisarchitectuur.

De Basiswet (2005) beschrijft hoe de re-integratie op het eind van de straftijd een nobele ambitie blijft als de gedetineerde eerst losgeknipt wordt van alle sociale verbanden.

for years. The new prisons bring all types of inmates back together in industrial zones far away from the city and tucked away behind safety measures. But the 'return of the repressed' appears in the form of worrying media coverage of suicide in the female ward at new Hasselt, an open letter concerning arbitrary regime in Beveren and an euthanasia request by a forensic psychiatric patient who has been incarcerated for 30 years without proper care.

No time to lose

Will history repeat itself in Leopoldsburg? The stakes in post-Ford Limburg are much higher than in easy-going Beveren, Dendermonde and Haren. The SALK execution plan states the new prison in Leopoldsburg as a quick win for employment. 300 inmates create no less than 500 new jobs with the addition of extra jobs in supplying companies and related operations. Delay is simply not an option for Leopoldsburg.

An often stated advantage is that the estate in Leopoldsburg is already owned by the federal government (Ministry of Defence). But the land-use of the military domains must be regulated either way - and hence criticism is just around the corner. The usual good news tune may be able to suppress criticism at first, but it will not prevent legal action in the future. In Haren, criticism is being addressed with small compensations (playground, bus stop. ...) but without success thus far.

It seems much wiser to create structural support for the necessary innovation of prison architecture. This involves getting rid of the mentality of 'everyone against the inmates' which translates to 'city versus prison' spatially speaking. Is it really that difficult to come up with a humane alternative prison model that benefits locals, staff and inmates alike and is politically achievable at the same time? And is it really that difficult to enter into an open debate about this?

Shared interests

It is important to realise that a large-scale complex in their backyards does not only receive criticism from local residents... We should not forget that the large-scale prison model is also heavily criticised among staff, inmates and even in public services! Staff complains about difficult to manage complexes, little variation in the duty roster and impersonal mutual relationships. Inmates complain about the uniform regime where everyone is subject to safety measures intended for high-security inmates. Government services complain about how different groups of inmates are socialised with one another leading to dramatic recidivism numbers.

It is clear that having the prison disrupt the pastoral suburban residential heavens is not only a problem for the locals... Removing the prison from the city centres increases travelling times both for visitors and for the inmates themselves. Staff is complaining about the increase in commuting times. And lawyers fear disruption of the legal system due to potential traffic jams on the way to the courthouse.

And this list continues on and on. An inmate on leave or probation does not necessarily pose a risk to society. Many inmates also beg for release guidance - sometimes to protect themselves and just as often because they run into invisible walls in their search for work, housing, education or friendship.

Prison as a neighbour

Little is known about the prison in Reigersvliet, but it is not a second too early to gather all the stakeholders and start aligning all the needs and wishes in view of defining the project. The local and provincial government are currently discussing how transit of people and goods to the prison can be arranged so that it does not disrupt life in Leopoldsborg. Environmental effects are also being calculated. There are good hopes of a south-eastern access route to the prison offering a long-term solution for the traffic flow that is currently being routed right through the city centre. This way the prison functions as leverage for reassigning the former military site (with residential, commercial and recreational space) and the total urban development of Leopoldsborg.

We should not just consider how urban development in Leopoldsborg can benefit from the new prison. We must also dare to invert the logic: how can the new prison benefit from Leopoldsborg?! The vicinity of the prison to a city is a great asset from a penitentiary perspective. Reigersvliet offers the unique possibility to - as far as allowed by the individual detention plan - give inmates access to things like education, work, sports facilities and religious facilities outside of the prison. This way the inmate can partake in society in a controlled fashion and prepare for possible re-socialisation.

Safe and close by

Leopoldsborg can compensate for the misconception of so-called prison village Haren. The design of Buro II combines the ambition to expand a prison town with the well-known logic of the total institution in a surrealist fashion. The prison village of Haren brings all kinds of inmates together in one walled domain. As a result, the complex constitutes a village next to the existing village of Haren - without any substantial interaction apart from visibility. In any case, Haren is many miles away from Evere, the closest residential area in the Brussels Capital Region.

The proximity of the Reigersvliet site to the urban fabric of Leopoldsborg constitutes a unique challenge to accomplish a sustainable urban penitentiary project. Call it a 'prison village', if you will. The most important thing is that the prison no longer has to provide small versions of all social facilities within its walls. The question is which facilities present in Leopoldsborg (sports field, church, workshop, ...) are easily accessible from the prison. In contrast, the prison infrastructure is considered an addition to the missing facilities in Leopoldsborg (cinema, theatre, training centres, ...)

The location offers many other win-wins: a porous prison wall can offer services to the community (bakery, hairdresser, tattoo shop, consultancy, shops, ...), housing of low-risk inmates can be arranged outside of the perimeter, having several access points to the prison complex prevents the creation of a homogeneous prison population and lowers the threshold for local residents, differentiated incorporation prevents concentration of traffic on local roads, etcetera, etcetera.

Finally

Social support for this type of integrated prison architecture is uncertain and unstable, but the resistance in Beveren, Dendermonde and Haren demonstrates that support for large-scale desolate and heavily guarded complexes is equally problematic. In addition, legal support for re-socialisation of the penitentiary facility cannot be ignored forever. Differentiation and proximity is a requirements for a humane prison architecture. The Basic Law (2005) describes how re-integration at the end of a sentence will always remain a noble ambition as long as the inmate is cut loose of all social ties first.

FIE VANDAMME (BAVO)

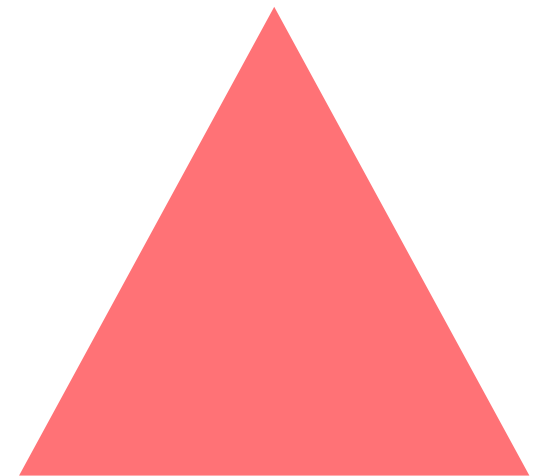
PENITENTIAIRE RUIMTESTRUCTUUR VOOR REIGERSVLIET

Van quick-win naar duurzame stadsontwikkeling

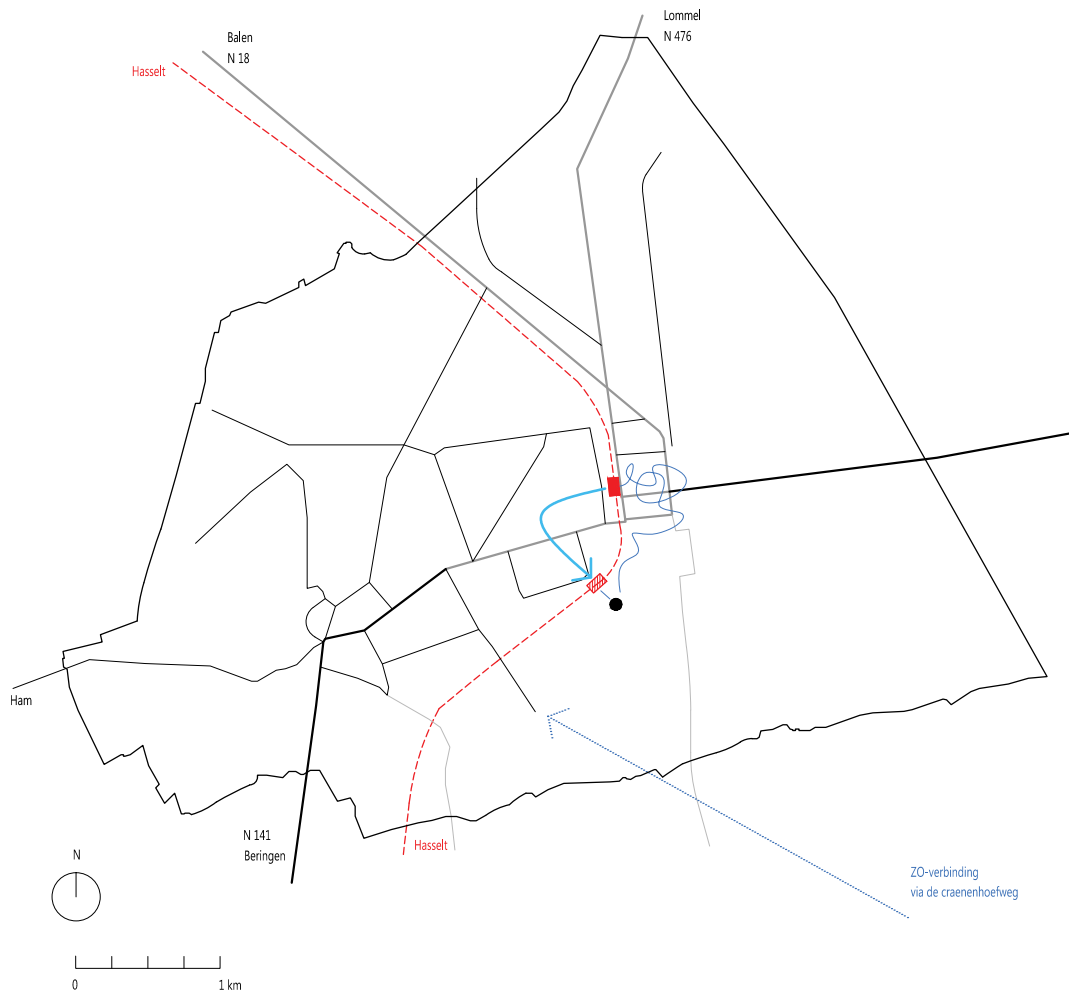
Een nieuwe gevangenis is gepland op het voormalig militair domein Reigersvliet in Leopoldsborg als onderdeel van het Strategisch Actieplan Limburg in het Kwadraat (SALK).

In deze studie worden de gemeentelijke ruimtelijke structuurplannen aangepast in functie van de uitbouw van een duurzaam penitentiair stadsproject. De voordelen van de stedelijke locatie voor de gevangenis worden benut op vlak van stadsontwikkeling en penologie.

De update beroept zich op de '10 regels en 10 elementen voor een humane gevangenisarchitectuur als antwoord op recidivisme en mortificatie' (R1 t.e.m. R10) opgesteld binnen onderzoek aan de Faculteit Architectuur van de KU Leuven (LUCA).

1. Bereikbaarheid

Gewenste penitentiaire verkeers- en vervoersstructuur

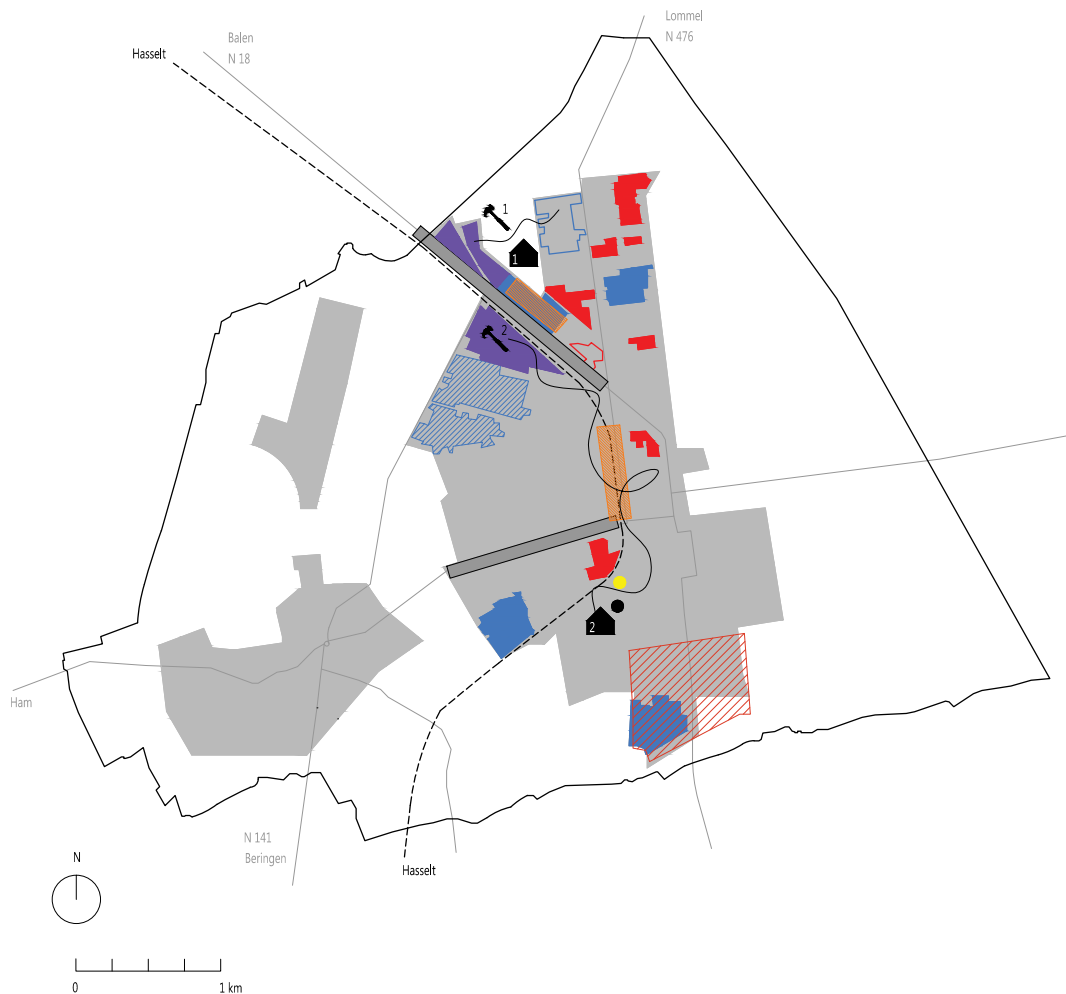
- Zoekzone voor nieuwe Gevangenis Reigersvliet
- Suggestie aan provincie: secundaire weg type II
- Lokale weg Type I
- Lokale weg Type II
- Andere zijwegen
- Spoorlijn (L15) (spoorweg + station = provinciaal knooppunt)
- Station
- ▨ Voorstel: Ingebruikname oude militaire stopplaats Reigersvliet
- Voorstel : Zuid-Oostelijke verbinding door de natte driehoek
- Looplijnen in geval van bouwen van een tweede trein stopplaats

Optie 1: Wanneer in de toekomst een nieuwe stopplaats gebouwd zal worden vlakbij de gevangenis site, zullen mensen gemakkelijk en snel ter plaatse komen. Dat werkt in het voordeel van de actoren die de gevangenis willen gebruiken: zowel voor personeel en directie, als voor bezoekers, vrienden en familie, hulpverleners, sociaal werkers, etc. Maar het kan ook handig zijn voor de uitstroom van gedetineerden die aan het werk zijn in de buurt van de gevangenis.

Optie2: Het nieuwe station komt natuurlijk niet veel verder te liggen. Wanneer dan ook geen tweede station gebouwd wordt brengt het met zich mee dat al deze gebruikers (in-en uitsroom) zich doorheen de dorpskern van Leopoldsburg zullen verplaatsen. Op die manier leren zij die de gevangenis willen bezoeken, ook Leopoldsburg kennen en maken ze gaandeweg gebruik van de lokale voorzieningen (bakker, winkels, hereca, etc.) Wat een economisch en sociaal voordeel met zich kan meebrengen voor zowel Leopoldsburg als voor de gevangenis.

Optie 3: Station van Leopoldsburg wordt verplaatst naar oude militaire stopplaats Reigersvliet. Het bestaande station krijgt een recreatieve of culturele invulling en past binnen de plannen voor een nieuwe stationswijk. De verplaatsing van het station versterkt de reconversieplannen voor Reigersvliet en vormt een win-win met een duurzaam penitentiair stadsproject. De sociale dynamiek aan deze nieuwe locatie is aantrekkelijk voor iedereen.

2. Omwonenden

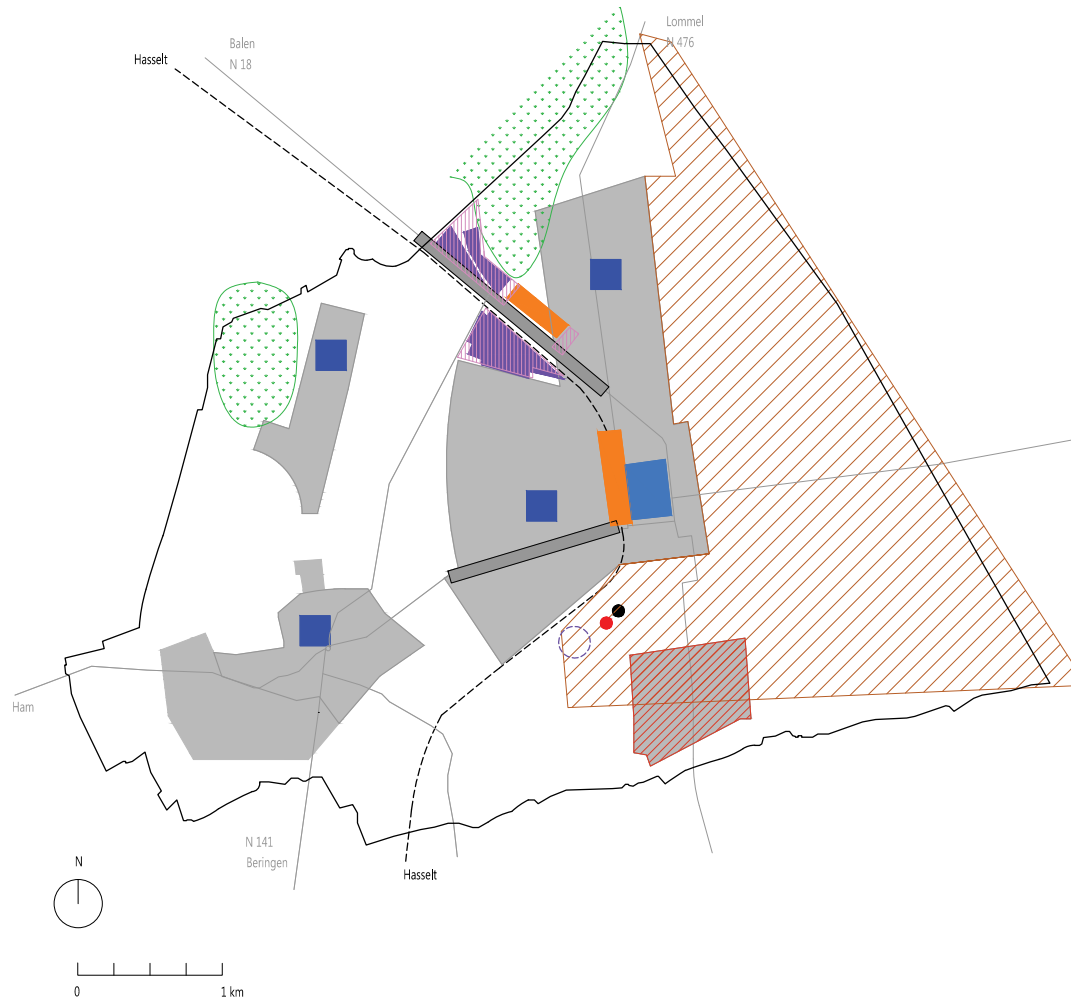
scenario 1: De gedetineerde werkt in de lokale bedrijvzone en woont nabij in een kleinschalige detentie faciliteit. scenario 2: De gedetineerde werkt in de lokale bedrijvzone en verblijft in een grootschalig totaalinstituut te Reigersvliet.

Gewenste penitentiaire woningbouwprogrammatie

- Zoekzone voor nieuwe Gevangenis Reigersvliet
- Zoekzone Sociale Huisvesting (200 à 300 woonunits)
- Spoorlijn
- Afbakening kleinstedelijk gebied
- Prioritair aan te snijden woonuitbreidingsgebied
- ▨ Gefaseerd aan te snijden woonuitbreidingsgebied
- Woonuitbreidingsgebied te bestemmen naar reservegebied voor wonen
- Dwingend scenario: De woonuitbreidingsgebieden zijn, net zoals de gevangenis, van residentiële aard en kunnen dienst doen voor kleinschalige detentiehuisen. Kleine groepen gedetineerden volgen eenzelfde zorgtraject en zijn gemakkelijker beheersbaar. In grootschalige complexen wordt geen onderscheid gemaakt tussen gedetineerden. (Zie R6) Voortaan leven gedetineerden samen in groepen en gaan ze overdag elk hun eigen weg (afhankelijk van het detentieplan en nood aan werk, sport en cultuur, therapie, familiaal bezoek, etc.)
- Prioritair te ontwikkelen binnengebieden binnen het kleinstedelijk gebied
- Op lange termijn te ontwikkelen binnengebieden binnen het kleinstedelijk gebied
- Dwingend scenario: Binnengebieden in het kleinstedelijk gebied worden gebruikt om functies binnen het detentietraject buiten de muren te plaatsen. Denk aan een publiek park, een koffiehuis, een buurthuis, een gemeenschappelijke open werkplaats of atelier, ... (zie kaart 4. Maatschappelijke ondersteuning en dienstverlening: de aanvullende programma's van het totaalinstituut worden uit elkaar getrokken.) Het gaat over functies die zowel voor de buurt een meerwaarde kunnen betekenen als voor de gedetineerden.
- NOODZAKELIJKE VERBANDEN (Kaart 3. Werkgelegenheid)
- Lokale bedrijventerrein (gedetineerde woont in nabijheid van werk)
- Strategisch Stedelijk Project (maakt deel uit van detentietraject)
- Steenwegsegmenten als dragers voor commerciële of economische activiteiten (met residentiële mogelijkheden nabij kleinschalige detentie faciliteiten. Zie woonuitbreidingsgebieden in blauw, scenario 1 en 2)
- ▨ Prioritair gebied voor huisvesting militairen (idem)

3. Werkgelegenheid

“De gedetineerde komt buiten onder voorwaarden, maar dan staat hij daar en weet hij niet wat te doen.” S.
 “Gebruikelijk vervallen een groot deel van de vrijgelaten gedetineerden in recidivisme.”

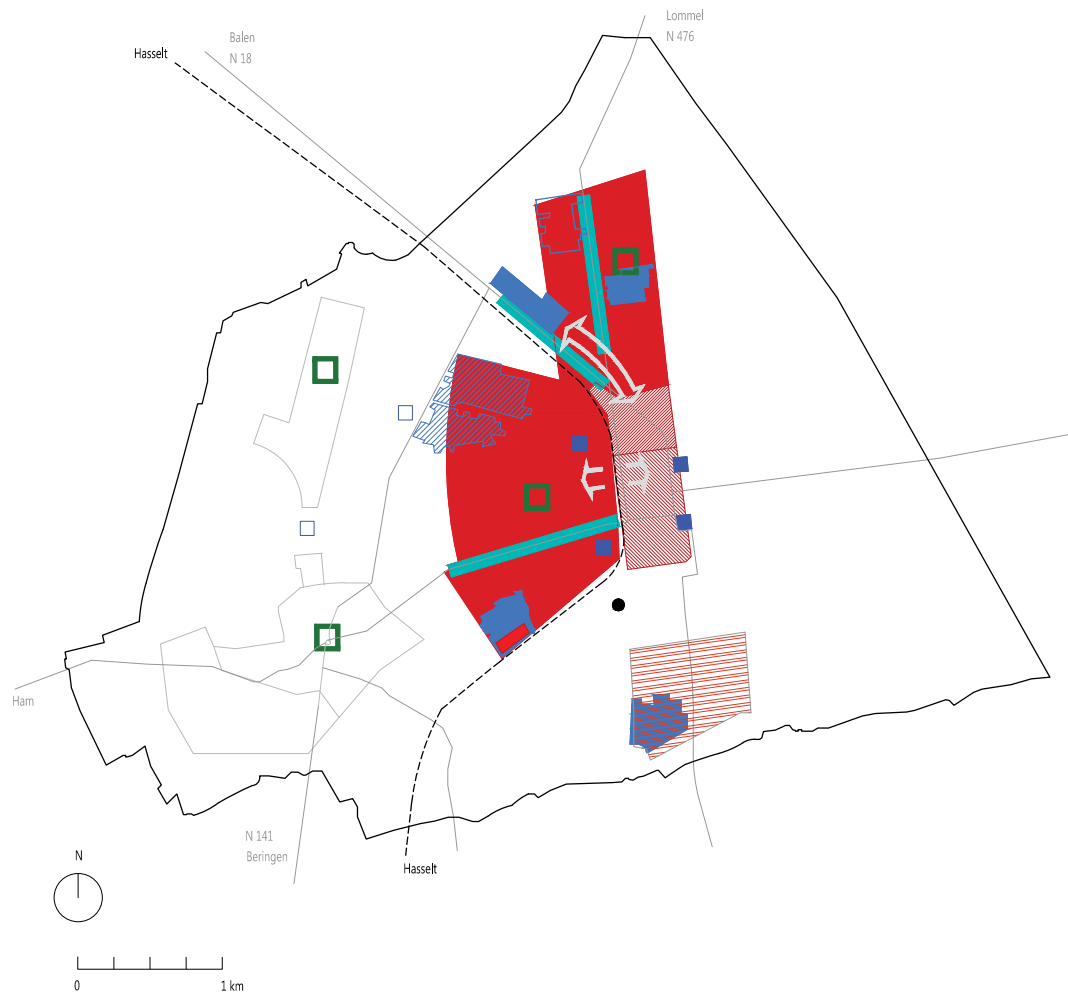

Redenen van de uitzichtloosheid zijn: gebrek aan familiaal of sociaal vangnet, gebrek aan tewerkstelling of inkomsten, gewenning aan de penitentiaire structuur.

Gewenste penitentiaire ruimtelijk-economische structuur

- Zoekzone voor nieuwe Gevangenis Reigersvliet
 - De gevangenis dient zich minimaal te bevinden binnen het gebied van de Verweving lokale bedrijvigheid.
 - ⊠ Spoorlijn
 - De nabijheid van (of verbinding naar) lokale bedrijventerreinen is aangewezen bij de inplanting van de gevangenis.
 - ▤ Voor de KMO-zone (bedrijven op industrie) geldt hetzelfde
 - Minimaal één functie binnen de detentie wordt verbonden met het commercieel circuit in het centrum.
 - De gevangenis maakt deel uit van het strategisch stedelijk project
 - De steenwegsegmenten als dragers voor commerciële of economische activiteiten voorzien werkgelegenheid voor (een deel van) de gevangenisbewoners. Minimum 15 personen worden aangenomen binnen deze commerciële zone. De residentiele faciliteiten voor de betreffende gedetineerden mag zich niet verder dan 2,5 km van deze werkplekken bevinden. (zie kaart '2. omwonenden' voor enkele ideale woonzones in blauw.)
 - De gevangenis bevindt zich in de nabijheid van deelgebieden met lokale kleinhandelscentra om de werkgelegenheid te bevorderen. Een gedetineerde verankert zich na de vrijlating in de buurt en wordt tewerkgesteld in de lokale economie.
 - ▤ Het landbouwbasisgebied zorgt voor werkgelegenheid. Niet iedereen doet hetzelfde werk. Er wordt een veelheid van sectoren aangeboden worden voor de tewerkstelling van gedetineerden. Iedereen vindt werk dat op het lijf geschreven is en wordt zo verankerd in de lokale economie.
 - ▤ Minimaal 25 gedetineerden worden tewerkgesteld binnen het militair domein. Ze krijgen een waardige verantwoordelijkheid als militair, als administratief personeelslid, als verzorgend personeel, in de keuken, in het onderhoud of voor een andere volwaardige interne taak. (Zie R2: De dagelijkse arbeid is een belangrijk onderdeel van het technisch-correctioneel apparaat. De gedetineerde werkt aan zichzelf.)
- NOODZAKELIJKE VERBANDEN** (Kaart 4 & Kaart 5)
- ▤ Tewerkgestelde gedetineerden op het militaire domein worden gehuisvest binnen de zone 'prioritair gebied voor huisvesting militairen' en leven zo tussen de andere militairen.
 - ⊠ Zoekzone lokaal bedrijventerrein zorgt voor tewerkstelling
 - Museum MKOK zorgt voor de tewerkstelling van gedetineerden

4. Maatschappelijke ondersteuning & dienstverlening

Redenen van de uitzichtloosheid zijn: gebrek aan familiaal of sociaal vangnet, gebrek aan tewerkstelling of inkomsten, gewenning aan de penitentiaire structuur.

Gewenste penitentiaire nederzettingenstructuur

- Zoekzone voor nieuwe Gevangenis Reigersvliet
- Spoorlijn
- De toegangswegen lopen door het kleinstedelijk gebied met het oog op sociale controle bij verplaatsingen van en naar de gevangenis.
- ▨ De gevangenis is nabij het noordelijk centrumkerndeel gelegen
- ▨ De gevangenis is nabij de multifunctionele centrumkern gelegen.
- De gevangenis bevindt zich binnen het kleinstedelijk gebied buiten het centrum omwille van de nabijheid tot publieke functionele en aanvullende programma's die in het centrum gevestigd zijn.
- Gebied voor woonwagenpark
- De gemengde assen met een belangrijke woonfunctie spelen een rol bij de keuze voor een locatie van de gevangenis. Langs deze assen zijn veel omwonenden gevestigd en is m.a.w. sociale controleverzekerd. Een gedetineerde kan zich (in een bepaald detentietraject) bijvoorbeeld zelfstandig via deze wegen naar het werk (of naar het centrum, etc.) verplaatsen.
- De deelgebieden met wijk- of buurtcentrum voor woonondersteunende gebieden zijn goede locaties voor een gevangenis (of voor het inpassen van het residentiële deel, of de zorgafdeling van de gevangenis, etc.). De lokale organisatie kan deze taak volbrengen en hoeft geen afzonderlijke organisatie op te richten voor gedetineerden die bijvoorbeeld voorwaardelijk vrijkomen.
- Te realiseren ruimtelijk-functionele relaties
- Dienstenclusters verweven in het kleinstedelijk gebied
- Dienstenclusters geïsoleerd in het buitengebied. Er wordt beroep gedaan op dienstenclusters die verweven zijn in zowel kleinstedelijk gebied als buitengebied om zo een buitenwereld te creëren voor de gedetineerden. (zie R3)
- ▨ De woningen voor gedetineerden die werken op het militaire domein zullen geplaatst worden binnen het prioritair gebied voor huisvesting militairen. (zie ook kaart 2. omwonenden)
- NOODZAKELIJKE VERBANDEN** (Kaart 2. Omwonenden)
- Voortaan leven gedetineerden samen in kleine groepen waardoor locaties worden aangesneden die zich nabij het werk bevinden. De woonuitbreidingsgebieden zijn hiervoor erg geschikt vermits ze zich nabij lokale handelscentra e.a. bevinden.

5. Culturele activiteit

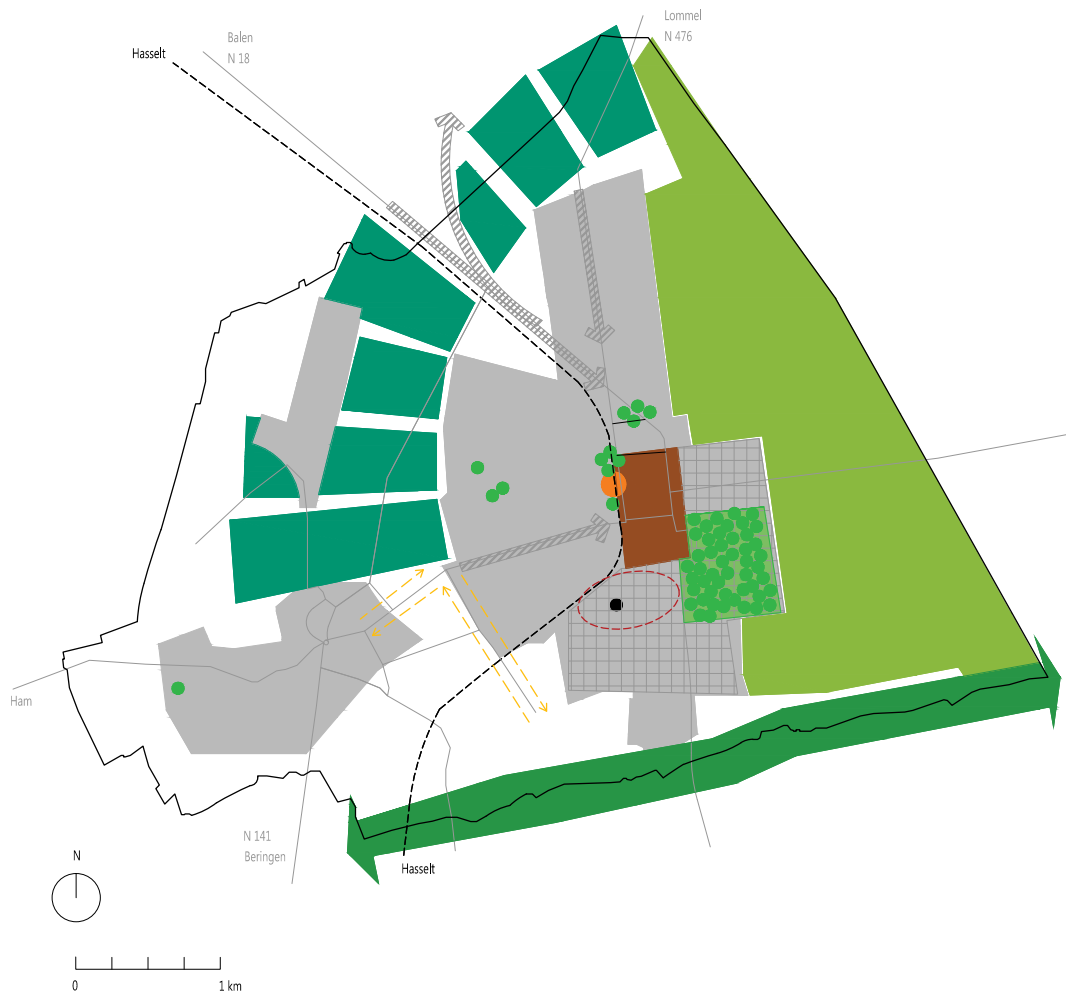

Gewenste penitentiaire toeristisch-recreatieve structuur

- Zoekzone voor nieuwe Gevangenis Reigersvliet
- Museum MKOK (K-blokken en Oscar Kapel) blijft bestaan omwille van emotioneel en historisch erfgoed.
- Verveving lokale bedrijvigheid in kleinstedelijk gebied en woonkern
- Spoorlijn
- De gevangenis ligt bij voorkeur niet in de zone voor recreatief medegebruik vermits deze aanzienlijk ver verwijderd is van alle lokale en bovenlokale aangelegenheden betreffende sport en ontspanning. Om de looplijnen te beperken, transportkosten te reduceren en personeelskosten te besparen gaat de voorkeur naar een centraal gelegen gebied. Eventueel kan een tussengebied aangesneden worden net binnen de zone voor recreatief medegebruik ligt, maar toch aan de rand van het kleinstedelijk gebied gelegen is.
- De cultureel-toeristische aantrekkingspolen bieden werkgelegenheid voor gedetineerden. Bijvoorbeeld in de administratie of het onderhoud van musea of tuinen, etc. Wat opnieuw de verankering ten goede komt.
- ▲ De gevangenis dient nabij de sport en recreatieclusters op gemeentelijk niveau te liggen. Dit omwille van de inpasbaarheid van beschikbare mogelijkheden tot sportbeoefening op een professioneel niveau.
- ▲ De gedetineerden krijgen tijdens de detentie de kans deel te nemen aan lokale buurtgebonden recreatieve elementen. Deelname maakt verankering mogelijk.
- Elementen voor sport en ontspanning met bovenlokale uitstraling worden door gedetineerden benut zodat geen nieuwe afzonderlijke infrastructuur noodzakelijk is binnen de muren van de detentie.
- ★ Nieuwe faciliteiten (cultuur, sport en recreatie) worden voorzien in de gevangenis en trekken zowel interne als externe consumenten aan. De gevangenis biedt voordelen voor gedetineerden én voor de buurt.

“Als wij met ons ploeg op den dinsdagavond niet in onze zaal kunnen gaan sporten omdat er weer een school in zit, dan reserveren we een unit in de sporthal van de gevangenis.” (C.)

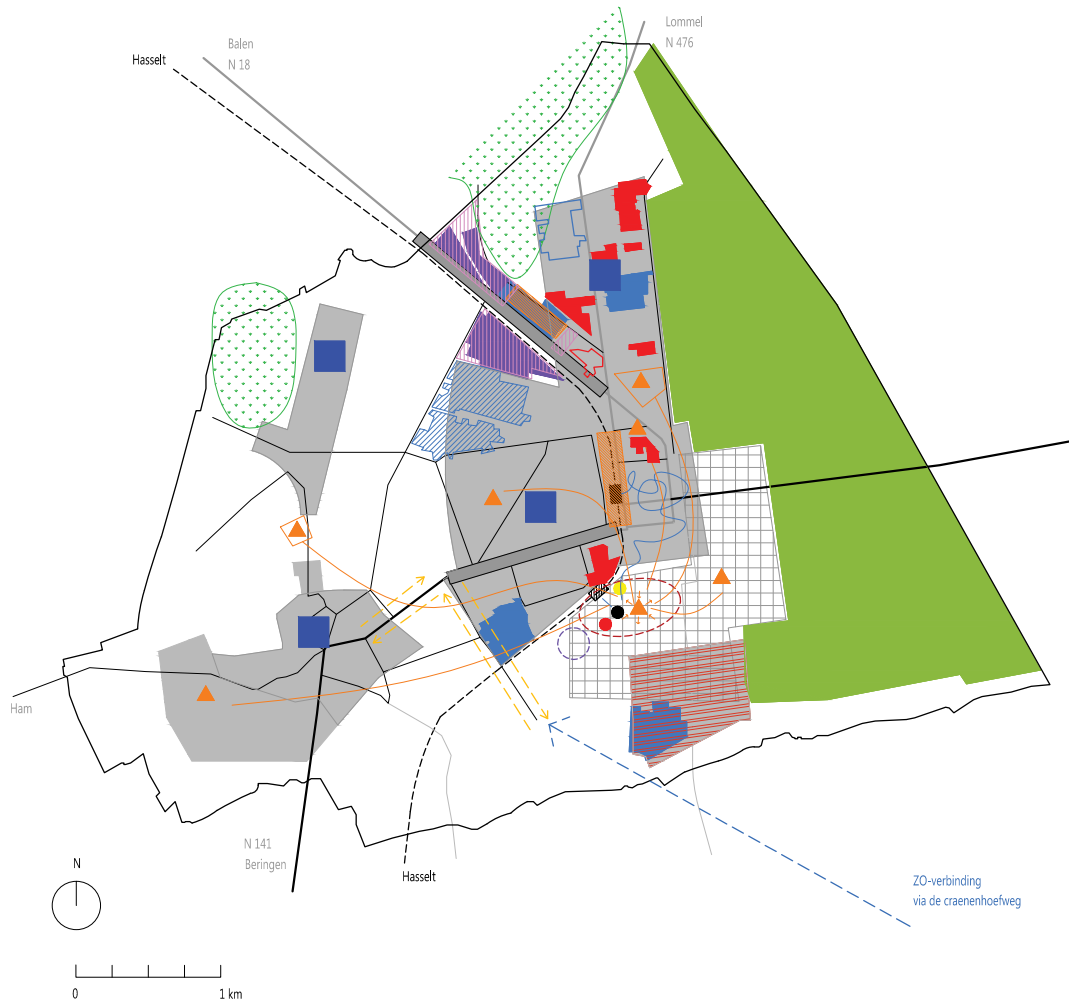
6. Groene en open ruimte

Gewenste penitentiaire landschapstructuur

- Zoekzone voor nieuwe Gevangenis Reigersvliet
- ⊠ Spoorlijn
- Verweving lokale bedrijvigheid in kleinstedelijk gebied en woonkern
- Het nieuwe landschappelijke baken betekent evenveel voor de stad als voor de gevangenis.
- De gevangenis mag de verweven landschappen niet rechtstreeks of onrechtstreeks verstoren door zijn grootschaligheid en/of door transport die er zich erdoorheen beweegt. (bvb. de aan- en afvoer goederen, extra verkeersstromen door vaste bezoeken, ...). De gevangenis is verspreid over verschillende plaatsen in de stad en verdeelt zo het gewicht in verkeersdruk. (zie R6)
- De openruimtefragmenten in het bebouwd gebied zijn even belangrijk voor de bewoners van de stad als voor de bewoners van de gevangenis. Tijdens de detentie krijgen gedetineerden de kans zich te begeven in een open en groene ruimte. De te ontwikkelen binnengebieden binnen het kleinstedelijk gebied bieden veel kansen. (zie kaart 2. Omwonenden, in rood) + (zie R7: Informeel en spontaan contact is belangrijk waar de sociale achtergrond (familie en vrienden) van de betreffende gedetineerde het toekomstperspectief dwarsboomt. In de nieuwe gevangenis wordt menselijk contact gestimuleerd.)
- De gevangenis is gelegen in een specifiek landschap op voorwaarde dat dit geen afbreuk doet aan het (klein)stedelijk gevoel. Er moeten omwonenden zijn, open groene ruimte, etc.
- De nieuwe gevangenis verstoort het gaaf landschap niet.
- ⊠ De nieuwe gevangenis in Leopoldsburg verstoort de landschappelijk waardevolle lijnelementen niet.
- De nieuwe gevangenis in Leopoldsburg verstoort de provinciale open ruimte verbinding niet.
- De nieuwe gevangenis begeeft zich binnen de structureel bebouwde gehelen, zo lang het deze niet verstoort. (Opmerking: Een grootschalige gevangenis verstoort het structureel bebouwde geheel, een kleinschalige detentie faciliteit niet.)
- Verkeersstromen van en naar het centrumdeel via de Craenenhoefweg en de Heppenstraat. "Deze worden veel gebruikt, je kan de site niet missen." E.
- De cultureel-toeristische aantrekkingspolen op de site mogen de landschappelijke elementen niet verstoren.

7. Synthese

Gewenste penitentiaire locatie-kenmerken

- Zoekzone nieuwe Gevangenis Reigersvliet
- Zoekzone Sociale Huisvesting
- Museum MKOK blijft bestaan
- Zone verweving lokale bedrijvigheid in kleinstedelijk gebied & woonkern is ideaal als locatie
- Specifiek Landschap
- Cultureel-toeristische aantrekkingspolen mogen de rust niet verstoren
- Zoekzone lokaal bedrijventerrein zorgt voor een gezonde mix tussen wonen en werken.
- Strategisch Stedelijk Project
- Lokale bedrijventerreinen zorgen voor werkgelegenheid
- KMO-zone (bedrijven op industrie) zorgen voor werkgelegenheid
- Prioritair te ontwikkelen binnengebieden binnen het kleinstedelijk gebied t.a.v. de gevangenis
- Op lange termijn te ontwikkelen binnengebieden binnen het kleinstedelijk gebied t.a.v. de gevangenis
- Prioritair aan te snijden woonuitbreidingsgebied voor detentie
- Gefaseerd aan te snijden woonuitbreidingsgebied voor detentie
- Woonuitbreidingsgebied te bestemmen naar reservegebied voor penitentiair wonen
- Sport en recreatieclusters op gemeentelijk niveau & lokaal niveau
- ▲ Elementen voor sport en ontspanning met bovenlokale uitstraling
- ▲ Nieuwe faciliteiten voor gevangenis en voor Leopoldsburg
- Suggestie aan provincie secundaire weg type II
- Lokale weg Type I
- Lokale weg Type II
- Andere zijwegen
- Spoorlijn (L15) (spoorweg + station = provinciaal knooppunt)
- Station
- Nieuw station Reigersvliet
- Voor de toekomst: Zuidoostelijke verbinding snijdt door de natte driehoek.
- Deze looplijnen duiden het verschil aan voor Leopoldsburg in geval van het bouwen van een tweede stopplaats voor de trein.
- De steenwegsegmenten als dragers voor commerciële of economische activiteiten vormen een locatie voor penitentiair wonen. (Nabij leven & werken)
- De deelgebieden met lokale kleinhandelscentra worden ingezet, gedetineerden krijgen een woning nabij (zie woonuitbreidingsgebieden)
- Het landbouwbasisgebied creëert werkgelegenheid
- Gedetineerden die werken op het militaire domein zullen ook wonen in de zone prioritair voor de huisvesting van militairen
- De gevangenis laat het gaaf landschap ongestoord, zowel rechtstreeks (grootschaligheid) als onrechtstreeks (transport).

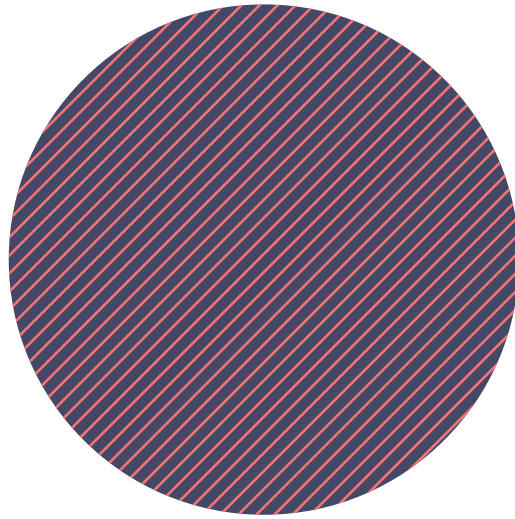
REFERENTIE

PROJECTEN

EN HUN

PUBLIEK

REFERENTIE- PROJECTEN EN HUN PUBLIEK

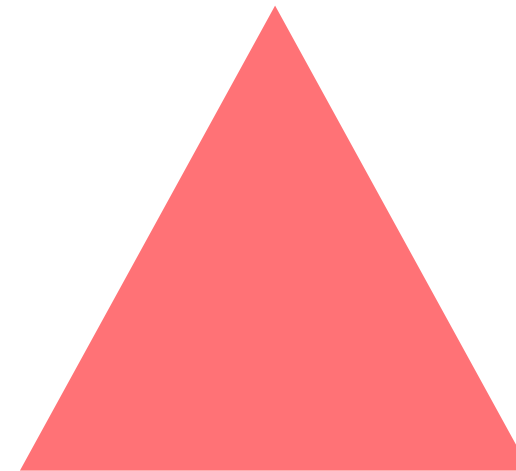

bOb Van Reeths (awg) huis Van Roosmalen aan de Antwerpse kade verwijst door het gebruik van gevelbrede witzwarte 'zebrastrepen' overduidelijk naar het huis dat Adolf Loos ontwierp voor Josephine Baker maar nooit bouwde. Toch is het geenszins een kopie. Er zijn wel duidelijke familieverwantschappen, maar evengoed verschillen. De vormgeving van het huis Van Roosmalen is met bijvoorbeeld de afgeronde hoeken en de ronde ramen namelijk ook een referentie aan de scheepvaart, net zoals awg's Zuiderterras wat verderop. Los van beeldende overeenkomsten met Loos en de maritieme sfeer staat het huis vandaag voor de heropleving van het Antwerpse Zuid. Aan het einde van de jaren 1980 was het zowat het eerste gebouw dat daar actief aan bijdroeg, samen met het M(u)HKA.

Toen Foreign Office Architects (FOA), het voormalige bureau van de ex-OMA-medewerkers Farshid Moussavi en Alejandro Zaera-Polo, deelnam aan de wedstrijd voor een haventerminal in Yokohama nabij Tokyo bedachten ze een uitgekiende strategie. Hun ontwerp was het directe gevolg van de toen (midden jaren 1990) opkomende computerbeelding; de golvende vormgeving ervan liet zich niet zo gemakkelijk met de hand tekenen. Omdat computerbeelden niet zo handig communiceerden met de opdrachtgever en het grote publiek, haalden de architecten er een wereldberoemd Japans schilderij bij, De grote golf bij Kanagawa van Katsushika Hokusai. Hokusai's golf werd het speerpunt in de communicatiestrategie van de golvende terminal - FOA spreekt doelbewust van een taal die om de tuin leidt, de zogenaamde decoy language. Dat lijkt misschien cynisch, maar het werkte: de Hokusai-referentie mobiliseerde als het ware een publiek voor het gebouw (en niet enkel een publiek van architecten en andere insiders).

De moraliteit van de referentie

Binnen de wereld van de architectuur en de stedenbouw is 'het referentieproject' haast uitgegroeid tot een eigen vocabularium. Referentieprojecten maken deel uit van de dagelijkse woordenschat van de architect en de stedenbouwkundige. De hele architectuurcultuur hangt aan elkaar via referentieprojecten. Tijdens lezingen beginnen hoog aangeschreven architecten bijna altijd met een overzicht van de gebouwen en kunstwerken die hen geïnspireerd hebben - hoe obscuurder de geciteerde Scandinavische modernist of de 19de-eeuwse eclecticus, hoe geloofwaardiger de lezing. De vakbladen staan vol van referentieprojecten-in-spe en zelfs theoretische werken zijn niet zelden aaneenschakelingen van referentieprojecten, zodanig gekoppeld dat de sequentie ervan de visie van de auteur precies weet te vertolken. En waarom ook niet? Want is oorspronkelijkheid of originaliteit geen overtrokken romantisch ideaal? En zijn we niet ontwikkeld genoeg om oordeelkundig met referenties om te gaan?

Vandaag bestaat de originaliteit van de spatial practitioner erin om de juiste referentieprojecten voor te leggen - alles is toch al ooit gedaan, waarom dan het warm water opnieuw uitvinden? Maar tegelijkertijd schuilt er een gevaar in een dergelijke houding. Het communiceren via referentieprojecten dreigt een meer fundamenteel discours uit de weg te gaan. Het reduceert in het slechtste geval de discussies over het lot van de gebouwde omgeving en de gebruikers ervan tot oordelen over vorm en programma alleen. Reële noden, echte mensen en de uniciteit van de situatie waarop de ontwerpdaad betrekking heeft, verdwijnen naar de achtergrond. Het kopiëren verwordt haast tot een nieuw dogma, met nieuwe - vaak valse - aannames, genre 'als het op de ene plaats werkt, zal op de andere plaats zeker ook werken'. Nog gevaarlijker wordt het als de architect de morele assumpties van het origineel, ook al stonden die altijd al op losse schroeven, vereenzelvigd met het 'beeld' en ze zonder meer transponeert naar de nieuwe context. Sommige modernistische wooncomplexen streefden op papier naar sociale cohesie, terwijl ze in de praktijk enkel maar meer isolatie bewerkstelligden. Wouter Vanstiphout, professor architectuur & politiek aan de TU Delft, wijst niet alleen de architecten van de banlieublokken rond Parijs met de vinger voor wat er allemaal fout loopt; hij verwijst ook (de jonge) Le Corbusier - onrechtstreeks de inspirator voor de al te monofunctionele mastodonten - naar de schandpaal. Toch wordt kopiëren in bepaalde milieus van architecten en stedenbouwkundigen - in de scene rond het Italiaanse tijdschrift San Rocco bijvoorbeeld - de facto als een creatieve act aanzien. Het totale relativisme (alles kan en alles mag want 'de auteur' is toch al lang dood), waar critici van het architecturale postmodernisme al decennia geleden voor waarschuwden, is vandaag nog meer de werkelijkheid van de ruimtelijke praktijk dan tijdens de schijnbare hoogdagen van de historische referentie.

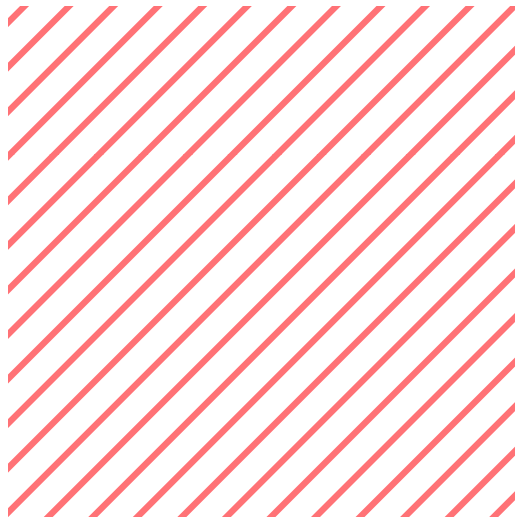
Vorbij authenticiteit vs. inauthenticiteit

Eén zo'n kritische theoreticus is Kenneth Frampton. Hij waarschuwde al in de vroege jaren 1980 voor een té scenografische aanpak onder architecten. Hij deed dat om te beginnen bij monde van de filosoof Paul Ricoeur. Aan het begin van zijn ondertussen beroemde tekst over kritisch regionalisme citeerde Frampton Ricoeur uitvoerig:

“Behalve een verheffing van de mensheid is de wereldwijde verbreiding van de cultuur ook de oorzaak van een soort subtiele vernietiging. Deze treft niet alleen de traditionele culturen - dat zou misschien niet eens een onherstelbaar kwaad zijn - maar ook wat ik voorlopig, voordat ik er nader op inga, de creatieve kern van de grote beschavingen en de grote culturen zal noemen, dat wil zeggen de kern van waaruit wij het leven interpreteren en die ik op voorhand de ethische en mythische kern van de mensheid noem.”

Tegenover de generieke non-kwaliteit die volgens hem het onontkoombare gevolg is van een globaliserende cultuur, plaatst Kenneth Frampton - niet wars van een sterke hang naar authenticiteit - het kritisch regionalisme, een nieuw midden tussen modernisme en streekeigenheid. Pikant detail: Frampton 'leende' dat nieuwe begrip van Tzonis en Lefaivre, twee collega-historici. Voor alle duidelijkheid, de historicus heeft het over de architectuur an sich, niet per se over referentieprojecten, al zijn de gedachten die hij ontwikkelt rond het kritisch regionalisme erg waardevol voor het in de diepte bekijken van het fenomeen 'referenties' met betrekking tot de stadsregio Limburg.

Frampton zet zich af tegen wat hij de louter scenografische beelding van de postmodernisten noemt - terecht misschien, want maatschappelijke intenties werden in de tijd dat hij het kritisch regionalisme opwierp meer en meer taboe. En Ricoeur heeft een punt als hij zegt dat de 'ethische en de mythische kern van de mensheid' getroffen wordt door de globalisering. Maar de vertaalslag van filosofie naar architectuur die Frampton maakt is niet zo onschuldig. De term 'kritisch regionalisme' geeft het al aan. De boodschap is: hoedt u voor de inauthenticiteit van de

scenografische aanpak! Wat echt telt voor de Britse historicus is rekening houden met klimaat, cultuur, mythe en vakmanschap, en dat alles op een regionaal niveau. Hoewel Frampton bekend staat als aanhanger van de kritische theorie (in het bijzonder de interdisciplinaire Frankfurter Schule van onder andere Horkheimer en Adorno), staat de mens in zijn kritisch regionalisme niet centraal - toch niet rechtstreeks. De architectuur verdient het volgens Frampton namelijk om zelf over een zekere autonomie te beschikken, en door die autonomie is de architectuur in staat om zich kritisch op te stellen ten opzichte van de globalisering. Op zijn beurt leent het kritisch regionalisme, en zeker de beelden van Deense tot en met Japanse architecten die het betreffende essay verluichten, zich tot een even oppervlakkig goochelen met referenties als dat van de postmodernisten die Frampton juist viseert. De morele ondertoon die de Brit doorheen zijn tekst weefde - klimaatgerelateerde, culturele, lokaal-mythische en plaatselijk-ambachtelijke randvoorwaarden formuleren leidt tot een authentieke architectuur - bleef echter niet overeen in de vele recuperaties van het kritisch regionalisme.

Is het wel nodig om, zoals Frampton, de inauthenticiteit van de actuele architectuurproductie bloot te leggen en daar een nieuwe authenticiteit tegenover te

plaatsen? Enige vorm van conceptuele analyse - dus: een kritische houding - is meegenomen in het beoordelen van referentieprojecten. Maar daarom hoeft de lakmoesproef van de authenticiteit geen nieuw dogma te worden. Want wie bepaalt wat '(in)authentiek' is? Een dergelijke te kritische houding draagt weinig tot niets bij. Doorgetrokken naar de discussie over referenties: het op voorhand afschrijven van de kracht van het referentieproject, ook al komt het uit de 'verkeerde' hoek, is even doelloos als het blinde geloof in het exact repliceren van een situatie in een andere context. Referentieprojecten zijn immers niet 'authentiek' of 'inauthentiek', en ook niet 'waar' of 'onwaar'.

Naar een kritisch-monumentale benadering van referentieprojecten

Een vroeg werk van een voorganger en inspiratiebron van Paul Ricoeur, Friedrich Nietzsche, biedt enige houvast om de dingen in perspectief te zien en vervolgens een zinvolle uitweg te vinden uit de discussie. Over het interpreteren van de geschiedenis in functie van het heden en de toekomst schreef Nietzsche in zijn *Over nut en nadeel van geschiedenis voor het leven* (1874) dat er drie houdingen zijn voor het omgaan met geschiedenis. Die drie posities, de antiquarische, de monumentale en de kritische, maken volgens de Duitse filosoof bij voorkeur simultaan en in onderling evenwicht deel uit van elke interpretatie van 'geschiedenis'. De antiquarische zienswijze staat zoals de term doet vermoeden voor het behouden van alles dat oud is, zonder reflectie; monumentale geschiedenis gaat om het vereren van en het zich laten inspireren door de grootse historische momenten; de kritische houding ten slotte wil zich loswerken van de zwaarte van de geschiedenis en vooral iets nieuws scheppen - het is de houding van de modernisten, nog voor die er in de architectuur waren.

Vrij toegepast op het interpreteren van referentieprojecten - toch ook een vorm van omgaan met geschiedenis - zou het antiquarische nu kunnen slaan op het blind kopiëren van bestaande referenties, ook al is de nieuwe context onvergelijkbaar met de oude. Het monumentale kan dan staan voor het geloof in de kracht of de effecten van een bepaald bestaand project, misschien vergelijkbaar met wat Ricoeur de 'mythische

kern' noemt. En het kritische zou betrekking kunnen hebben tot het beschouwen van het referentiebeeld als sowieso 'onwaar'.

Een antiquarische en een kritische blik lijken weinig op te leveren voor een gedegen houding ten aanzien van referentieprojecten. De ene ontkent een kritische omgang met referenties, de andere is te kritisch. Tegelijkertijd echter duidt de antiquarische houding, in positieve zin, op de waarde die referenties altijd op de ene of de andere manier hebben - elk project, of het nu 'werkt of niet leert ons wel iets. De kritische houding wijst dan weer op (de noodzaak van) 'iets nieuws creëren', wat op zich niet negatief te noemen is. Zoals in Nietzsches *Over nut en nadeel* hoeft er niet één absoluut correcte zienswijze te zijn: we kunnen de potentiële veelheid aan referenties bijvoorbeeld ook kritisch benaderen en een afweging maken over de kwaliteiten ervan.

Een monumentale houding lijkt - hoezeer Nietzsche zich ook afzette tegen het historicisme van de 19de eeuw - voor referentieprojecten de meest bruikbare. Preciezer: er is nood aan een kritisch-monumentale blik die de bijzondere kwaliteiten en effecten van referentieprojecten weet te capteren, maar die voldoende kritisch is om ook de verplaatsing naar een nieuwe ruimtelijke en maatschappelijke context te vatten. Kritisch-monumentaal betekent dan ook: rekening houdend met het feit dat de referentie maar één element is in een lange keten die uiteindelijk leidt tot het nieuwe project. Zoals we weten uit de ontwerptheorie is het 'product' het resultaat van vele ontwerpmatige beslissingen met betrekking tot vele deeltjes informatie, van de oorspronkelijke vraag over materiaaleigenschappen tot het gebruik door mensen. Een kritisch-monumentale houding is voldoende pragmatisch om twisten over authenticiteit en inauthenticiteit achterwege te laten. Uiteindelijk gaat het om de effecten van de interventie en niet om de (vermeende) morele intenties ervan. Het 'beeld' zelf zou zo wel eens bijkomstig kunnen worden.

Atelier Limburg Europa: referenties die een subject mobiliseren

Zoals de voorbeelden van awg en FOA al lieten zien, kan een slim gekozen referentie ervoor zorgen dat een architecturaal of stedenbouwkundig project boven zichzelf uitstijgt. De referentie is dan, naar analogie met de kritisch-monumentale blik, misschien wel dé schakel bij uitstek in het hele ontwerp-, bouw- en gebruiksproces die in staat is om een publiek te mobiliseren. Dat publiek bestaat niet enkel uit bouwheren, geldschieters, administraties en besturen, maar evengoed uit toekomstige impliciete én expliciete gebruikers – de ‘impliciete’ gebruikers zijn dan zij die het nieuwe bouwwerk enkel zien of opmerken.

Misschien is ‘subject’ in deze context een beter woord dan ‘publiek’, omdat ‘subject’ wijst op het actief ‘dragen’ van het project. Zonder subject kan er van een (positieve) verandering geen sprake zijn. Dat een referentie mensen bewust om de tuin leidt, zoals de Golf van Hokusai dat deed voor FOA’s haventerminal, hoeft niet eens zo vreemd te zijn. De fase waarin een publiek zich mobiliseert kan immers gepaard gaan met discussies – de referentie brengt dan in de eerste plaats de discussie op gang. Het publiek of het subject kan trouwens vragen om het project te amenderen, waardoor het publiek nog meer een subject wordt, nog meer een werkelijke actor in het proces, en nog meer eigenaar van het proces en het uiteindelijke ‘product’.

Potentieel zitten die mobilisatiekwaliteiten ook in de resultaten van de oproep N75/N702 die Architectuurwijzer lanceerde in de lente van 2014. Princen Vanden Ecker liet zich inspireren door het huis in Porto Petro (Mallorca) dat Jørn Utzon voor zichzelf ontwierp. De referentie werd vooral gekozen omwille van de schoonheid ervan en omwille van de het feit dat Utzons woonkamer op onallegaarse wijze de zichten vanaf de kustlijn van Mallorca inkadert. Zichten (op het natuurgebied de Maten tussen Hasselt en Genk) spelen namelijk een bijzondere rol in het voorstel van Princen Vanden Ecker (zie elders in deze bundel). Het mobiliseren van publiek is overigens een essentieel deel van het project met als titel 350 kamers: de voorhoede verzameld. Het nieuwe subject wordt echter verzameld via een gedeeld eigenaarschap over de Maten, via een strategie dus, eerder dan via een bepaald beeld. Het huis van Utzon is overigens een referentie die alleen ingewijden zullen opmerken.

Bij C.T. Architects is het gebruik van referenties duidelijker en effectiever. De wandel- en fietsviaduct over de Maten verwijst uitdrukkelijk naar de High Line in New York, de Luchtsingel in Rotterdam en verschillende boomkruinpaden. Door sterke beelden te herinterpreteren is de viaduct van C.T. Architects in staat om een publiek voor zich te winnen en in één beweging de Maten uit te roepen tot een waardevolle plek, een plek die nu deel kan gaan uitmaken van veel meer mental maps dan vandaag het geval is. De selectiecommissie – tot en met de vertegenwoordiger van Natuurpunt – was het overigens roerend eens over de mobilisatiekwaliteiten van Arcade Arcadia.

Tot tweemaal toe is er geen sprake van het blind kopiëren van een referentieproject en tot tweemaal toe wordt de referentie gebruikt op een wijze die instrumenteel is voor het eigen project. Mede door het gebruik van een referentie weten de projecten zichzelf te overstijgen; er komt namelijk een mobiliserende kracht naar boven.

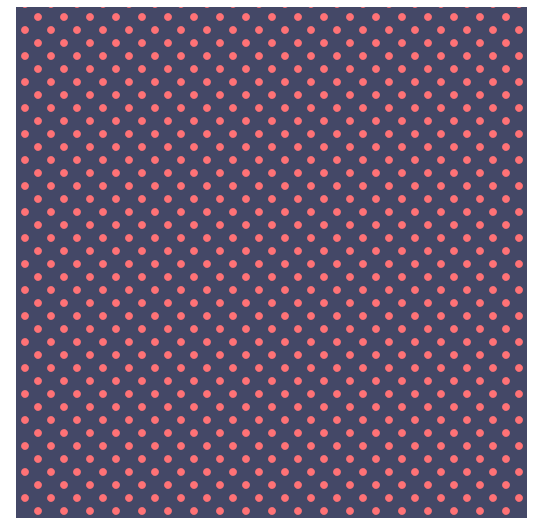
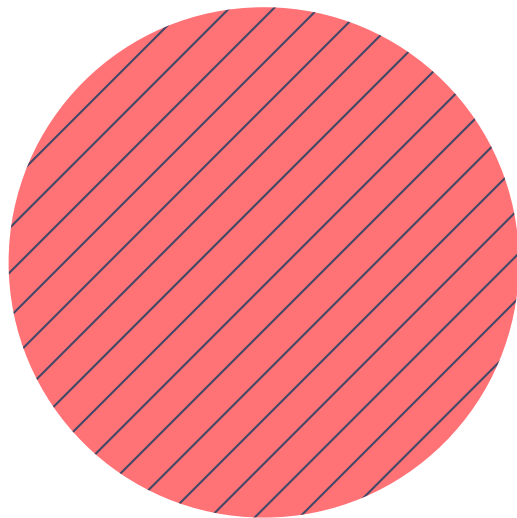
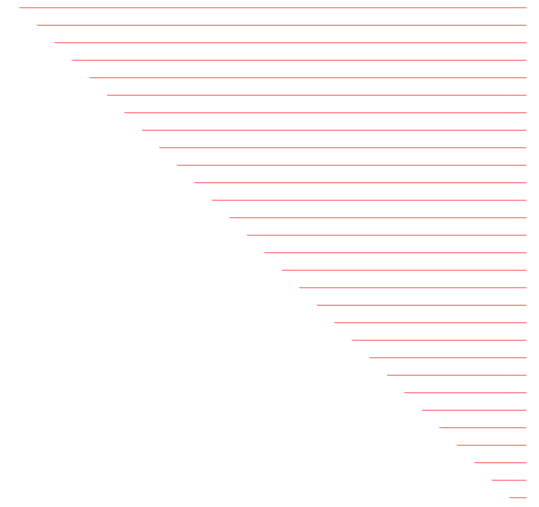
De oproep draagt bovendien bij aan de hedendaagse discussies in de architectuur, de stedenbouw en de ruimtelijke planning die de ethische kern van de ruimtelijke praktijk niet meer situeren in het project zelf, als een soort intrinsieke waarde, maar juist in de netwerken errond. Het project is niet langer enkel een ‘product’, maar veeleer een traject

of een proces. Reële vraagstukken, mensen van vlees en bloed, echte noden en concrete situaties ontmoeten elkaar in de netwerken van het project, en juist daar situeert zich de nieuwe moraliteit. De definitie van ‘architectuurproject’ of ‘stedenbouwkundig project’ verbreedt dus: het product is het (voorlopige) resultaat van een netwerk, en dat product kan bijgevolg en cours de route wijzigen, onder invloed van de vele actoren die het voortdurend ‘produceren’. Juist het referentieproject heeft binnen dat proces een grote mobiliserende kracht of, in negatieve zin, een afschrikkende kracht.

Aan de architecten van Stad Limburg de taak om expliciet rekening te houden met die nieuwe moraliteit, door niet alleen obscure interne referenties te hanteren, maar door ook kritisch om te gaan met de potentiële effecten van de referenties. Die effecten bevinden zich op minstens twee niveaus: ten eerste zijn er de effecten van het origineel in zijn originele context (wat brengt de High Line in New York teweeg en wat leert ons dat met het oog op een andere situatie?) en ten tweede de effecten van de referentie in het nieuwe proces (wat is de mobiliserende ‘performance’ van de referentie in het nieuwe traject?). Een kritisch-monumentale houding ten aanzien van referenties én rekening houden met de al dan niet mobiliserende werking van referenties hoeven elkaar allerminst uit te sluiten. Integendeel, in de hedendaagse ruimteregie verdeelt de architect zijn of haar energie over de eigen ontwerppraktijk die plaatsvindt in de studio en de productie van ruimte binnen complexe netwerken van verschillende actoren. Of nog: de architect blijft in zekere zin een verlichte en/of romantische kunstenaar, maar hij of zij vereenzelvigd die rol met die van – naar Rem Koolhaas – publiek intellectueel.

Referenties:

- Alejandro Zaera-Polo & Rem Koolhaas (07-02-2006). Lezing in de Projective Theory Series. Rotterdam: Berlage Institute.
- Wouter Vanstiphout (03-03-2011). Lezing Ontwerp is politiek [Auditoriumreeks in het STUK]. Leuven: Stad en Architectuur.
- Kenneth Frampton ([1983] 2001). Kritisch regionalisme: moderne architectuur en culturele identiteit. In: Kenneth Frampton, Moderne Architectuur: een kritische geschiedenis. Roeselare: Roularta Books.
- Friedrich Nietzsche ([1874] 1983). Over nut en nadeel van de geschiedenis voor het leven: tweede traktaat tegen de keer. Amsterdam: Historische Uitgeverij.

BEVRAGING
PROVINCIAAL
BOUWMEESTER
LIMBURG

STEDEN EN GEMEENTEN BEKENNEN KLEUR

De prominente gasten gingen in gesprek rondom de vraag hoe de Provinciaal Bouwmeester ook daadwerkelijk realiteit kan worden. Tal van pistes en opties werden op tafel gelegd en afgetoetst binnen een select gezelschap. Het verslag van de inspirerende gesprekken is na te lezen op de website van Architectuurwijzer. Heel wat suggesties worden verder afgetoetst op hun haalbaarheid.

Een eerste gedachte die bleef hangen, is de suggestie van voormalig Stadsbouwmeester Kristiaan Borret om de functie van een Bouwmeester op te vatten als een 'kenniscentrum'. De Bouwmeester legt een open resourcepool aan met informatie over procedures, toegankelijke ontwerp-kennis, enzovoorts. Borret gaf hiermee een gepaste invulling aan de derde opdracht ('naar een uitdagend architectuurbeleid') die in de startnota uitgeschreven werd. Gouverneur Reynders reageerde enthousiast aangezien het streven naar meer stedelijke kwaliteit in Limburg kampt met heel wat juridische ballast en ook een stukje onwetendheid.

Nog een andere opmerking bleef nazinderen. Burgemeester Dries chargeerde door te stellen: "We moeten vermijden dat de Provinciaal Bouwmeester een denkoefening blijft. We moeten zorgen dat dit op de politieke agenda komt en dat er een mandaat geformuleerd wordt." Hiermee speelde hij in op de suggestie van voormalig Vlaams Bouwmeester bOb Van Reeth die stelde dat het programma van een Provinciaal Bouwmeester als vanzelf duidelijk wordt als het mandaat er eenmaal is.

Architectuurwijzer pleit voor de aanstelling van een Provinciaal Bouwmeester in Limburg. Die kan de ruimteregie in onze provincie naar een hoger niveau tillen. Sinds de publicatie van de Startnota 'Bouwen aan een sterk merk' in 2012 ontving Architectuurwijzer veel nuttige feedback. Voor- en tegenstanders droegen zo bij aan de verdere verfijning van de vooropgestelde ambitie om mee te bouwen aan een sterk merk.

De respons gaf ook de energie om te blijven doorduwen. De visievorming gebeurde via formele (het programma rondom Stad Limburg in 2013) en informele weg (discrete gesprekken). Twee jaar na het eerste initiatief plaatste Architectuurwijzer het idee opnieuw hoog op de agenda door middel van dialogen met Wim Dries, bOb Van Reeth, Herman Reynders en Kristiaan Borret.

De suggestie hebben we ter harte genomen. Nog voor de zomer 2014 werd een bevraging overgemaakt aan de burgemeesters van alle 44 steden en gemeenten in Limburg. Vier vragen peilden naar een standpunt van het gemeentebestuur ten aanzien van de Provinciaal Bouwmeester. De bevraging was een groot succes. Bijna de helft van alle steden en gemeenten maakten een repliek over. Het toont dat het voorstel van een Provinciaal Bouwmeester Limburg weinig ongemoeid laat.

De resultaten van de bevraging worden momenteel verwerkt. Het spreekt voor zich dat de antwoorden variëren van kritische affirmatie enerzijds tot eenvoudige afwijzing anderzijds. We hadden ook niet anders verwacht. De heldere stellingname pro of contra is hoe dan ook positief in de uitwerking van een ruimteregiefunctie die past bij de ambitie van Limburg.

In het najaar 2014 worden de resultaten gepubliceerd en wordt het tekstwerk overgemaakt aan het Provinciebestuur met de vraag een beleidsuitspraak te formuleren. Wordt vervolgd! Hou de website van Architectuurwijzer in de gaten.

INVULFORMULIER VOOR DE GEMEENTEN

Gemeente:
Beveiligingscode:
Contactpersoon:
E-mail:

1. Is het gemeentebestuur vragende partij voor een provinciaal bouwmeester als bemiddelaar bij lokale projecten met een strategische impact op provinciaal niveau? JA/NEEN + argumentatie
2. Is het gemeentebestuur voorstander om een provinciaal bouwmeester als ruimteregisseur te betrekken bij projecten die de gemeentegrenzen overschrijden? JA/NEEN + argumentatie
3. Is het gemeentebestuur voorstander van een provinciaal bouwmeester als kennisplatform voor knowhow inzake ruimtelijke ordening? JA/NEEN + argumentatie
4. Indien er een provinciaal bouwmeester komt, binnen welk mandaat ziet u deze dan opereren? (Bv. een functie binnen de provincie, een positie binnen een intercommunale, een koppeling aan een autonoom provinciebedrijf, een afdeling van het team Vlaams Bouwmeester eventueel gekoppeld aan T.OP, een positie gekoppeld aan de Universiteit Hasselt, ...) En waarom?

OPEN OPROEP AAN MANDATAIR BOUWMEESTERS

In de dialogen die Architectuurwijzer opzette rond de Provinciaal Bouwmeester Limburg stelde bOb van Reeth dat het programma als vanzelf volgt op het mandaat. Logisch, want vooraleer we kunnen nadenken over welke rol de Provinciaal Bouwmeester kan opnemen moeten we weten op welk beleidsniveau en binnen welke beleidsbevoegdheid we spreken.

In hetzelfde gesprek keerde bOb Van Reeth deze bestuurlijke logica tegelijk om. Hij stelde: “de invulling van de functie ‘provinciaal bouwmeester’ hangt mede af van degene die het gaat doen.” Hoewel bOb uiteraard een eigen visie had op wat een Provinciaal Bouwmeester zoal kan doen, gooide hij de discussie meteen open.

Een mogelijke aanpak voor de aanstelling van een provinciaal bouwmeester is, zo suggereerde bOb, om potentiële kandidaten aan te spreken en hen op papier te laten zetten wat ze willen verwezenlijken, wat hun prioriteiten zijn.

Ook deze handschoen neemt Architectuurwijzer op. Architecten, stedenbouwkundigen en ruimtelijke planners worden opgeroepen om hun visie en prioriteiten op papier te zetten.

In afwachting van een applicatie op de website van Architectuurwijzer kunt u alvast uw visie- en prioriteitennota overmaken via info@architectuurwijzer.be.

Architectuurwijzer zal de voorstellen bundelen en overmaken aan de bevoegde personen.

Lees meer over de Provinciaal Bouwmeester

Wie zich wil verdiepen in de discussie over het onderwerp Provinciaal Bouwmeester Limburg kan op de website www.architectuurwijzer.be de volgende stukken nalezen:

- De Startnota Provinciaal Bouwmeester Limburg: ‘Bouwen aan een sterk merk’ bundelt alle basisinformatie over de provinciale bouwmeester.
- Het verslag van de 1ste Staten-Generaal van de Limburgse architectuur (november 2012). Een uitgebreid panel en verschillende werkgroepen bogen zich over de haalbaarheid en heilzaamheid van een Provinciaal Bouwmeester.
- De projectnota Stad Limburg beschrijft het nut en voordeel van meer stedelijkheid en samenwerking in Limburg.
- Het verslag van 2de Staten-Generaal van de Stad Limburg (oktober 2013). Werkgroepen en internationale gasten bespraken de manier waarop ‘Stad Limburg’ realiteit kan worden.
- Het verslag van de Bouwmeester-dialogen (april 2014) met Wim Dries, bOb Van Reeth, Herman Reynders en Kristiaan Borret. De prominente gasten bespraken de set-up van de provinciale bouwmeester.

ZONDER BOUWMEESTER GEEN STAD LIMBURG

Het nieuwe Vlaams regeerakkoord kondigt een wijziging aan in de werking van de Vlaams Bouwmeester. De vraag is of Limburg er goed aan doet om door te zetten met de plannen voor een Provinciaal Bouwmeester? Het antwoord van Architectuurwijzer is helder: het nieuwe regeerakkoord dwingt Limburg om de ambities van een Provinciaal Bouwmeester te verviervoudigen!

In 2012 definieerde Architectuurwijzer in gesprek met vele bevoegde en betrokken actoren een programma voor een Provinciaal Bouwmeester Limburg. Het takenpakket was gericht speciaal op Limburg en voorzag in ontwerpoverleg, ruimteregie en sensibilisatie. Hiermee kreeg de Provinciaal Bouwmeester een takenpakket dat complementair is aan dat van de Vlaams Bouwmeester. Sindsdien zijn de uitdagingen en urgenties in de provincie alleen maar toegenomen. Vooral de sluiting van Ford heeft veel in beweging gebracht. In de relanceplannen zijn heel wat ambities geformuleerd die een grote claim leggen op het landschap. Hiermee ontstaat een eerste reden om de ambities te verdubbelen.

Een provinciaal bouwmeester is een must om lokale besturen ondersteuning te bieden bij de grote ontwikkelingsplannen aangekondigd in SALK. De quick-wins brengen lokale dynamiek en tewerkstelling, maar moeten dringend omgezet worden in duurzame groei voor de leefomgeving in Limburg. Dat is een kolfje naar de hand van de Provinciaal Bouwmeester.

Ook worden vanuit Vlaanderen potentieprofielen opgesteld voor Limburg met vooruitzichten op nieuwe ontwikkelingskansen in energie en recycling etc. De Provinciaal Bouwmeester kan een brug bouwen tussen de regionale administraties, internationale experts en lokale stakeholders.

Vandaag dreigt de Vlaams Bouwmeester te verdwijnen - of tenminste een beperking van zijn werking. Dit is de tweede reden om de ambities rond de Provinciaal Bouwmeester te verdubbelen. Heel wat lokale besturen (Genk, Lommel, Bocholt, e.v.a.) hebben in de afgelopen 15 jaar een beroep gedaan op de Vlaams Bouwmeester voor assistentie bij de projectdefinitie en architectenkeuze. Recent nog werd een Pilotproject Zorg opgestart in Sint-Truiden. Om het T.OP-project voor Centraal-Limburg niet te vergeten. Met een beperkte werking van de Vlaams Bouwmeester dreigt dus ook een verlies voor Limburg.

bOb, Marcel Smets en Peter Swinnen hebben samen met overheidsadministraties, lokale besturen en hun private partners veel betekend voor een kwalitatieve leefomgeving in alle uithoeken van Vlaanderen. Het succes daarvan toont zich in de internationale erkenning van de Vlaamse architectuur. Een Provinciaal Bouwmeester kan garanderen dat ook binnen een minimale werking van de Vlaams Bouwmeester aandacht blijft bestaan voor de provincie Limburg. De Provinciaal Bouwmeester kan eventueel lokale ondersteuning bieden bij taken van de Vlaams Bouwmeester (projectdefinitie, architectenselectie, pilotprojecten, advies bij vergunningen grote projecten, ...)

Rest ons een hardnekkig misverstand weg te werken. In de discussie rondom de Vlaams Bouwmeester wordt de kwaliteitsverhoging geplaatst tegenover de bouwmarkt en lokale politiek. De stelling is dat zonder bouwmeester geen kwaliteitsvolle architectuur mogelijk is. Deze eenvoudige voorstelling van zaken (bouwmeester versus bouwmarkt) doet onrecht aan de jarenlange inzet van bOb, Marcel Smets en Peter Swinnen. Een bouwmeester - Vlaams, Brussels, Antwerps of Limburgs maakt niet uit - werkt niet tegen de markt, maar is een functie bedoeld om de bouwmarkt vlot te trekken en haar meer (culturele) verantwoordelijkheid te geven.

Hetzelfde geldt voor de lokale politiek. Een bouwmeester doet geen afbreuk aan het primaat van de politiek, maar versterkt juist de capaciteiten van de lokale overheden en verhoogt zo de efficiënte werking van het overheidsapparaat. In Limburg liggen de bevoegdheden versnipperd over 44 lokale besturen. Steden en gemeenten integreren graag hun bevoegdheden op vlak van busdiensten en politiezones, maar zien ruimtelijke ordening als hun core business en geven deze macht niet graag af. De Bouwmeester komt hier aan tegemoet en creëert een platform voor bovenlokale afstemming en kennisontwikkeling.

De vraag naar meer stedelijkheid en samenwerking in Limburg geeft aanleiding tot een bijzonder bouwmeesterschap. Limburg doet er goed aan om de Provinciaal Bouwmeester als een complement te beschouwen voor de Vlaamse Bouwmeester. Hierbij moet Limburg een ambitieniveau opnemen dat minstens strookt met de verwezenlijkingen van bOb, Marcel Smets en Peter Swinnen

MISSION STATEMENT

Architectuurwijzer

Architectuurwijzer (AW) is een denktank rond architectuurcultuur en een curator van programma's die de kwaliteit van de leefomgeving centraal stellen. AW is geworteld in Limburg maar kijkt ook naar wat zich buiten de provinciegrenzen afspeelt. AW richt zich op concrete ontwerpuitdagingen in Limburg en opent het perspectief voorbij de lokale, regionale en nationale grenzen.

AW opereert vanuit de concrete complexiteit van actuele ruimtelijke vraagstukken in Limburg en daarbuiten. AW ondersteunt en responsabiliseert maatschappelijke actoren rondom kwesties die zich aandienen bij het ontwerp van onze leefomgeving. Omgekeerd daagt AW architecten en ruimtelijke planners uit om de grenzen van de eigen discipline te doorbreken en mee te werken aan een vernieuwende, kritische ontwerpmethodiek.

Atelier Limburg Europa

Atelier Limburg Europa belichaamt de mogelijkheden van ontwerpoverleg, ruimteregie en kennisopbouw voor een sterke leefomgeving in Limburg. Een aantal ateliers worden opgezet rondom concrete ruimtelijke vraagstukken die zich aandienen in de provincie. Voor elke ontwerpuitdaging wordt een specifiek atelier opgezet. Elk atelier brengt betrokken partijen samen rond de ontwerptafel en stippelt een gepaste ontwerpmethodiek uit.

De directe inzet van Atelier Limburg Europa is het genereren van visionaire beelden die een uitdagend beeld schetsen van Stad Limburg en stuk voor stuk toonaangevend zijn voor Europa. Idealiter wordt de agenda van het Atelier Limburg Europa uitgevoerd door de Provinciaal Bouwmeester Limburg, in de schoot van de regionale en lokale overheden. In afwachting van de nodige politieke moed, springt een culturele partij in de bres.

“Denken in stedelijkheid geeft nuttige antwoorden op essentiële vragen van morgen én geeft Limburg een geweldige voorsprong op andere regio's. Laat ons daarover nadenken. Laat ons daarom slim plannen en investeren.”

(Herman Reynders, Gouverneur van Limburg)

“Limburg is als een auto die uit elkaar gehaald moet worden voor reparatie en vervolgens weer ineen gestoken moet worden. Mits een intelligente herschikking zijn vele gemeenten samen zeker zo veel waard als één grote stad.”

(Inge Moors, Deputé Ruimtelijke Ordening)

“De Provinciaal Bouwmeester Limburg moet geen Open Oproepen organiseren – de Vlaams Bouwmeester doet dat goed. Een Provinciaal Bouwmeester moet denkprocessen doorbreken, lagen op elkaar leggen, mensen bij elkaar brengen en meerwaarde creëren.”

(Wim Dries, Burgemeester van Genk)

MISSION STATEMENT

Architectuurwijzer

Architectuurwijzer (AW) is a think tank concerning architectural culture and a curator of programmes that focus on the quality of the living environment. AW is founded in Limburg and from there opens the perspective to issues outside of the province borders. AW focuses on concrete design challenges in Limburg and opens the perspective beyond local, regional and national borders.

AW operates on the basis of the concrete complexity of actual spatial issues in Limburg and beyond. AW supports social players and holds them accountable on issues associated with the design of our living environment. In contrast, AW challenges architects and spatial planners to break through the limits of their own discipline and contribute to an innovative, critical design practice.

Limburg Europe Workshop

The Limburg Europe Workshop embodies the opportunities of design mediation, spatial management and knowledge accumulation for a stronger living environment in Limburg. Several workshops are created to address concrete spatial issues in the province. A specific workshop is created for each design challenge. Each workshop joins the stakeholders at the design table and formulates a fitting design method.

The direct objective of the Limburg Europe Workshop is to generate visionary images that paint a challenging picture of Limburg City and set the standard for Europe one by one. Ideally the agenda of the Limburg Europe Workshop is brought to practice by the Limburg Government Architect within the regional and local governments. While waiting for the necessary political courage, a cultural party chips in.

“Thinking in terms of urbanity provides answers to vital questions of tomorrow and gives Limburg a great head-start as opposed to other regions. Let us think about that. Therefore, let us be smart about our plans and investments.” (Herman Reynders, Governor of Limburg)

“Limburg is like a car that must be taken apart for repairs and then be put back together again. Provided that the rearrangement is smart, many municipalities together have at least the same combined value as one large city.” (Inge Moors, Deputy Spatial Planning)

“The Limburg Government Architect should not organise any open calls - the Flemish Government Architect is already doing a good job at that. A Limburg Government Architect must break down thought-processes, build layers, bring people together and create added value.” (Wim Dries, Mayor of Genk)

Colofon / *Colophon*

Redactie / *Editor*
Gideon Boie (BAVO)

Projectteam / *Project team*
Gideon Boie (BAVO), Roel De Ridder & Pim Jacobs (Architectuurwijzer)

Productie / *Production*
Iris Peeters

Vertaling / *Translation*
Elan Languages

Grafisch ontwerp / *Graphic design*
Fred Lateur

Drukkerij / *Printing*
Polyprint

Verantwoordelijke uitgever / *In charge of publishing*
Architectuurwijzer vzw, Postbus 80, 3500 Hasselt
info@architectuurwijzer.be
www.architectuurwijzer.be

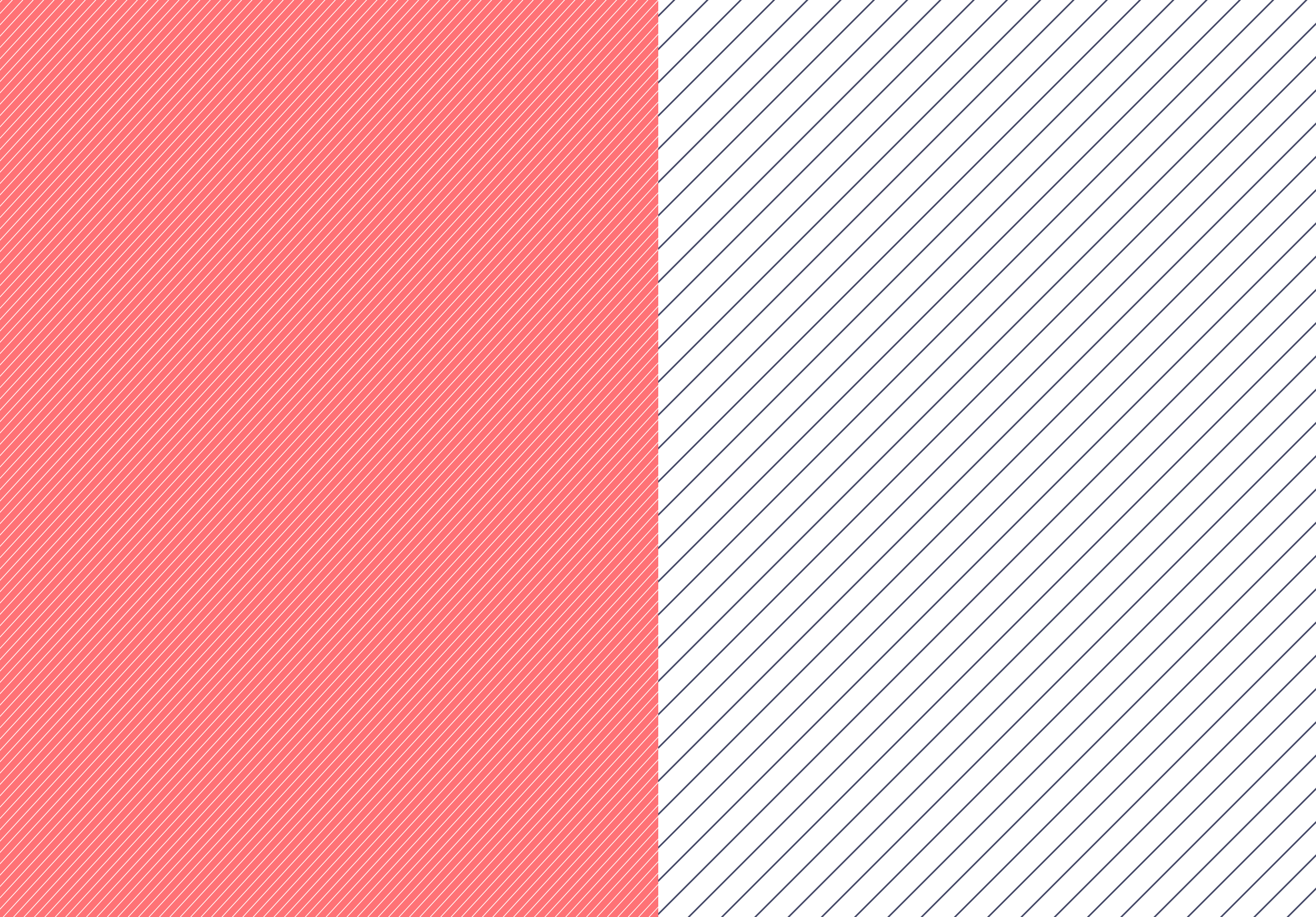
Partners / *Partners*

Met steun van de
Vlaamse overheid

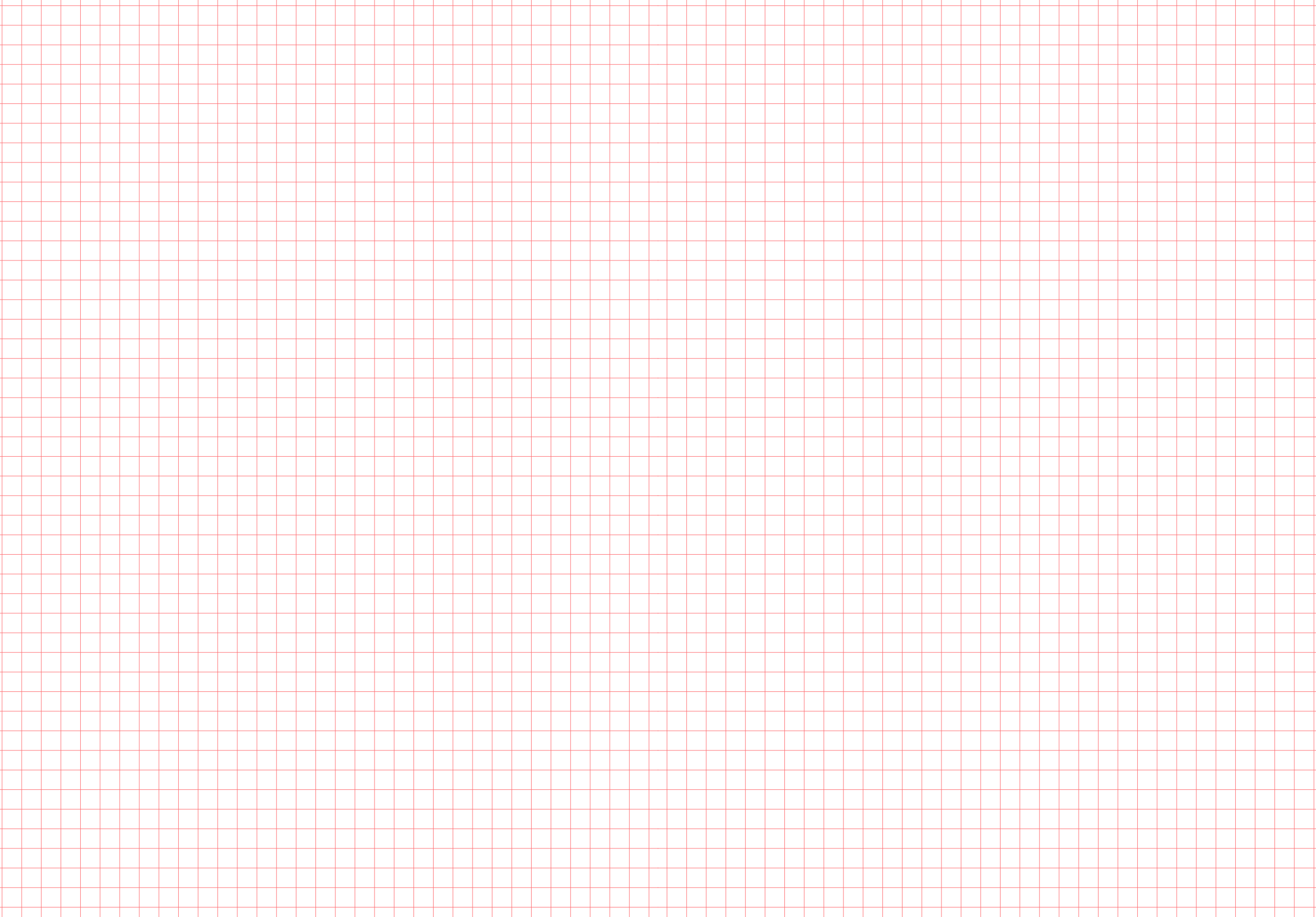

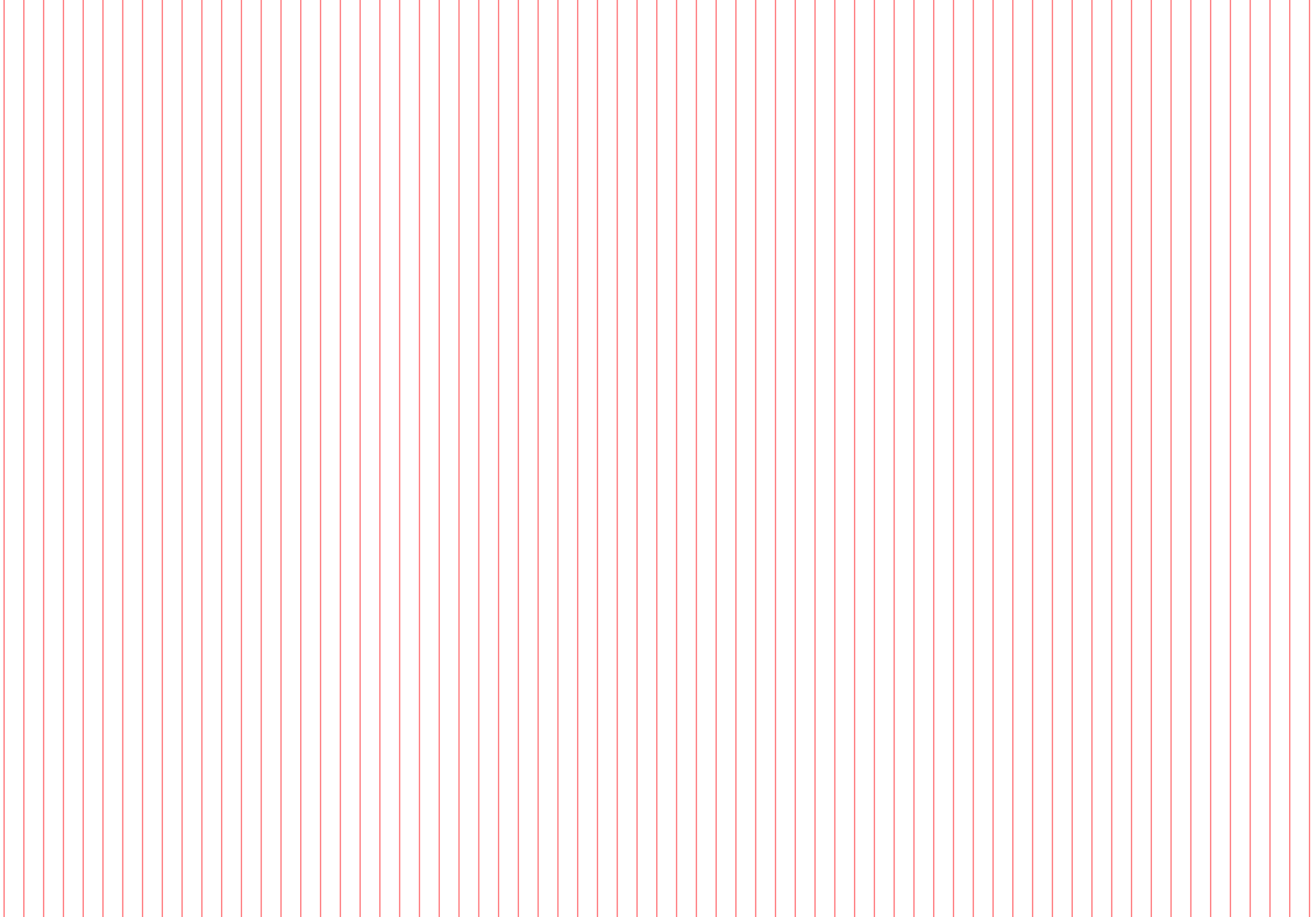
Dankwoord

Atelier Limburg Europa wordt gedragen door een collectief subject. Iedereen die direct en indirect bijdroeg aan de totstandkoming van de ateliers en publicatie verdient dank. Hierbij rekenen wij meelopers, twijfelaars en critici nog wel het meest. Voor- en tegenspraak zijn immers de onmisbare elementen van de ruimteregeerij en de architectuurcultuur meer in het algemeen. Enkele personen verdienen bijzondere dank - in willekeurige volgorde: Herman Reynders, Ronald Hoebbers, Inge Moors, Igor Philtjens, Peter Cabus, Liesl Vanautgaerden, Frieda Brepoels, Wim Dries, Veronique Claessens, Oswald Devisch, Peter Bongaerts, Servais Verherstraeten, Leen Bogaerts, Wouter Beke, Erwin Van Pée, Raf Terwingen, Jos Lambrichts, Jos Hermans, Koen Raeymaekers, Christoph Grafe, Roeland Dudal, Jan Boelen, Saskia Van Stein, Herman Daems, Jean Vranken, Johann Leten, Kristiaan Borret, bOb Van Reeth, Peter Swinnen, Jo Coenen, Kristien Lefeber, Ariane Koninckx, Peter Govaerts, Kathleen Van De Werf, Jos Lycops, Ann Vanderheyden, Sibe Duijsters, Jeroen Bohnen, Ruben Castro, Franky Larousselle, Ruben Janssens, Kristien Vanmerhaeghe, Lien Moens, Peggy Geens, Peter Princen, Frank Vanden Ecker, Nick Ceulemans, Liesbet Thewissen, alle ontwerpers die participeerden aan Atelier N75/N702, Fie Vandamme, Tim Willems, Dimitri Minten, Tim Vekemans, Fred Lateur, Iris Peeters, Lieve Drooghmans, Pim Jacobs en Roel De Ridder.

Limburg Europe Workshop

SPATIAL
MANAGEMENT
IN LIMBURG

Architectuurwijzer × BAVO

